

**КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
Інститут філології**

На правах рукопису

Сизонов Дмитро Юрійович

УДК 811.161.2'373'42:61

**ЛІНГВОПРАГМАТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ
УКРАЇНСЬКОЇ МЕДИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ У ЗМІ**

10.02.01 – українська мова

**Дисертація на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук**

**Науковий керівник –
Шевченко Лариса Іванівна,
доктор філологічних наук, професор**

КИЇВ – 2012

ЗМІСТ

УМОВНІ СКОРОЧЕННЯ ТА ПОЗНАЧКИ	4
СПИСОК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ НАЗВ ДЖЕРЕЛ	5
ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. МЕДИЧНИЙ ТЕРМІН ЯК КАТЕГОРІЯ	
ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ ЛІНГВІСТИКИ: ІМАНЕНТНА СУТНІСТЬ	
І КОМУНІКАТИВНИЙ РЕСУРС	
18	18
1.1. Специфіка медичного терміна в системі наукових понять	18
1.1.1. Семантика в параметрах дефініції та системи: особливості медичного терміноряду	18
1.1.2 Синкретичність наукових підходів до аналізу медичної термінології в діахронному зрізі	32
1.1.3. Медичний термін – наукова номенклатура – професіоналізм: критерії та можливості розрізнення	38
1.2. Медичний термін у системі та поза системою: медіакомунікація як контекст функціонування медичної термінології	43
1.3. Принципи укладання словника «Медична термінологія в українських ЗМІ»	57
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1	74
 РОЗДІЛ 2. ВТОРИННА НОМІНАЦІЯ І ДЕРИВАЦІЙНІ	
ПАРАМЕТРИ МЕДИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ В МАС-МЕДІА	
76	76
2.1. Вторинна номінація як комунікативний ресурс ЗМІ	76
2.2. Умотивованість активних дериваційних моделей функціями медичної термінології у ЗМІ	84
2.3. Домінанта лексико-семантичної деривації медичних термінів у медійній комунікації	91
2.3.1. Епітетна деривація	91
2.3.2. Метафорична деривація	95

	3
2.3.3. Метонімічна деривація	103
2.3.4. Дериваційний ресурс порівняльної конструкції	105
2.3.5. Дериваційні можливості медичного терміна в перифразі ...	108
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2	112
РОЗДІЛ 3. ФУНКЦІОНАЛЬНО-СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ МЕДИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ В МАС-МЕДІА	114
3.1. Стилiстичні функції медичних термінів у мові ЗМІ	114
3.1.1. Статус функції як лінгвостилістичної категорії	114
3.1.2. Кореляція функцій первинної та вторинної номінації медичних термінів у мові ЗМІ	117
3.2. Функціональна синонімія української медичної термінології в мас-медіа	128
3.3. Функціональна антонімія українських медичних термінів у ЗМІ	144
3.4. Функціональна омонімія медичних термінів у мас-медіа	154
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3	160
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	162
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	169
ДОДАТКИ :	
ДОДАТОК А. Реєстр медичних термінів в українських мас-медіа	2
ДОДАТОК Б. Функціональна синонімія медичних термінів в українських ЗМІ	236
ДОДАТОК В. Функціональна антонімія медичних термінів в українських ЗМІ	282

УМОВНІ СКОРОЧЕННЯ ТА ПОЗНАЧКИ

() – пояснення автором частини контексту

/ ... / – мінімальний контекст

[] – паспортизація контексту

{...} – контекст, зафіксований у заголовку статті

Д.С. – Дмитро Сизонов

див. – дивіться

з. – заява

інт. – інтерв'ю

народ. – народний

проф. – професор

хв. – хвилина (хвилини)

інф. – інформативна сфера

екон. – економічна сфера

культ. – культурна сфера

мед. – медична сфера

політ. – політична сфера

пор. – порівняйте

спорт. – спортивна сфера

фін. – фінансова сфера

юрид. – юридична сфера

СПИСОК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ НАЗВ ДЖЕРЕЛ

5к – сайт телеканалу «5 канал»

(<http://5.ua/>)

ВК – газета «Вечірній Київ»

Г – інтернет-газета «Газета.ua»

(<http://gazeta.ua/>)

Гл – журнал «Главред»

Глав – інтернет-портал

«Главпорт.net»

(<http://glavport.net/>)

ГПУ – «Газета по-українськи»

Д – газета «День»

ДТ – газета «Дзеркало тижня»

Е – он-лайн видання «Експрес»

(<http://www.expres.ua/>)

К – журнал «Контракти»

Кор – Кореспондент.net

(<http://ua.korrespondent.net/>)

Кр – журнал «Країна»

ЛГ – «Львівська газета»

МЕ – Медична енциклопедія / За

ред. Червяк П.І. – К. : Вид. центр

«Просвіта», 2001. – 1024 с.

МП – «Медичні перспективи»

Н – інформаційний інтернет-

портал «Новинар»

(<http://novynar.com.ua/>)

О – «Одеський медичний журнал»

РБК – інформаційне агентство

«РБК-Україна» (<http://rbc.ua/>)

РС – Радіо «Свобода»

Т – інтернет-журнал «Табло ID»

(<http://tabloid.pravda.com.ua/>)

ТК – інтернет-журнал

«Телекритика»

(<http://telekritika.ua/>)

ТСМТ – Тлумачний словник

медичних термінів: Російською,

латинською та українською

мовами / Літвиненко Н.П.,

Місник Н.В. – К. : ПЕРУН, 2010. –

848 с.

ТСН – сайт телепередачі «ТСН»

каналу «1+1» (<http://tsn.ua/>)

У – інформаційна агенція

«УНІАН» (<http://unian.net/>)

УМ – газета «Україна молода»

УН – інформаційний портал

агенція «Українські новини»

(<http://ukranews.com/>)

УП – «Українська правда»

(<http://pravda.com.ua/>)

Х – газета «Хрещатик»

ВСТУП

У лінгвістичній науці останніх десятиліть сформувалася тенденція до перенесення акцентів із аналізу мови як внутрішньої системи на її аналіз із позицій динамізму, особливостей функціонування мовних одиниць у контексті зв'язків «мова-суспільство», «мова – мислення», «мова – ідеологія», «мова – культура» та ін. Про це переконливо свідчить формування численних нових галузей гуманітарного знання: лінгвокультурології (Н. Арутюнова, І. Голубовська, В. Жайворонок, Л. Лисиченко, В. Маслова, Ю. Мосенкіс, Т. Радзієвська, Н. Слухай, Ю. Степанов [16; 69; 108; 176; 186; 196; 251; 276; 297] та ін.), соціолінгвістики (Б. Ажнюк, А. Вежбицька, Є. Верещагін, Ю. Караулов, Л. Масенко, Л. Ставицька [6; 43; 131; 185; 292] та ін.), етнолінгвістики та лінгвофольклористики (Ю. Дядищева-Росовецька, В. Конобродська, О. Снитко, Е. Туманян, М. Толстой, С. Толстая [100; 151; 278; 323; 324; 390] та ін.), психолінгвістики (Д. Воронін, І. Горелов, О. Залевська, Л. Засекіна, О. Леонтєв, К. Сєдов [59; 71; 114; 117; 169; 170] та ін.), лінгвоінтелектуалізації (Р. Будагов, В. Звегінцев, І. Ладенко, Д. Руденко, Л. Шевченко [21; 36; 120; 261; 356] та ін.), лінгвопрагматики (Ф. Бацевич, А. Загнітко, Н. Клушина, Т. Радзієвська [27; 28; 139; 251] та ін.), медіалінгвістики (М. Володіна, Д. Дергач, Г. Солганик, О. Стишов, С. Чемеркін, Л. Шевченко, Н. Шумарова [54; 87; 282; 300; 346; 369; 363; 385] та ін.), які зосереджуються не лише на вивченні зв'язків та відношень між мовними одиницями, а й розглядають їх у широкому екстралінгвальному та функціональному контекстах.

В умовах динаміки глобального інформаційного простору та зростання ролі знань і медіакомунікації в житті суспільства особливо актуальним стає дослідження мовного ресурсу та мовних інтенцій, розглядуваних у масово-комунікативному дискурсі. Орієнтація засобів масової інформації на вплив і прогнозоване формування суспільної думки

зумовлює зростання інтересу до з'ясування механізмів функціонування і трансформації мовних одиниць у медійному мовленні.

Одним із аспектів дослідження комунікативного ресурсу трансформованих мовних одиниць сфери ЗМІ є аналіз функціонування термінологічної лексики у вторинній функції, яка в названому комунікативному дискурсі розглядається як один із важливих засобів надання тексту більшої експресивності. Таким чином, термінологічна лексика у ЗМІ дістає характеристик інструменту мовного впливу на реципієнта з метою створення потрібних авторові емоційно-оцінних конотацій для сприйняття вербалізованої реальності.

Для лінгвістики вивчення термінології має велике значення як із погляду відображення в ній сучасного рівня розвитку тієї чи іншої науки, так і з позиції функціональної прагматичності, дериваційних і семантичних процесів у термінотворенні. Відповідно, терміни лінгвістами сьогодення аналізуються в системі (як репрезентанти явищ і процесів певної галузі знання) та поза системою (як функціональні одиниці, що набувають нових лінгвальних та прагматичних характеристик).

В українському мовознавстві термінологічні дослідження коректно розглядати в контексті концептуального осмислення сутності термінології в філологічних центрах – передусім Києві, Харкові, Донецьку та Львові.

Так, Київська лінгвістична школа аналізує термінологію в різних, але концептуально співвідносних за розумінням природи та функції терміна аспектах: формально-структурному (М. Годована, І. Казимирова, Л. Симоненко [127; 268; 333] та ін.), когнітивному (В. Іващенко, Т. Кияк [126; 136] та ін.), порівняльно-історичному (А. Грищенко, Г. Наєнко, О. Ніка, М. Плющ [198; 212; 237; 306] та ін.), функціонально-стилістичному (Л. Мацько, Н. Місник, Ф. Нікітіна, Г. Чорновол, Л. Шевченко [188; 191; 213; 350; 364] та ін.).

Харківська лінгвістична школа при вивченні термінології зосереджується на семіотичному, започаткованому ще О. Потебнею, та

семантико-типологічному (В. Калашник, І. Муромцев [4; 197] та ін.) аналізах. Важливими для розвитку мовознавчого знання є ідеї харківських дослідників, скорельовані з прагматичними підходами західноєвропейських лінгвістів щодо визначення статусу терміна, який постає спеціальним вербалізованим знаком і набуває комунікативної здатності завдяки семантико-стилістичній функції (В. Дубічинський, Л. Васенко [95; 245] та ін.).

Донецька наукова школа термінологів (А. Загнітко, Т. Лепеха [171; 397] та ін.) акцентує увагу на семіотичному та дериваційному аспектах дослідження термінів. Важливими для розвитку дослідницької парадигми є ідеї аналізу термінологічної лексики в контексті лінгвістики тексту, дискурсології та лінгвопрагматики. Поряд із цим продовжено традицію досліджень української термінології з особливою увагою до специфіки способів номінації та теоретичних засад термінознавства, закономірностей вияву термінологічної норми (А. Крейтор, Т. Лепеха, Н. Овчаренко [171; 225; 397] та ін.).

Львівські термінологи (І. Кочан, Б. Рицар [230; 254] та ін.) здебільшого акцентують увагу на кодифікації, систематизації, унормуванні термінів. Технічний комітет стандартизації науково-технічної термінології при Національному університеті «Львівська політехніка» плідно працює в лексикографічному та формально-структурному напрямках, а також виконує державне замовлення на створення держстандартів. Останнім часом у львівському осередку вчених актуалізувалося дослідження термінів із позицій міждисциплінарних галузей, таких як лінгвопрагматика, лінгвісторіософія, лінгвокультурологія (Ф. Бацевич, Г. Мацюк [22; 189] та ін.).

Серед названих аспектів аналізу заслуговує на увагу проблема дослідження місця та функцій термінів в одній із найрозвиненіших галузей науки – медицині, яка є давньою, історично сформованою сферою наукового знання. Мова медицини неодноразово ставала об'єктом

фахового аналізу. Достатньо глибоко вивчені процеси становлення медичної термінології (В. Передрієнко, В. Німчук, Г. Дидик-Меуш [234; 217; 91] та ін.), досліджені лексико-семантичні особливості медичних термінів (Т. Лепеха [171] та ін.), описані функціональні характеристики медичних термінів на діалектологічному рівні (Я. Вакалюк, Й. Дзендзелівський [37; 90] та ін.), запропонована типологія терміносистем медицини (Л. Ніколаєва [248] та ін.), визначені методологічні підходи до вивчення медичної термінології (Ю. Ющенко [388] та ін.), розроблені принципи унормування медичних термінів (О. Кіцера, М. Павловський, Л. Петрух, Р. Стецюк [137; 330; 226; 298] та ін.), досліджено вторинну номінацію в системі медичної термінології в ономасіологічному аспекті (Н. Цісар [342] та ін.), проведено аналіз етимології греко-латинських медичних терміноелементів (Р. Беляєв, Г. Краковецька [249; 157] та ін.), опрацьовані окремі підсистеми медичної термінології – клінічної (Н. Місник [174] та ін.), кардіологічної (Р. Стецюк [298] та ін.), радіологічної (І. Корнейко [153] та ін.), шкірних хвороб (О. Петрова [247] та ін.), судово-медичної (Т. Лепеха [171]) та ін.

Окресливши коло наукових зацікавлень авторитетних у мовознавстві термінологів, констатуємо, що в сучасній україністиці досі немає праці, в якій було б досліджено функціональний потенціал медичної термінології, зокрема коли йдеться про вторинну функцію терміна, його використання поза терміносистемою. Зверненість до вивчення мовних одиниць у широкому комунікативно-інформаційному полі дозволяє проаналізувати статус термінів у мас-медіа в контексті наукових засад функціональної стилістики та інтелектуалізації сучасної української літературної мови.

Актуальність дисертаційної праці, таким чином, визначається потребою в лінгвістичній доказовості активних процесів розвитку національної мови в сучасній динамічній масовій комунікації, іманентної здатності української літературної мови відповідати викликам часу, її функціональної потужності й варіативності в контексті комунікативних

потреб соціуму; необхідністю дослідження специфіки вторинної номінації та функцій медичних термінів у текстах стилю масової інформації як реального життя мовної одиниці поза системою; аналізі екстра- й інтралінгвальних чинників, що впливають на розвиток значення слова і сучасної української літературної мови в цілому. Продуктивні лексико-семантичні процеси та специфічні функціональні параметри медичних термінів у мас-медіа, аналіз взаємозалежності їх первинної та вторинної функцій, основних продуктивних дериваційних моделей, передусім лексико-семантичного словотвору, лінгвістичних прийомів трансформації медичного терміна в текстах ЗМІ – коло актуальних мовознавчих проблем, які мають теоретичну і лінгвопрагматичну перспективу.

Актуальність і перспективність дослідження визначає наукову **новизну** дисертації, що полягає в обґрунтуванні ресурсу й функціонально-стилістичних параметрів медичної термінології в новому для термінознавства дослідницькому дискурсі – аналізі семантичних інтенцій екстра- й інтралінгвальних зумовленостей, лінгвопрагматичного потенціалу медичних термінів у мас-медійних текстах, що здійснюється вперше, об'єктивації принципів функціонально-системного аналізу термінів у засобах масової інформації, проведеного на новому для мовознавства матеріалі, описі лінгвістичних прийомів трансформації медичного терміна у стилі масової інформації, що не був об'єктом системного мовознавчого дослідження, аналізі актуальних дериваційних процесів, пов'язаних із вторинною номінацією та функцією терміна в генетично неспоріднених текстах, висвітленні сучасних складних процесів семантичного розвитку слова в мас-медіа та впливу цих процесів на еволюцію літературної мови модерного часу, а також опрацюванні принципів укладання функціонального словника медичних термінів у мас-медіа.

Мета дослідження полягає в розробці та реалізації теоретичних і лінгвопрагматичних засад аналізу функціонального потенціалу термінів у

ЗМІ, визначенні їх складу, дериваційних можливостей, основних функцій і лінгвістичних прийомів трансформації, об'єктивації іманентних характеристик медійної комунікації мовною фактологією, проведенні комплексного лінгвостилістичного аналізу, що спирається на матеріал сучасних українських мас-медіа 2007 – 2011 років, обґрунтуванні принципів укладання та створенні функціонального словника медичних термінів у ЗМІ.

Досягнення мети передбачає розв'язання таких **завдань**:

- розглянути місце медичного терміна в системі сучасних лінгвістичних категорій, з'ясувати його внутрішню сутність, фахову специфіку й комунікативний потенціал;

- окреслити стилістичні проблеми дослідження медичної термінології в сучасному мовознавстві з увагою до функцій терміна в системі й поза системою;

- схарактеризувати особливості медійної комунікації як контексту для функціонування медичних термінів і проаналізувати екстра- й інтралінгвальну зумовленості, а також специфіку їх трансформації в мас-медіа;

- дослідити активні дериваційні, передусім лексико-семантичні процеси, характерні для медичної термінології у ЗМІ, екстра- та інтралінгвальну вмотивованість вторинної номінації, визначити й схарактеризувати функціонально-парадигмальну кореляцію медичної термінології в мас-медіа;

- лінгвістично обґрунтувати принципи укладання функціонального словника української медичної термінології в ЗМІ та відповідно запропонувати модель такого словника.

Об'єкт дослідження – медичні терміни в мас-медійних текстах – визначається в теоретичних парадигмах лінгвостилістики й об'єктивується прагматикою українського газетно-журнального та електронно-інформаційного дискурсу.

Предмет дисертаційного дослідження – функціонально-стилістичний потенціал медичного терміна в мас-медіа – включає аналіз можливостей вторинної номінації та дериваційних особливостей терміна поза терміносистемою, їх вплив на розвиток української літературної мови.

Матеріал дисертаційного дослідження – україномовні мас-медійні тексти політичної, економічної, фінансової, культурно-мистецької та іншої тематики. До аналізу були залучені друковані та інтернет-видання за останні п'ять років – 2007, 2008, 2009, 2010, 2011:

1) щоденна друкована преса («Газета по-українськи», «День», «Україна молода», «Хрещатик», «Вечірній Київ»);

2) щотижнева друкована преса («Львівська газета», «Главред», «Дзеркало тижня», «Контракти», «Країна»);

3) інформаційні інтернет-ресурси, інформагенції, портали та інтернет-видання України:

«5 канал» (<http://5.ua/>);

«Газета.ua» (<http://gazeta.ua/>);

«Главпорт.net» (<http://glavport.net/>);

«Експрес-Медіа» (<http://expres.ua/>);

«Новинар» (<http://novynar.com.ua/>);

«Радіо «Свобода» (<http://radiosvoboda.org/>);

«РБК-Україна» (<http://rbc.ua/>);

«Табло ID» (<http://tabloid.pravda.com.ua/>);

«Телекритика» (<http://telekritika.ua/>);

«ТСН» телеканалу «1+1» (<http://tsn.ua/>);

«Українська правда» (<http://pravda.com.ua/>);

«Українські новини» (<http://ukranews.com/>);

«УНІАН» (<http://unian.net/>).

Спектр названих медійних текстів дозволяє об'єктивно представити функціонально-стилістичний потенціал медичної термінології в мові ЗМІ.

На основі проаналізованих текстів друкованих та електронних видань зафіксовано 1450 одиниць та їх значень, зреалізованих у типових для мас-медіа контекстах.

Особливості дослідження визначили **методи** аналізу функціонального потенціалу медичних термінів у мас-медійній сфері, представлені як комплекс інструментальних підходів до смислового зв'язку мови, її комунікативного потенціалу та сфери масової комунікації, що є специфічним репрезентантом масової мовної свідомості. Використано загальнонаукові та власне лінгвістичні методи, зокрема: *описовий метод*, що дозволив виділити і схарактеризувати медичну термінолексику в мас-медіа; комплекс *функціонально-стилістичних методів*, які уможливили пояснення екстра- й інтралінгвальних зумовленостей терміна в медійному тексті, об'єктивував тезу щодо особливостей терміна в системі й поза системою; *інтерпретаційні методи*, що спираються на аналіз, синтез та узагальнення з метою визначення стилістичних параметрів медичної термінології в ЗМІ; *семантичні та дериваційні методи*, за допомогою яких аргументовано специфіку вторинної номінації та словотвору медичних термінів у мас-медіа; *метод лексикографування*, що використовується при створенні словників стилістичного типу.

Теоретичне значення дисертації полягає у вперше здійсненому в українському мовознавстві системному лінгвістичному аналізі специфіки та функціонування медичних термінів у мас-медійному просторі, лінгвістичній мотивації зумовленості вторинної номінації та особливостей лексико-семантичної деривації в текстах стилю масової інформації. Дисертація становить певний внесок у розробку основних проблем термінології та функціональної стилістики. Систематизація знань про стилістичний потенціал медичних термінів у засобах масової інформації сприяє вирішенню комплексу питань, пов'язаних зі стилістичними, лексико-семантичними та словотвірними процесами, що активно відбуваються в мові, основними функціями медичних термінів у ЗМІ.

Практичне значення дисертації полягає в тому, що матеріал дисертаційної праці може бути використаний при підготовці університетських курсів зі стилістики, лексикології, історії української літературної мови, лексикографії сучасної української мови, лінгвокультурології, лінгвопсихології, медіалінгвістики, термінознавства, наукової та практичної термінографії.

Особистий внесок здобувача полягає в тому, що: вперше в українській лінгвістиці проведено комплексне дослідження функціонального потенціалу медичних термінів у мас-медіа; обґрунтовано функціонально-стилістичний підхід до вивчення медичної термінології у стилі масової інформації, проаналізовано активні лексико-семантичні та дериваційні процеси в сучасній українській літературній мові, зокрема в медійній комунікації; здійснено аналіз функціонування термінів поза системою, з особливою увагою до їх специфічного дериваційного потенціалу, реалізованого в результатах процесів вторинної номінації; описано основні прийоми трансформації медичного терміна в текстах ЗМІ; укладено словник медичних термінів сфери мас-медіа за алфавітним і функціонально-парадигмальним параметрами.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертаційного дослідження пов'язана з науковою проблематикою кафедри історії та стилістики української мови Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка та плановою науковою темою № 11БФ044-1 «Мови та літератури народів світу: взаємодія та самобутність», що розробляється в Інституті філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Апробація роботи. Матеріали та результати дослідження були обговорені на засіданнях кафедри історії та стилістики української мови Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка, мовознавчих семінарах, наукових читаннях і конференціях, зокрема: Наукових читаннях «Класичні та сучасні мови у вимірах

теоретичної та прикладної лінгвістики», присвячених 80-річчю д. філол. наук, проф. Нікітіної Фіонілли Олексіївни (Київ, 2009), Всеукраїнській науково-практичній конференції за участю молодих учених «Етнічні виміри універсуму: мова, література, культура» (Київ, 2010), Міжнародній науковій конференції «Східнослов'янська філологія: від Нестора до сьогодення» (Горлівка, 2010), Міжнародній науковій конференції «Думка й слово: традиції О. Потебні й сучасна філологічна наука (до 175-річчя О. Потебні)» (Київ, 2010), Всеукраїнській науково-практичній конференції молодих учених «Мовна комунікація: сучасні технології у форматі різнорівневих систем» (Горлівка, 2010), Міжнародній науковій конференції «Грамматичні читання – VI» (Донецьк, 2011), Всеукраїнській науковій конференції за участю молодих учених «Концепти та константи в мові, літературі, культурі» (Київ, 2011), Міжнародній науково-практичній конференції «Мова та особистість у полікультурному вимірі» (Севастополь – Москва, 2011), Міжнародних севастопольських Кирило-Мефодіївських читаннях (Севастополь, 2011), Всеукраїнській науковій конференції (за участю молодих учених) «Людина і соціум у контексті проблем сучасної філологічної науки» (Київ, 2012).

Основні теоретичні положення та результати дослідження відображено в таких **публікаціях**:

1. Сизонов Д.Ю. Медична термінологія в українських ЗМІ : словник / За ред. Л.І. Шевченко / Д.Ю. Сизонов. – К. : ВПЦ «Київський університет», 2012. – 335 с.

2. Сизонов Д.Ю. Детермінологізація медичної лексики в медійному дискурсі / Д.Ю. Сизонов // Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика : [Зб. наук. праць]. – К. : ВПЦ «Київський університет», 2010. – Вип. XX. – С. 149-156.

3. Сизонов Д.Ю. Лінгвопрагматичний аспект мас-медійного тексту / Д.Ю. Сизонов // Східнослов'янська філологія : [Зб. наук. праць]. –

Горлівка : Вид-во ГДПШМ, 2010. – Вип. 18. Серія «Мовознавство». – С. 293-303.

4. Сизонов Д.Ю. Термінологічна концепція Фіоніли Нікітіної в контексті лінгвістики універсалій / Д.Ю. Сизонов // «Studia Linguistica» : [Зб. наук. праць]. – К. : ВПЦ «Київський університет», 2010. – Вип. 4. – С. 167-172.

5. Сизонов Д.Ю. До питання основних характеристик терміна / Д.Ю. Сизонов // Дивослово (українська мова й література в навчальних закладах) : [Науково-методичний журнал]. – 2010. – № 11. – С. 44-48.

6. Сизонов Д.Ю. Прагматична спрямованість мас-медійного тексту / Д.Ю. Сизонов // Вісник студентського наукового товариства Горлівського державного педагогічного інститут іноземних мов: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих учених «Мовна комунікація і сучасні технології у форматі різномірних систем». – Горлівка : Вид-во ГДПШМ, 2010. – Вип. 25. – С. 231-233.

7. Сизонов Д.Ю. Категорія багатозначності в О. Потебні й сучасні дослідження з термінознавства / Д.Ю. Сизонов // Мовні і концептуальні картини світу : [Збірник наукових статей]. – К. : ВПЦ «Київський університет», 2011. – Вип. 34. – С.213-217.

8. Сизонов Д.Ю. Коммуникативный и лингвопрагматический потенциал медицинской терминологии в украинских масс-медиа / Д.Ю. Сизонов // Язык и личность в поликультурном пространстве : Сб. статей [Текст]. – Севастополь : Рибест, 2011. – Вып. 1. – С. 187-194.

9. Сизонов Д.Ю. Функціонально-стильові параметри медичної термінології / Д.Ю. Сизонов // Лінгвістичні студії : [Зб. наук. праць]. – Донецьк : ДНУ, 2011 – С. 312-317.

10. Сизонов Д.Ю. Термін у системі та поза нею: особливості функціонування медичної термінології в мас-медіа / Д.Ю. Сизонов // Актуальні проблеми слов'янської філології. Серія : Лінгвістика і

літературознавство. – Бердянськ : БДПУ, 2011. – Вип. XXIV. – Ч. 1. – С. 393-400.

11. Сизонов Д.Ю. Принципи лексикографічного представлення медичної термінології в українських ЗМІ / Д.Ю. Сизонов / Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика [Зб. наук. праць]. – К. : ВПЦ «Київський університет», 2012. – Вип. XXIV. – С. 200-221.

Структура роботи. Дисертація представлена у двох томах. Перший том складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаної літератури (399 позицій). Основного тексту дисертації – 168 с.

Другий том містить додатки (292 с.) у вигляді словника «Медична термінологія в українських ЗМІ», побудованого за алфавітним і функціонально-парадигмальним принципами.

РОЗДІЛ 1.
МЕДИЧНИЙ ТЕРМІН
ЯК КАТЕГОРІЯ ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ ЛІНГВІСТИКИ:
ІМАНЕНТНА СУТНІСТЬ І КОМУНІКАТИВНИЙ РЕСУРС

1.1. Специфіка медичного терміна в системі наукових понять

*1.1.1. Семантика в параметрах дефініції та системи:
особливості медичного терміноряду*

Термін є результатом когнітивної діяльності людини, важливим чинником фахового спілкування. У роботах вітчизняних лінгвістів розглядаються питання сучасної фахової термінології як у межах загальної лексикології, так і в параметрах її семантичного, граматичного та дериваційного аспектів, у контексті розвитку загальної теорії терміна. У цілому дослідники звертають увагу на загальні й часткові питання термінознавства:

1) визначення предмета, методів, структури термінознавства, основних напрямків лінгвістичних досліджень термінів (В. Даниленко, А. Д'яков, Т. Кияк, В. Лейчик [85; 101; 136; 167] та ін.);

2) розробка основ лексикографічного опису терміносистем (термінографування) та укладання термінологій (М. Вербенец, В. Дубічинський, Н. Клименко, О. Тараненко, О. Суперанська [44; 93; 138; 309; 302] та ін.);

3) питання семантики, структури терміна, мовної та понятійної системності (О. Беляєва, Т. Канделакі, В. Татаринів, Т. Соколовська [30; 130; 310; 280] та ін.);

4) словотвірна парадигматика термінів-дериватів та компонентів термінів-словосполучень, формування й еволюція галузевих

термінологій (В. Даниленко, І. Волкова, Є. Карпіловська, Т. Кияк [85; 86; 132; 136] та ін.);

5) виокремлення інформаційної природи терміна, що базується на предикації та прагматичній заданості (Ф. Бацевич, М. Володіна, С. Гринев [24; 53; 77] та ін.);

6) специфіка семантики терміна у зв'язках зі значенням загальнолітературного слова, термінологія як частина лексичної системи мови (О. Гутиряк, Л. Дубровіна, М. Іванова, Ф. Нікітіна [84; 98; 122; 209] та ін.);

7) функціонально-стильова єдність мови науки, функціонування термінів у сфері певної метамови (М. Вербенєц, І. Квитко, Т. Кияк, З. Куделько, Г. Чорновол [44; 135; 136; 101; 350] та ін.);

8) процеси термінологізації та детермінологізації, стилістика термінів у художньому та мас-медійному дискурсах (Н. Валгіна, Т. Лепеха, Г. Солганик, Г. Чорновол, Л. Шевченко [171; 244; 350; 364; 391] та ін.).

Критерії щодо лінгвістичного визначення терміна, як відомо, обґрунтовувалися неодноразово та спиралися на різні підстави. Відсутність спільності в розумінні цього поняття є найбільш переконливим доказом його логічної нечіткості та неоднозначності. На сьогодні наявні більше трьох тисяч [17, с. 12] визначень поняття «термін», але тим не менше його зміст остаточно не окреслено й досі. Так, В. Табанакова намагається відповісти на питання, чому немає загальноприйнятого визначення терміна: «це пояснюється тим, що ще недостатньо розроблені теоретичні основи термінознавства, не диференційовані його основні поняття та немає єдиного погляду на те, що саме називається науково-технічним терміном. Ті ж різнобічні визначення, що наявні зараз у літературі, не завжди й не в повному обсязі відображають суть визначеного явища» [307, с. 14]. На думку дослідниці, різноаспектність описів та визначень терміна відображається в переліку родових понять, через які він визначається: словесний комплекс, спеціальний об'єкт, спеціальне поняття, мовний знак,

слово, спеціальне слово, словесний комплексний мотивований знак, лексикалізована спільність, короткість, функція, член термінологічної системи, єдність знака та поняття, лексична одиниця [307, с. 26].

У визначенні терміна найчастіше розкривається його одна конкретна ознака (наприклад, співвідношення з науковим поняттям, або системність, або точність та ін.). Наведемо лише кілька дефініцій, які відображають і синтезують, на нашу думку, різні погляди щодо цього питання.

Так, О. Реформатський визначає термін як «спеціальне слово, обмежене своїм особливим призначенням та статусом; слово, що тяжіє до однозначності, чіткості та зрозумілості при вираженні понять та називанні речей» [252, с. 115]. Хоча теза про «чіткість та зрозумілість» є досить дискусійною. Термін часто пов'язують з експресією [281, с. 12], він може виходити за межі цієї «чіткості», унормованості і навіть використовуватися з конкретною стилістичною метою (хоча генетично термін корелюється не зі сферою стилістики [252, с. 122]).

Під експресивністю використовуваного терміна (за Г. Солгаником – «система експресивності термінологічної одиниці» [282, с. 555]) ми розуміємо, як правило, виражально-описові якості, певну образність, вторинність функцій. І це часто досягається шляхом виходу термінологічної одиниці за межі конкретного термінополя чи терміносистеми та входження до загальноживаної лексики [281, с. 16].

Зокрема Б. Головін, визначаючи термін, розглядає, передусім, системність та об'єктивність як основні його характеристики та вказує на те, що термін – це «найбільш інформативна одиниця конкретного знака, точний носій інформації про наукове поняття» [31, с. 112]. Дослідник серед основних функціональних характеристик терміна виокремлює номінативність (співвідносну з поняттям) та дефінітивність (співвідносну з поясненням).

У науковій літературі є думка щодо знакової природи терміна; сам термін – позбавлений лексичного значення; його семантика в порівнянні зі

значенням слова видається менш змістовною, тому термін словом не є [174, с. 155]. Таким чином, термін розглядається поза лексичною системою мови, з чого випливає, що його вивчення є предметом не тільки лексикології, а й семіотики.

Зокрема Ф. Нікітіна, аналізуючи термін у контексті лінгвістичної універсалистики, вважає, що терміном називається основна одиниця термінологічної системи й цим, власне, визначається його структура, а також специфічність характеристик, які відрізняють цю системну одиницю від усіх інших [213, с. 6]. Дослідниця акцентує увагу на знаковості терміна й у системі мови називає його «універсальним *мовним* знаком» [214, с. 12] (виділення авторське – Д.С.). Термін, на думку мовознавця, є складним за своєю структурою, будовою та неоднаково пояснюється науковцями з огляду на характеристики й ознаки. У фаховій термінології знаходять відбиття ті тенденції, що розвинулися в лексиці загальноживаної мови [213, с. 3]. Більше того, поширеність функціонування та доступність фахового терміна через популяризацію ЗМІ призводить інколи до стирання меж між терміном і загальноживаним словом. Ця тенденція виходить на перший план, водночас ознака відсутності стилістичних можливостей терміна не відкидається, а навпаки – констатується щораз частіше.

Так, В. Лейчик говорить про характеристику знаковості фахового терміна – основу його філософсько-гносеологічного визначення, яке підкреслює, що за допомогою термінів у матеріальній формі фіксуються та закріплюються результати пізнання в таких спеціальних фахових сферах, як наука, культура, економіка, спорт, медицина та ін. Науковець твердить, що термін – це «мовний знак, який означає спеціальне поняття в конкретній системі понять» [135, с. 22], і, відповідно, розглядає його як семіотичну одиницю мови. Дослідник виключає будь-які стилістичні функції терміна, мотивуючи це відшліфованістю, унормованістю, моносемічністю та системністю терміна.

Б. Городецький, звертається до терміна як семантичного та семіотичного феномена, а отже, указує на те, що конкретних і жорстких меж між терміносистемами не існує, тому розглядати основні ознаки термінів (об'єктивність, системність та унормованість) варто лише в співвідношенні екстра- та інтралінгвальних чинників розвитку лексичних одиниць у системі мови [73, с. 12].

Аналізуючи основні вищезазначені підходи, наголосимо, що представники московської, київської та львівської термінологічних шкіл (Ю. Апресян, В. Лейчик, Б. Головін, А. Д'яков, Т. Кияк, З. Куделько, Ф. Нікітіна, Н. Нікуліна, О. Реформатський, О. Тараненко, Г. Чорновол та ін. [11; 31; 101; 136; 167; 209; 216; 252; 253; 309; 350 та ін.]) розглядають термін як семіотичне поняття, знак, універсалію інтелектуальної діяльності людини та водночас як основну одиницю мовної системи. Наведений погляд авторитетних дослідників, на наш погляд, є об'єктивною та прийнятною. Таким чином, надалі ми послуговуємося такою дефініцією терміна як основного поняття дисертаційної праці:

т е р м і н – це універсальна семіотична системна різноструктурна з лінгвістичного погляду одиниця (слово, словосполучення), семантика якої корелюється з науковим поняттям.

Особливості значення терміна, на відміну від загальноживаного слова, досліджувалися багатьма науковцями, серед яких найбільш вагомі результати належать Г. Винокуру, Б. Головіну, В. Даниленко, А. Д'якову, І. Кочан, В. Лейчику, Д. Лотте, Ф. Нікітіній, О. Реформатському, Л. Симоненко, Г. Чорновол [48; 64; 85; 101; 230; 168; 177; 213; 253; 268; 350] та ін.

Виділимо лише основні з цих значень: співвіднесеність не з окремим предметом, а з поняттям; потреба в дефінітивності; формування спеціальних понять для різних галузей знань; смисловий зв'язок значення терміна зі значеннями інших термінів у межах конкретної термінологічної системи; співмірність із конкретною сферою науково-пізнавальної

діяльності та ін. «Виходить, таким чином, що у слові-терміні на перший план виступає його об'єктивне значення, а суб'єктивне, оцінне, хоча й не може бути зовсім відсутнім, воно або виражене нечітко, або з експресивною метою» [85, с. 7].

Якщо узагальнити традиційні погляди на характеристики фахового терміна, можна виділити такі основні його ознаки:

1) моносемічність у межах термінологічної системи (Р. Будагов, В. Даниленко, А. Д'яков, Ю. Караулов, Т. Кияк, З. Куделько, Л. Кутіна, Д. Лотте, Н. Місник, Ф. Нікітіна, Н. Нікуліна, Т. Панько, О. Реформатський [36; 85; 101; 131; 191; 214; 216; 229; 252] та ін.), тобто певної галузі знання (напр., *операція* – в медичному, військовому, банківському термінологічному полі має різні значення). Усунення міжсистемної полісемії можливе лише додаванням додаткового елемента до складу терміна: *операція на серці*, *операція нерухомості*, *операція біржова*, *валютна*, *фінансова* та ін. На небажаність полісемії в терміносистемі вказує, зокрема, Н. Нікуліна, зазначаючи, що фаховий термін завдяки виразній семантичній обмеженості не повинен і не може викликати якісь інші асоціації, бо це призведе до руйнації семантичної структури терміна, яка закладена у спеціальній дефініції [216, с. 78]. Н. Котелова говорить, що багатозначність термінології позитивна лише як міжсистемне явище, а в межах тієї ж самої галузі знання може зумовлювати ряд негативних наслідків – омонімічність позначуваних цим терміном понять, нечітку (а іноді й хибну) дефініцію термінопоняття [155, с. 19].

Отже, термін однозначний, на думку одних учених [178, с. 39; 252, с. 18 та ін.], допускає багатозначність, на думку інших [85, с. 205; 155, с. 123 та ін.], має тенденцію до однозначності, на думку третіх [111, с. 23; 166, с. 267; 167, с. 14; 192, с. 100; 307, с. 15 та ін.]. О. Реформатський уточнює, що однозначність терміна треба розуміти в межах термінологічного поля, тобто даної термінології [252, с. 54]. А тому,

виходячи за межі термінологічного поля, термін втрачає свою моносемічність;

2) системність (Л. Івіна, Т. Канделакі, Д. Лотте, Г. Мацюк, Т. Панько, Л. Полюга, О. Реформатський [123; 130; 177; 229; 230; 252] та ін.), тобто слово як термін існує лише в певній системі понять та в межах конкретної терміносистеми. Системність або систематичність терміна аналізується по-різному: як класифікаційна сутність [86, с. 58; 123, с. 117], як системність творення нового слова [111, с. 118; 307, с. 15], як подвійна системність: термін як елемент термінологічної системи і як елемент системи мовної [168, с. 31; 130, с. 33]. О. Реформатський указує на тенденцію систематичності терміна [252, с. 55].

Загалом, уперше питання про системність термінів було порушене Д. Лотте, у працях якого підкреслювалося, що системність термінології потребує наявності обов'язкових трьох умов:

1) термінологічна система має базуватися на класифікаційних поняттях;

2) необхідно розмежовувати термінологічні ознаки та поняття, покликаючись на класифікаційні схеми;

3) слова повинні відображати загальність термінологізованого поняття з іншими та його специфічність [178, с. 10].

Системність медичної термінології можна розуміти по-різному:

– як наявність жорстких семантико-понятійних зв'язків між галузями медичного знання;

– як здатність до відбиття певного системного фрагмента мовної картини світу;

– як наявність формального вираження понять за допомогою афіксів;

– як сукупність гіперо-гіпонімічних відношень у медичній термінології;

– як можливість формулювання однотипних дефініцій для фахових термінів;

– як елементи, що взаємопов'язані один із одним, та такі, що мають понятійну основу (чітке розмежування терміна та його понятійного значення).

I. Кочан визначає такі основні критерії системності медичної термінології:

– дефінітивна зв'язаність і точна співвіднесеність медичного терміна з поняттям;

– регулярність формально-мовної оформленості;

– чіткий та логічний термінологічний ланцюг, де кожен термін «на своєму місці» [230, с. 178].

Критерій позасистемності полягає у:

– подвійній детермінованості медичного терміна;

– присутності (хоча вона і не є бажаною) таких парадигмальних зв'язків, як омонімія, синонімія, антонімія;

– лексико-семантичному статусі фахової термінології, зокрема в таких процесах як неосемантизація, неологізація, запозичення та ін.

Ф. Березін, розглядаючи системність як основну характеристику фахового терміна, говорить, що він не повинен мати жодних «стилістичних накладок» [31, с. 14], а це можливо лише тоді, коли термін буде розглядатися лише як системна одиниця в конкретній терміносистемі. Подальший розвиток лексичної одиниці, на думку науковця, неможливий. Ми ж вважаємо, що термін, вийшовши за межі терміносистеми, детермінологізується, а отже, значно розширює свій семантичний і стилістичний потенціал;

3) стилістична нейтральність (Ф. Березін, А. Брагіна, А. Д'яков, Т. Кияк, Л. Полюга, О. Реформатський, О. Толикіна, С. Шелов [31; 34; 101; 252; 322; 372] та ін.), тобто терміни як конкретні мовні одиниці не мають у своїй семантиці додаткових стилістичних значень. Дослідники повністю відкидають стилістичні функції терміна [31, с. 60-61; 136, с. 81; 252, с. 104 та ін.], чи допускають їх обмежене використання [86, с. 77-78; 135, с. 122-

123; 350, с. 44 та ін.]. «Емоційно-експресивна нейтральність створює одну з найосновніших характеристик будь-якого терміна» [373, с. 18]. Емоційно-стилістичних характеристик терміни відповідно набувають лише в «невластивих умовах та якостях їх використання» [78, с. 138]. «Термін точний і холодний, та сфера експресії для терміна у межах термінології відсутня» [97, с. 52]. «Термін лише в невластивих йому умовах та за межами наукового стилю здатний до емоційності» [133, с. 110]. Ми підтримуємо останній погляд, мотивуючи це широким стилістичним потенціалом розглянутих нами медичних термінів у стилі масової інформації;

4) чітка дефініція, співвідносна з поняттям (В. Виноградов, Б. Головін, Ю. Караулов, І. Кочан, Т. Лагутіна, Г. Мацюк, Т. Панько, О. Реформатський [46; 64; 131; 189; 229; 230; 252] та ін.), тобто кожен термін зіставляється з точним окремим визначенням, що орієнтує на відповідне поняття. Дефініція як розкриття змісту фахового поняття, на думку О. Чушкової, потребує детального вивчення, передусім через прогресивний розвиток галузевої термінології (наприклад, медичної) та складну взаємодію термінології з загальноживаною лексикою та номенклатурою [352, с. 41]. Тому в лінгвістичній теорії відбуваються пошуки об'єктивних ознак, що дозволили б безпомилково дати визначення терміна. Так, Т. Канделаки вважає, що опис значень термінів відбувається саме за допомогою побудови дефініцій, у яких виражені самі поняття [130, с. 17]. Значення терміна, отже, можна представити як сукупність елементарних семантичних одиниць, в основу якої покладено дві нерівноправні ознаки, що корелюють одна з одною. За Т. Канделаки, це «ознака – ближчого роду і ознака – видової відмінності» [130, с. 59]. Названі характеристики проаналізовані й у дослідженні терміна З. Комарової, але першу названо «мотивувальною ознакою», другу – «класифікаційною» [148, с. 12]. Дефініція, отже, допомагає відрізнити

певний об'єкт усередині однієї класифікації від понять, супідрядних цьому родовому поняттю.

Ми також погоджуємося з тезою, висловленою Т. Кияком про те, що основне завдання дефініції – не описувати й стверджувати, а лише ідентифікувати, окреслювати, відрізнити від інших той об'єкт чи предмет, про який далі йтиметься [136, с. 86]. Ця сукупність ознак предмета, необхідна й достатня для того, щоб відрізнити конкретний предмет від іншого;

5) специфічність синонімії, антонімії та омонімії (у межах однієї терміносистеми), адже терміни-синоніми, терміни-антоніми і терміни-омоніми є характеристикою насамперед парадигмального представлення терміносистем (В. Даниленко, Т. Кияк, Ф. Нікітіна, З. Комарова, О. Суперанська [86; 136; 148; 213; 302] та ін.).

Є терміни-синоніми, що мають однакове значення (повні синоніми, типу *упорскування – ін'єкція*). Оцінка існування повних синонімів визначається в кожному конкретному випадку умовами функціонування терміносистем. Маємо також значну кількість неповних термінів-синонімів, типу *інструкція (медична) – пояснення – пам'ятка*. Використання неповних синонімів в одній терміносистемі може призвести до фахового непорозуміння, усунення їх має бути обов'язковим при впорядкуванні термінології. Тому вимога відсутності термінів-синонімів зводиться до усунення неповних синонімів у межах терміносистеми. Термін, який виходить за межі терміносистеми, є контекстуальним і може входити до синонімічного ряду лише в межах певного контексту;

б) точність або асоціативність (І. Атанасова, Т. Канделаки, Ю. Караулов, Н. Котелова, Д. Лотте, Л. Симоненко [17; 130; 155; 177; 268] та ін.). Сучасні термінологи зазначають: точність терміна – це результат його еволюції, що досягається у процесі пізнання, вибору з ряду його варіантів. Специфіка точності терміна була описана зокрема Т. Канделаки [130]. Останнім часом проблема точності й асоціативності

терміна аналізується в когнітивно-дискурсивних категоріях. За такого підходу стверджується, що процес пізнання здійснюється в дискурсі. Тобто, термін не є загальноживаним словом і точність тут є надзвичайно важливою. У зв'язку з цим ставиться питання про структуру терміна: багатокomпонентність терміна не є його вадою;

7) умотивованість і формальна стислість (Т. Кияк, Н. Котелова, Ф. Нікітіна, В. Табанакова, Д. Шмельов [136; 155; 214; 307; 381] та ін.), тобто зв'язок лексичної одиниці між планом змісту та планом вираження. Так, Т. Кияк говорить про те, що вмотивованість терміна залежить не просто від взаємозалежності між формою та змістом одного знака, а й від зв'язку з іншими одиницями плану змісту всієї мови [136, с. 33]. Засобом процесу мотивації стає не значення, а найменування, а ще конкретніше – внутрішня форма (про яку говорили Т. Кияк, Ф. Нікітіна, Т. Панько [136; 210; 230] та ін., досліджуючи етимологію семіотичної одиниці). Лінгвісти розрізняють три види вмотивованості: а) знакову (семіотичну); б) формальну (словотвірну), в) змістову (інтенсивну) [96, с. 45; 136, с. 54; 213, с. 19; 303, с. 67 та ін].

В. Татарінова, залежно від ступеня вмотивованості, поділяє терміни на повністю вмотивовані, напівумотивовані та невмотивовані, беручи за основу структурно-лінгвістичний критерій, що «дозволяє зрозуміти раціональність зв'язку значення й зовнішньої форми слова відповідно до його лексичної та структурної співвіднесеності» [310, с. 178].

Повністю вмотивованим, на думку дослідниці, вважається одноелементний термін (*клініка, алергія, стоматит* та ін.), вибір якого пояснюється його дотермінологічним значенням, що є найбільш точним у плані дефініції. Багатокomпонентні терміни з цього погляду є частково вмотивованими (*клінічний випадок, алергійний набряк, грибковий стоматит* та ін.), адже вони не завжди можуть точно позначити певне поняття. Наведене твердження є дискусійним, оскільки термінологам

зрозуміло, що критерій формальної стислості є швидше бажаним, ніж реальним;

8) стислість і простота (О. Ахманова, Д. Лотте, Е. Скороходько, Н. Цісар та ін. [18; 177; 270; 342] та ін.). В ідеалі термін має бути невеликим (за формою) та чітким. Хоча практика стандартизації та упорядкування термінології дещо суперечить цьому. Досліджуючи терміносистеми гуманітарних наук, Р. Кобрін довів, що, наприклад, у лінгвістичній термінології є терміни, які складаються з одинадцяти слів [68, с. 12], а в медичній практиці є терміни, що складаються з семи-восьми слів [190; 206; 218; 274 та ін.]. Тенденція до багаточленних термінів особливо актуальна в наш час, коли в термінах намагаються передати складні поняття. Наприклад, у медичній галузі переважна більшість термінів складається з кількох основ чи слів (чи навіть словосполучень),: *автогемотрансфузія, автогісторадіографія, паренхіматозний амілоїдоз, сімейний епідеміологічний анамнез* та ін.;

9) лінгвістична правильність (Т. Кияк, Т. Коготкова, Д. Лотте та ін. [136; 143; 177] та ін.). Д. Лотте акцентує на лінгвістичну правильність терміна як характеристику відповідності правилам і нормам сучасної мови. Ця вимога не універсальна для термінів, оскільки зрозуміло, що лінгвістично правильною має бути будь-яка лексична одиниця. Скоріше, ця характеристика термінологами формулюється тому, що серед лексичних одиниць, які є нібито термінами, є також неправильно віднесені до термінів професіоналізми та жаргонізми. А тому доцільніше говорити про відповідність терміна стилістичним нормам, а не тільки нормам і правилам літературної мови загалом;

10) відносна незалежність від контексту (А. Д'яков, Т. Кияк, З. Куделько, Л. Симоненко, А. Суперанська [101; 136; 268; 303] та ін.). Традиційно термінологи вважають, що термін не існує поза науковим контекстом [31, с. 216; 252, с. 6]. «Принцип незалежності терміна від контексту скоріше важливий для того, щоб термін завжди однаково

розумівся представниками певної професії, щоб його однозначне тлумачення забезпечувала система наукових понять, а не лексико-семантична система мови» [303, с. 90-91]. О. Реформатський, зокрема, вважає, що терміну не потрібний контекст, бо він пов'язаний із термінологічним полем, яке і замінює собою власне контекст [252, с. 51]. Такий погляд цілком прийнятий для ідеального терміна, що відповідає конкретним вимогам. Для розуміння значення полісемантичних термінів потрібний нейтральний контекст, у якому реалізується лише одне з його значень [135, с. 45; 168, с. 37]. Як тільки термін виходить за межі фахового мовлення, потрапляючи в інше стилістичне середовище, його контекстуальна незалежність стирається, а інколи навіть набуває зовсім іншого конотаційного відтінку;

11) інтенційність та екстензійність терміна (Н. Васильєва, О. Реформатський, О. Суперанська, Н. Подольська [40; 253; 302; 303] та ін.), тобто аналіз терміна відповідно до його внутрішньої логіки. Під інтенцією терміна розуміють здатність виділяти номінований об'єкт із максимальною точністю семантики в межах понятійно-предметного поля, відповідно смисловий зв'язок відбиватиме конкретну характеристику й ознаку. Під екстензією терміна розуміють зону предметно-понятійного поля. О. Суперанська, наприклад, вважає «екстензією терміна понятійну сферу, яка перекривається поняттям про неї» [303, с. 116]. Наприклад, *біль* (спинний, головний; тупий, різкий та ін.), *хвороба* (адаптації, оперованого шлунка, паразитарна, тропічна, сонна, морська та ін.);

12) мовно-стилістична частотність (І. Кочан, В. Овчаренко, Н. Подольська, О. Суперанська [225; 230; 303] та ін.). Ця характеристика терміна частково пов'язана з системністю, оскільки кожен термін посідає своє місце в терміносистемі. Термін, який за частотністю вживається менше, просто зникає з терміносистеми чи відходить у так звану групу архітермінів.

Серед термінологічної лексики частотними є слова, що існують тільки як терміни в межах однієї терміносистеми (напр., *аборт*, *карієс*, *лейкоз* та ін.), але є і такі, що складають міжгалузеву термінологію (напр., *корекція*, *протез*, *вірус* та ін.); для сучасної української мови досить типовою є ситуація, коли виділяється окрема група слів, що використовуються і як терміни, і як загальноживані слова (за наявності прямого й переносного (метафоричного) значень). Пор.: *За статистикою, кожна друга людина після клінічної смерті стає ясновидцем* [УП, 16.09.2008]. *Для Верховної Ради на час канікул настає клінічна смерть. Навряд чи така Рада доживе до президентських виборів* [У, 17.01.2009].

Зауважимо, що семантика слова може проходити два процеси: термінологізацію одного зі значень у полісемантемі та детермінологізацію, тобто вихід терміна за межі терміносистеми. У мовознавстві такі одиниці аналізуються в полісемантичній парадигмі. Це явище притаманне, звичайно, не всім термінологічним одиницям. Подекуди термін, залежно від поширеності тієї чи іншої терміносистеми, отримує нове значення і звідси постає зовсім інше поєднання з контекстуальними лексемами: *стан* (мед.) як функціонування організму і *стан* (лінгв.) як дієслівна категорія: *стан* здоров'я, *стан* задовільний / незадовільний – *стан* дієслова, *стан* активний / пасивний.

Своє бачення найважливіших характеристик терміна пропонує також Б. Городецький, визначаючи кількісно лише чотири важливі в його розумінні риси:

1) термін є елементом фіксованої підмови та використовується як такий тільки в межах цієї підмови;

2) термін створюється, тобто якомусь мовному виразу свідомо надається певне значення, причому процес створення значення може мати багато різновидів:

– терміном може слугувати готовий вираз загальнонародної мови;

- термін може будуватися заново;
- термін може запозичатися з іншої мови чи навіть іншої підмови;
- 3) у терміні закладено прагнення до точного вираження поняття, а отже, до моносемії;
- 4) термін завжди тісно пов'язаний зі спеціальною сферою понять і предметів, інакше кажучи, зі спеціальною інформаційною галуззю настільки, що значення терміна завжди дуже залежить від розвитку цієї галузі [73, с. 13].

Крім того, Б. Городецький указує на ступінь відповідності терміна конкретній терміносистемі, оскільки терміни, що активно вживаються в конкретному термінополі, замінити практично нереально [73, с. 12].

Отже, термін як універсальний мовний знак і важливий чинник фахового спілкування розглядається мовознавцями в різних аспектах: системному, структурному, гносеологічному, прагматичному. Серед основних характеристик терміна у фаховому мовленні науковці виділяють системність, однозначність, специфічність синонімії, антонімії, омонімії, точність і простоту, вмотивованість, лінгвістичну правильність, мовно-стилістичну частотність та ін. Усі наведені ознаки терміна мають реалізацію лише в науковому стилі, вихід за межі системи та потрапляння до ненаукового комунікативного середовища передбачає корегування цих характеристик або навіть стирання якоїсь із них.

1.1.2. Синкретичність наукових підходів до аналізу медичної термінології в діяхронному зрізі

У лінгвістичній традиції науковцями бралися до уваги різні **аспекти** аналізу терміна та розроблялася низка теорій щодо його сутності, природи, структури. Перші праці, в яких комплексно проаналізовано термін та його основні характеристики, пов'язані з іменами австрійського вченого О. Вюстера та російського Д. Лотте (30-ті роки ХХ ст.). Дослідники

передусім зосередили увагу на типових недоліках словотвірних елементів термінів, явищах омонімії та поліфункціональності.

У 40-ві рр. ХХ ст. у роботах із вивчення й унормування термінології спостерігався *системний підхід*, передусім в експліцитній формі. Один із основоположників сучасного термінознавства Е. Дрезен ще на початку 30-х років описав у своїх працях систему методів і прийомів щодо вивчення й упорядкування термінології. Дослідник проводить жорстку кореляцію між класифікацією понять і об'єктів та діяльністю зі стандартизації термінів. Цілісність системи термінів розкривається в його працях через поняття зв'язку, а критеріями цілісності можуть слугувати будь-які семантичні (сміслові) кореляції.

Подальші наукові розвідки, зосереджені на особливостях терміна, пов'язані з дослідженням номінативності та значення терміна (Звегінцев [120]), що сформувало *семасіологічний аспект* аналізу. Зауважимо, питання про номінативну функцію терміна порушується багатьма вченими-лінгвістами. Так, О. Реформатський [253] уже в 50-ті роки ХХ ст. вказував на дві ключові ознаки терміна, що доповнюють одна одну – його номінативність та однозначність. Якщо в мові слово може бути багатозначним, то, термінологізуючись і називаючи певне поняття, воно набуває однозначності (напр., медичні терміни *вірус*, *обстеження*, *тиск* та ін.). Б. Серебренніков у праці «Общее языкознание. Внутренняя структура языка» [224] номінативну функцію терміна вважає основною. Хоча й зауважує, що названа функція не є специфічною для термінів, адже явища, предмети, дії називає будь-яка лексична одиниця мови.

Знаковість та феноменальність терміна покладено в основу *філософсько-гносеологічного аспекту* дослідження (від філософів Л. Вітгенштейна та К. Поппера до лінгвістів Р. Фрумкіної, А. Вежбицької, В. Даниленко та ін.). Терміни, за визначеннями науковців, є елементами наукового апарату теорій та концепцій, що аналізують фахові сфери поряд з іншими засобами пізнання: науковою номенклатурою, власними іменами,

символами та індексами, а також їх комбінаціями у словникових формулюваннях, символах, схемах. Тому, розглядаючи термін у філософсько-гносеологічному аспекті, дослідники враховують дві характерні ознаки: використання терміна як засобу закріплення результатів спеціального знання та здатність терміна виконувати не тільки функцію фіксації даності, але й вербалізації нового знання, що корелюється з *когнітивним аспектом* дослідження термінів як динамічного явища (І. Горелов, Ю. Караулов, О. Леонтьєв [71; 131; 170] та ін.).

Логічний аспект дослідження терміна зосереджується на його смислового зв'язку з поняттям. Такий підхід є об'єктивним і підтримується всіма термінологами. Зауважимо, що до понять належать і категорії теоретичного мислення. Крім того, терміни співвідносні не з поняттями взагалі, а з поняттями хронологічно окресленої певної теорії чи концепції. І нарешті, термінами можуть позначатися загальні поняття, як родові, так і видові.

Термін як знак і елемент у лексичній системі мови продуктивно розглядається в *семіотичному аспекті*, а отже, аналізується як знак поняття, що вступає в семіотичні відношення: відношення знака до знака (синтактика), відношення знака до значення, до смислу (семантика), відношення знака до тих, хто їх використовує (прагматика). Такий науковий підхід тісно пов'язаний із лінгвістикою універсалій (Д. Дженкінс, Дж. Грінберг, Ч. Остуд [76 та ін.]) й теоретично обґрунтований у лінгвoseміотичних працях С. Гриньова [77 – 82], В. Лейчика [135; 167; 168], Ф. Нікітіної [209; 210; 213 – 215], В. Табанаквої [307] та ін.

Функціонально-стилістичний аспект дослідження термінології скорельований із ресурсом семантики та прагматики лексичних одиниць і є відносно новим у лінгвістичному аналізі. В цьому аспекті (Г. Винокур [48] та ін.) термін розглядається з функціонального погляду та зосереджується на аналізі вторинної функції, пов'язаної з екстра- й інтралінгвальними мотиваціями, активними лексико-семантичними процесами, що

відбуваються в термінології, та обґрунтуванні прагматичної спрямованості лексичних одиниць у текстах різних стилів.

На окрему увагу заслуговують також українські лексикографічні видання, в яких представлено медичну термінологію.

Перші унормовані словники термінології різних тематичних груп, у тому числі й медичної, почали з'являтися ще в XVI-XVII ст. Йдеться, зокрема, про «Лексис, Сирѣчь реченія, Вькратыцѣ събран(ь)ны и из слове(н)скаго языка на просты(й) рускі(й) діале(к)ть истол(ь)кованы» Л. Зизанія (1596) та «Лексіконъ славенорѳсскій и именъ Тлькованіе» П. Беринди (1627). Як відомо, перший перекладний словник медичних термінів «Лексіконъ греко-словено-латинский» та «Лексіконъ латинський» Є. Славинецького з'явилися ще в середині XVII ст.

У XVIII та XIX ст. дуже активно розвиваються природничі науки, зокрема систематизується природнича народна номенклатура, особлива увага приділяється народній медицині. Зокрема, виходять друком «Початок до уложеня термінології ботанічної руської» І. Гавришкевича (1852), «Початки до уложення номенклятури и термінології природописної, народної» І. Верхратського (1864) та ін.

Найбільші досягнення в укладанні словників медичних термінів пов'язуються з XX ст. У 1913 р. видається «Лікарський poradник» М. Левицького, у 1918 – «Російсько-український словничок медичної термінології» О. Курило, у 1920 р. – «Латинсько-український словник» М. Галина, у 1924 – «Шкільний медичний словник» Б. Александровського, у 1925 р. – «Nomina anatomica ukrainica» за редакцією професорів Ф. Цешковського та О. Черняхівського, у 1927 р. О. Корчак-Чепурківський видає словник «Номенклатура хвороб» (латинсько-українські назви хвороб та російський показчик до них). У 30-х роках вийшов «Медичний російсько-український словник» В. Кисельова та «Практичний словник медичних термінів» В. Крамаревського, В. Савицького та ін. На початку 60-х років з'являється «Українсько-латинсько-російський медичний

словник» П. Чернецького, В. Соколовського та ін. (1960), у 70-х роках – «Латино-український анатомічний словник» М. Нетлюха (1972), у 80-х роках – «Морфологічний словник медичних термінів» за редакцією О. Федотова (1985) та ін.

У незалежній Україні видання словників медичних термінів пов'язано з термінографічними центрами в Києві, Харкові, Донецьку та Львові. Видавнича спілка «Словник» при Львівському державному університеті у 1993 році видає «Орфографічний словник української медичної термінології» за редакцією Л. Петруха (словник містить 29 тисяч основних термінів, які охоплюють майже всі галузі й стосуються 36 спеціальностей медицини) та «Українсько-латинсько-англійський медичний тлумачний словник» за редакцією М. Павловського у двох томах (1995), що налічує 66 тисяч слів.

У Києві видається «Російсько-український словник медичної термінології» за редакцією О. Усатенка (1996), цінність якого полягає в перекладі понад 30 тисяч термінів із поданням широкої синонімії, антонімії та неології при поясненні семантики термінопоняття. Сьогодні започатковуються видання словників, що представляють різні розділи теоретичної та клінічної медицини, фармакології, суміжних наук, зокрема біології, генетики, біофізики, біохімії та ін. Ведеться велика робота в сфері перекладу, видаються дво-, три- мовні словники медичної термінології, зокрема «Російсько-український медичний словник професійної мови фахівців шкірних хвороб (із тлумаченням термінів)» за редакцією М. Присяжнюк (1995), «Російсько-українсько-латинський словник медичних термінів» за редакцією Н. Місник (2000), «Російсько-український медичний словник з іншомовними назвами. 15 000 слів» за редакцією С. Нечая (2000), «Медична енциклопедія» за редакцією П. Червяка (2001) та ін.

З ініціативи філологів Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна спільно з Харківським національним медичним

університетом у середині 90-х років ХХ ст. започатковується видання глосаріїв різних медичних галузей: «Глосарій кардіологічної медицини» (1997), «Глосарій мікрохірургії» (1998), «Глосарій онкомедицини» (1998) та ін. Загальні термінографічні принципи укладання словників та опис наукового лексикографування проаналізовано в роботах Л. Васенко, В. Дубічинського [96; 97; 245 та ін.] та ін.

Уже в ХХІ столітті виходять друком спільні лексикографічні видання науковців Донецького медичного університету та Донецького національного університету: «Український словник термінів з пропедевтики внутрішніх хвороб» за редакцією О. Синяченко (2001), «Судово-медичний російсько-український словник-довідник» за редакцією О. Герасименка (2002) та ін.

На початку 2000-х років виходять друком великі лексикографічні видання, до укладання яких доклали зусиль члени кафедри історії та стилістики української мови Київського національного університету імені Тараса Шевченка: «Новий англо-український медичний словник» за редакцією В. Ривкіна, М. Бенюмовича; відповідальний ред. Л. Шевченко, В. Шматко; упорядники Л. Шевченко, О. Ніка, Л. Шулінова, О. Хом'як (2007) та «Новий англо-український, українсько-англійський медичний словник : близько 24 000 термінів» за редакцією Л. Шевченко, В. Шматка, В. Лося; упорядник Н. Мокіна; науковий переклад і редагування Л. Шевченко, В. Шматко, О. Ніка, А. Дем'янюк (2009).

Усі ці видання [63; 108; 113; 163; 206; 207; 218; 219; 257; 274; 321; 333; 337 та ін.] – і теоретичні, й лексикографічні – сформували сучасну теорію і практику термінознавства, зокрема його медичний напрямок. Важливо, що продуктивні результати наукової діяльності в цій потрібній для суспільства галузі досягалися спільними зусиллями мовознавців і фахівців відповідного медичного профілю. Синкретичні наукові підходи до аналізу і творення медичної термінології засвідчують сьогодні актуальність і перспективу в науці.

1.1.3 Медичний термін – наукова номенклатура – професіоналізм: критерії та можливості розрізнення.

Термінологія будується, як відомо, на загальних для національної мови лексичних, граматичних та словотвірних засадах [252, с. 55; 303, с. 89]. У такому разі, специфіка терміна лежить у межах функцій лексичної одиниці. Та частина медичних термінів, що складає основу української медичної термінології, є двоплановими лексичними одиницями, що виступають як у функції терміна, так і у функції загальноживаного слова.

Дуже важливою і досить дискусійною в сучасній науці залишається проблема розрізнення власне термінів, професіоналізмів і наукової номенклатури.

Лексичний фонд сучасної медичної термінології складає кілька сотень тисяч найменувань, включаючи використовувані в науковій медицині терміни інших наук (біології, хімії, фізики, мікробіології, генетики та ін.). Кількість власне медичних термінів дуже велика: у «Міжнародній класифікації хвороб» зафіксовано понад 50 000 найменувань; в «Енциклопедичному словнику медичних термінів» – близько 60 000 медичних термінів; кількість найменувань лікарських препаратів – понад 80 000 одиниць. Постійно збільшується обсяг медичної та медико-біологічної інформації, що супроводжується виникненням нових термінів, число яких щорічно складає 1000-1300 одиниць [334, с. 6].

Г. Винокур, який уперше поставив питання про розрізнення понять «термінологія» та «номенклатура», писав: «Щодо номенклатури, то, на відміну від термінології, під нею розуміють систему абсолютно абстрактних та умовних символів, єдине призначення якої (номенклатури – Д.С.) полягає в тому, аби надати максимально зручні з практичного

погляду засоби для позначення предметів, речей, без прямого відношення до теоретичної думки, що оперує цими речами» [49, с. 8].

О. Реформатський, слідом за Г. Винокуром, знаходить відмінність між термінологією та номенклатурою, яка полягає в тому, що номенклатурні слова належать до понять, які нелічені, більш номінативні, а терміни «пов'язані з поняттями науки, лічені та дуже близькі з поняттями даної науки, оскільки словесно відображають систему понять даної сфери» [253, с. 49]. Значення номенклатури конкретніше та точніше, ніж значення термінів, та стосується одиничних конкретних об'єктів: *вірус, хвороба* – терміни; *африканський вірус, хвороба Дауна* – номенклатура.

Так, О. Ахманова у «Словнику лінгвістичних термінів» пропонує таке визначення: «Номенклатура – сукупність спеціальних термінів-назв, що використовуються в даній науковій галузі, назви типових об'єктів даної науки на відміну від термінології, що включає позначення загальних понять і категорій» [18, с. 270]. Наприклад, *вірус, препарат, висока температура* – це терміни; *вірус типу А, Боровітан, 38,9 градусів* – це номенклатура.

Поняттєва одиничність і предметна унікальність – основні критерії термінів та номенклатурних одиниць, останні «мають в собі» [85, с. 115] значення тільки про один предмет дійсності: *лікарня, клініка* – терміни, *лікарня № 1, Охматдит, Київська міська клініка матері й дитини* – номенклатура. Ті одиниці, які за своєю змістовою структурою належать до одиничних, а за семантичною – до інших груп лексики називаються номенами. Вони співвідносяться з одиничними поняттями, що актуалізують предметні та міжпредметні зв'язки: *шприц 5 куб.* (5 кубів – Д.С.), *апарат штучного дихання «ВРТ-121», Е-212* та ін. Перший номен указує на фізичний об'єм, другий – належить до техніки, третій – до хімії. Оскільки номени не співвідносяться з поняттями науки, вони не репрезентують науку в системі її понять.

Зокрема, О. Суперанська говорить, що розмежування термінів та наукової номенклатури будується на номінативній та семасіологічній функціях [303, с. 45]. Термінологія пов'язана з системою фахових понять, наукова номенклатура – лексична одиниця, за допомогою якої іменується видимий і сприйнятий предмет без реалізації його точного місця в системі класифікації та співвідношення з іншими предметами.

Дослідники різних терміносистем до визначення природи терміна й номенклатури підходять з погляду специфіки аналізованої ними галузі знань. Так, Н. Непийвода під номенклатурою розуміє «систему абсолютно абстрактних і умовних символів, єдине призначення якої полягає в тому, щоб дати максимально зручні з практичного погляду засоби для позначення предметів, речей без прямого відношення до потреб теоретичної думки, яка оперує цими речами» [202, с. 76]. На думку ж Л. Симоненко, будь-яка терміносистема об'єднує у своєму складі категорію термінів і категорію номенів, що становлять її номенклатуру, яка порівняно з термінологією значно молодша [268, с. 50].

Беручи до уваги прагматичний аспект розгляду термінів, зазначимо, що в сучасній науці терміни чітко протиставляються професіоналізмам. Різниця полягає в тому, що «терміни – це повністю офіційне, усталене та узаконене в даній науці найменування, а професіоналізм – розповсюджене найменування (частіше в розмовній мові) серед людей якоїсь професії, спеціальності, але не є таким, що офіційно закріплене та усталене» [221, с.143]. Іншими словами, вузькоспеціальний термін та професіоналізм марковані відповідно як «книжне» та «розмовно-просторічне» слова. До медичних професіоналізмів, наприклад, належать слова та словосполучення: *труба* – інкубаційна трубка, *стукнути* – провести електро-імпульсивну терапію, дефібриляцію, *посадити на трубу* – перевести на штучну вентиляцію легенів та ін.

На відміну від системних медичних термінів, професіоналізми обмежені територією та колективом [216, с. 35]. Скорочуючись і

спрощуючись, медичні професіоналізми часто створюються на основі загальноновживаної лексики. Спільність ознак і характеристик із загальноновживаним словом дають поштовх до переосмислення термінів та появи професіоналізмів: *коробка* – професійне найменування черепа, *броня* – накладений гіпс та ін.

Ще одну думку щодо різниці терміна й професіоналізма висловлює І. Кочан [230]. Не дивлячись на те, що термінів у фаховій мові велика кількість, вони легко вираховуються, чого не можна сказати про професіоналізми. Часто термін може мати кілька синонімічних професіоналізмів: онко – *рак, внутрішнє спухлення, пухлинна хвороба, смертельне спухлення, смертельна хвороба* та ін. Як бачимо, професіоналізми не тільки створюють синонімічний ряд, а й вибудовується їх певна стилістична градація. Професіоналізми, на відміну від термінів, не мають чіткого наукового визначення, не становлять цілісної системи, можуть мати яскраве експресивне забарвлення. Якщо терміни – це, як правило, абстрактні поняття, то професіоналізми – конкретні; вони надзвичайно детально диференціюють ті предмети, дії, якості, що безпосередньо пов'язані зі сферою діяльності відповідної сфери знань, задовольняють комунікативні потреби людини.

Г. Чорновол [350] наголошує, що професіоналізми відрізняються граматичною, фонетичною та лексичною спрощеністю: *медпрепарат* замість *медичного препарату*, *кардіохірургія* замість *кардіологічної хірургії* та ін. За допомогою такої формально-структурної конденсації з'являється аббревіація: *ЕКГ* – електрокардіограма, *ВІЛ* – вірус імунодефіциту людини, *СНІД* – синдром набутого імунодефіциту та ін.

Розрізнення понять «термін» та «професіоналізм» часто аргументується науковцями тим, що терміни є офіційними назвами спеціальних понять, а професіоналізми – напівофіційними [95, с. 6; 101, с. 44; 230, с. 18 та ін.]. «Терміни є узаконеними назвами будь-яких спеціальних понять, професіоналізми вживаються як їх неофіційні

замінники лише в обмеженому спеціальною тематикою мовленні осіб, пов'язаними між собою за професією» [255, с. 92]. Як зауважує С. Шелов, терміни і професіоналізми отримують тотожну або близьку семантичну характеристику, але різняться орієнтацією на сферу використання [372, с. 67].

На нашу думку, терміни відрізняються і від загальноживаного слова, і від професіоналізма ступенем емоційності та образності: точніше, їх повною відсутністю у терміна та частковою в професіоналізма.

Про співвідношення емоційно-оцінних та стилістичних функцій між професійною та термінологічною лексикою в текстах різних стилів писали у своїх працях О. Ахманова, Л. Борисова, І. Кочан, Т. Панько [18; 33; 230; 229] та ін. При цьому професіоналізми дослідниками не виділяються в окрему групу спеціальної лексики, а є частиною професійного просторіччя. Критерієм творення такої лексики виступає стилістичний контекст та емоційно-експресивне забарвлення.

Професійне просторіччя – «ненормована форма існування спеціальних мовних засобів, пов'язаних з термінами і є надбанням добре розвинених мов» [33, с. 15]. Виникнення такої лексики спричинене кількома факторами: психологічними, психолінгвістичними та власне мовними.

Психологічні пов'язані з оцінкою, яку надає мовець, передаючи зміст того чи іншого поняття. Якщо лікар говорить своєму інтерну, що він замість накладання гіпсу наклав *барабан*, а замість зробленого уколу зробив «*укол парасолькою*», це виявляє не тільки багатство засобів вираження, а й певну оцінку, з якої випливає, що він зробив роботу неякісно.

До психолінгвістичних причин виникнення професійного просторіччя ми відносимо різні прийоми метафоризації та метонімізації. Наприклад, про фельдшера, який зробив боляче укол, говорять, що він *керувався подушкою* (тобто був утомлений) та ін.

Власне лінгвістичне джерело професійного просторіччя – прагнення до економії, до скорочення форм, у результаті якого виникають еліпси, наприклад, електрокардіограму серця (ЕКГ) лікарі називають *«ЕКГешкою»* та ін.

Професійні просторіччя дуже часто використовуються в текстах стилю масової інформації з метою досягнення ефекту іронії та гумору.

Таким чином, суттєвою різницею між термінами та професіоналізмами є те, що терміни – це офіційні наукові назви поняття, а професіоналізми – розмовні, неофіційні «замінники» термінів. Професіоналізми, на відміну від термінів, як правило, емоційно забарвлені, є переосмисленими словами термінологічної лексики. У добре розвинених мовах часто виникають професійні просторіччя, які функціонують не в науковому, а в інших функціональних стилях. Номенклатура, відповідно, – сукупність назв конкретних об'єктів певної галузі науки, зокрема медичної. Терміни, на відміну від номенклатури, позначають не конкретні, а абстрактні наукові поняття, вони передають як систему назв об'єктів певної науки, так і сукупність назв одиничних об'єктів.

1.2. Медичний термін у системі й поза системою:

медіакомунікація як контекст функціонування медичної термінології

Термінологічні проблеми не обмежуються лише національною науковою мовою, а включаються в контекст культурних, цивілізаційних, а отже, й міжмовних контактів і відповідного аналізу у світовій гуманітаристиці. Термін у науці розуміють як лінгвістичний феномен, який у всіх сучасних мовах пов'язаний із науковим стилем й відповідно є однією з основних його характеристик – системністю [136, с. 7; 253, с. 113; 268, с. 67; 303, с. 117 та ін.]. Окремо мовознавцями аналізується характер функціонування терміна у стилі масової інформації як специфічного вияву ресурсу терміна в позасистемному використанні.

За спостереженнями вчених (Л. Басової, Н. Валгіної, М. Володіної, [20; 39; 53] та ін.), у мові засобів масової інформації на сучасному етапі спостерігається постійне оновлення лексичного складу мови, активне поповнення новими лексемами, їх лінгвістичними трансформаціями, на що впливають ключові функції ЗМІ – інформативна та аналітична. Як слушно зауважують сучасні лінгвісти (Д. Дергач, Л. Кудрявцева, М. Лукіна, Г. Солганик, О. Стишов, С. Чемеркін, Л. Шевченко, Н. Шумарова [87; 161; 179; 281-288; 300; 346; 356-371; 385] та ін.), будь-які процеси, пов'язані з різними стилістичними трансформаціями мовних одиниць, їх типологією, семантикою, функціями, позначені впливом екстра- й інтралінгвальних факторів. Це особливо стосується стилю масової інформації, що закономірно підтверджується природою масової комунікації як динамічної сфери та репрезентанта активного розвитку сучасної української мови. Відтак, інноваційні процеси, які відбуваються в мові та зафіксовані в сучасних ЗМІ, спричинені такими чинниками:

– *екстралінгвальними:*

а) науково-технічний прогрес і глобалізаційні процеси в суспільстві;
 б) розширення меж комунікативно-інформаційного поля, основні функції якого передбачають не лише інформування, а й вплив на мовну свідомість;

в) розширення інформаційного простору різних сфер людського буття;

г) полікультурність, яка не може не вплинути на мовну картину світу;

г) «поширення явища лінгвістичної моди» [88, с. 55]. Цей чинник набуває особливої актуальності в мові медійної інтернет-індустрії (інтернет-портали, інформаційні агенції, інформгентства та ін.), основним критерієм якої є «швидкоплинність змінюваної інформації та динамізм розширення інформаційного поля» [147, с. 99];

– *інтралінгвальними:*

- а) мовна естетизація;
- б) специфічність стилістичних норм, властивих стилю масової інформації;
- в) функціонування нетипових для мови ЗМІ складних синтаксичних конструкцій, описових зворотів та ін.;
- г) мовна експресія, що виявляється у використанні емоційно-забарвлених мовних одиниць, стилістичних фігур та тропів;
- г) оцінна номінація.

Л. Шевченко ж зауважує, що в мові ЗМІ відбувається «формування тенденції до універсалізації комунікативної сфери» [356, с. 357], на що впливає розширення медійного поля, процеси глобалізації, поява інтернет-ресурсів, електронних засобів зв'язку та ін. І очевидно, що стиль масової інформації відчутно розширив межі функціонування. Враховуючи екстра- й інтралінгвальні чинники розвитку мови ЗМІ, чітку модель побудови комунікативно-інформаційного поля («джерело – канал – повідомлення – реципієнт» [238, с. 21]), а також формування засобами масової комунікації в реципієнтів стереотипного сприйняття світу, вбачаємо тенденційність із лінгвістичного погляду функціонування різних шарів лексики в текстах стилю масової інформації.

Про здатність терміна як «модельованої системи (точніше системи систем)» [356, с. 353] набувати емоційно-експресивного забарвлення в лінгвістиці немає єдиного погляду. Адже, як уже зазначалося, термін є невід'ємною частиною системи, між елементами якої існує постійний та неперервний зв'язок [136, с. 17]. Термін може існувати лише як елемент терміносистеми, якщо під нею розуміти упорядковану сукупність термінів, які адекватно виражають систему понять теорії, що описує якусь спеціальну сферу людських відносин. Вихід за межі системи можливий лише за умови набуття іншого, невласного йому значення в системі [230, с. 110]. Отже, бачимо, що одні дослідники вважають термін експресивно-нейтральним (В. Виноградов, Д. Лотте, О. Реформатський

[45; 177; 253] та ін.), інші ж – вказують на те, що термін може набувати емоційно-експресивних відтінків (І. Кочан, Т. Панько, Н. Непийвода, Г. Чорновол [202; 229; 230; 350] та ін.).

На нашу думку, однозначно говорити про нейтральність терміна не можна. Ми вважаємо, що потенційно кожен термін здатний набувати емоційно-експресивного забарвлення, потрапляючи в певне контекстуальне оточення та виходячи за межі наукового стилю, адже в термінології «домінує функціональний аргумент, що визначає її комунікативний статус» [356, с. 358]. Щоправда, в кожному конкретному випадку необхідно зважати й на семантичну природу аналізованого терміна. Так, Г. Абакумова акцентує увагу на розмежуванні сфер фіксації та функціонування термінів [1, с. 85]. У сфері фіксації терміни зі стилістичного погляду мають нейтральне емоційно-експресивне забарвлення. Окремі ж одиниці, втративши конотативні ознаки, набули чіткості, властивої нормативним одиницям.

Відомий термінограф В. Дубічинський [93-97] підкреслює, що більшість трансформованих термінів утворилася за допомогою семантичних змін у мові, що зумовлено процесом **термінологізації**, тобто розвитком нових термінологічних значень на основі загальноживаної лексики.

У термінологізації як мовному процесі чимало мовознавців (В. Виноградов, І. Кочан, Н. Непийвода, Т. Панько, Г. Чорновол [45; 230; 204; 350; 229] та ін.) указують на той факт, що в ньому перетинаються фактори екстра- та інтралінгвальної дійсності (від технічного прогресу, що породжує нові терміни, до потреб у номінативних ресурсах забезпечення використання загальноживаної лексики у функції термінів). Т. Журавльова стверджує, що проникнення окремих термінів у лексику загального вжитку – це свідчення їхньої популярності, поширеності, вживаності в різній літературі [111, с. 119].

Термінологія, як визначалося раніше, є дуже специфічною системою, тому в межах термінологічного поля поруч із так званими абсолютними («чистими») термінами, значна кількість загальноживаних слів набувають поняттєвого значення. Слова такого типу в складі різних галузевих термінологій можуть мати неоднакове (видове) значення, а загальне (родове) – зможе дозволити використовувати їх у складі як загальноживаної лексики, так і спеціальної.

У сучасній лінгвістиці існує багато визначень явища термінологізації. Так, Н. Клименко говорить, що «термінологізація – це досягнення словами й словесними комплексами певного ступеня «вираженості» взаємно однозначних відповідностей між ними та об'єктами (поняттями), які з ними збігаються» [138, с. 44]. В. Лейчик розглядає процеси термінологізації в їх розподілі на кілька етапів: перший – початковий – полягає у використанні лексеми неспеціального різновиду мови у функції терміна, другий – набуття лексемою для спеціального призначення ознак терміна [168, с. 60]. Фактично автор розділяє перехід до складу термінів загальноживаної лексики. Ми ж називаємо термінологізацією розширення та збагачення фонду термінології наявними одиницями загальноживаної мови в процесі вторинної номінації.

У сфері функціонування спеціальної лексики спостерігаємо абсолютно протилежне явище, коли терміни не є ізольованими від впливів загальномовних процесів та існують у неспецифічному для них оточенні. У не наукових текстах, зокрема текстах стилю масової інформації, вони вступають у певні відношення із загальноживаною лексикою. Результатом подібної взаємодії є **детермінологізація** термінів – функціональне розширення значення термінів та їх перехід у систему загальноживаної лексики. На дериваційному рівні матеріальна оболонка твірного термінологізованого й похідного детермінологізованого слів однакова, словотвірні засоби фактично відсутні, а зміни відбуваються в семантиці слова.

Проблемою дослідження детермінологізації займалися багато вчених (Л. Капанадзе, І. Кочан, О. Суперанська, Г. Чорновол, Д. Шмельов [230; 303; 350; 372] та ін.), проте донині в мовознавстві не виробилося єдиного погляду, яку саме лексику треба відносити до детермінологізованої.

Згідно з першим поглядом (Л. Капанадзе, Д. Шмельов [381; 382] та ін.), детермінологізованим вважається слово, вжите в переносному значенні (наприклад, **чума** як гостре інфекційне захворювання і перен. «чума» – надзвичайно небезпечне, згубне соціальне явище): *Кучма і «чума» – майже одне і те саме* [Кр, із інт. О. Тягнибока, № 7, 12.02.2010], *Ситуація така, що «чума» у вигляді виборів досить реально може впасти на наш спільний український дім* [Д, № 18, 04.02.2010]. Або **артерія**, що означає кровоносні судини, по яких кров тече від серця до периферії. Увійшовши до складу загальноживаної лексичної системи, термін набув переносного значення: **артерія** – важливий шляхопровід, основна судноплавна ріка, головна транспортна магістраль та ін. Саме в таких значеннях це слово часто вживається в медійних текстах: *головна водна артерія Донбасу* (про Сіверський Донець – Д. С.), *російсько-українська артерія голубого вогню* (про газопровід – Д. С.), *головні транспортні артерії до Євро-2012* та ін.

Згідно з другим (Н. Васильєва, Н. Подольська, О. Суперанська [40; 41; 303] та ін.), – детермінологізованим є слово чи словосполучення, що вийшло з одного термінополя й увійшло до іншого (наприклад, **вірус** як медичний термін і **вірус** як комп'ютерний термін): *Разом із файлами нової навчальної програми завантажуються і віруси. Розробники закликають бути пильними!* [Н, 14.06.2010]. Або **рак** як зоологічний термін (прісноводна тварина) і **рак** як медичний (злоякісна пухлина на зовнішніх або внутрішніх органах людини): *Цей рак «зжирє» людину кожної хвилини...* [РБК, 10.06.2009].

Згідно з третім (А. Д'яков, І. Кочан [101; 230] та ін.), – про детермінологізацію можна говорити в тому випадку, коли реалія, яку номінує термін, перетворюється на побутовий або який-небудь інший різновид загальноживаної лексики (наприклад, **параліч** у значенні «бездіяльність»). Цікаво, що лексема **параліч** часто зустрічається в медійних текстах, характеризуючи ті чи інші дії влади: *Сміливий цей мер* (про М. Добкіна – Д.С.). *У нас таке миттєво призвело б до паралічу влади* [Н, із з. російського політика Г. Каспарова, 17.06.2008]. Або інший термін – **діарея**: *У цих депутатів, по-моєму, вічна словесна діарея* [Г, із інт. Ю. Тимошенко, 10.06.2009].

Згідно з четвертим поглядом (Т. Панько, Г. Чорновол та ін. [230; 350 та ін.]), детермінологізованою можна вважати лексику, яка вийшла за межі терміносистеми та функціонує в загальнолітературній мові (цей погляд для нас більш прийнятний). Термін, таким чином, десемантизується у зв'язку з його активним використанням поза межами спеціальної термінологічної системи, а далі функціонує як лексема з новим значенням. Тому, зрозуміло, що детермінологізовані процеси мають місце, передусім, у засобах масової комунікації. «Терміни, які вийшли за межі конкретного термінополя, вже не сприймаються як вузькоспеціальні, вони набувають оцінно-позитивної або оцінно-негативної якості» [214, с. 32], що, власне, і є специфічним для мови ЗМІ. У медійних текстах ця якість важлива для так званого «згущення думки та більш точного називання навколишньої реалії» [281; с. 45]. Пор.: **Реанімація Верховної Ради** [РБК, 12.09.2008] – **штучне відновлення деяких функцій Верховної Ради** [Н, 11.05.2008] та ін.

Г. Солганик, досліджуючи мову публіцистики та її вплив на реципієнта, зауважує, що «під експресивністю в слові розуміють звичайно зображувально-виражальні якості, образність; вона (експресивність) часто досягається переносним використанням слова» [244, с. 45]. Власне, перенесення і є основним інструментом творення вторинної номінації, що веде до виявлення стилістичного потенціалу слова. Медійне мовлення має

на меті впливати на масову аудиторію, її мовну свідомість, а тому дуже часто це досягається «шляхом переносу із загально-наукової до газетно-публіцистичної лексики тих термінів, що викликають інтерес у суспільства» [281, с. 49], передусім таких, які позначають економічні, політичні, медичні, юридичні процеси в житті нації.

У медійному тексті з погляду взаємозалежності з загальноновживаною лексикою дослідники виокремлюють ядро, тобто лексику неспеціальну, нетермінологічну, та периферію, тобто спеціальну, термінологічну [244, с. 51]. Спостережено, що периферійна лексика часто переважає ядрову, оскільки, крім власне термінів, там перебувають ще й лексеми, які з різних причин детермінологізувалися. На функціонування ядрової та периферійної лексики у текстах ЗМІ, безперечно, впливають і екстралінгвальні чинники: реагування на суспільні процеси та явища, частотність вживання, вплив на реципієнта та ін.

Аналізуючи подібні процеси, зокрема у ЗМІ, Н. Непийвода говорить, що при детермінологізації слово проходить кілька етапів [202, с. 88]. На першому (фундаментальному) етапі слово тільки частково втрачає свій термінологічний характер, виходячи за межі наукового контексту, наприклад, у сфері мас-медіа. Це пов'язано з частим уживанням терміна у ЗМІ. При цьому поняття, позначуване цим терміном, залишається тим самим, але порушується однозначна відповідність між власне терміном та його дефініцією. Так, наприклад, термін *вакцина* означає медичний препарат, що забезпечує формування імунітету. Із контексту – «**Вакцина «Пентаксин» є серійною вбивцею дітей!**» [Н, 23.12.2009] – термін **вакцина** не реалізує свою пряму номінацію. Термін десемантизується, набуває нових конотацій, а отже, справляє на реципієнта негативне враження.

Наступний етап детермінологізації має на меті оформлення терміна як загальноновживаного слова літературної мови та його фіксацію у словниках у цій новій якості. Спеціальне, наукове значення терміна

зводиться до мінімуму, а за частотністю вживання на перший план виходить вторинна номінація. Наприклад, терміни *хворіти*, *хворий*, *хвороба*, *хворобливий*: ***хворіти*** *взимку*, ***хвора*** *людина*, ***хвороба*** *серця*. Пор.: ***хвора*** *українська влада*, *хронічна хвороба фінансової системи*, *хворобливе питання Прем'єр-міністра*.

І на третьому етапі вже детермінологізований термін стає полісемантичним і може використовуватися як основа подальшої семантичної деривації в мові: **«Інфекція»** *політичного популізму знову розколює націю навпіл* [РБК, із з. народ. депутата І. Богословської, 16.10.2009]. *Такої істерії українська опозиція вже давно не демонструвала* [У, 16.09.2009] та ін.

Л. Симоненко наголошує, що «на відміну від загальноновживаного слова, термін стилістично більш регламентований, його нейтральність, емоційність, експресивність відрізняється від того, що прийнято називати нейтральним, емоційним та експресивним у загальній лексиці» [268, с. 67]. Насправді ж у неспеціальних текстах відбувається часткова змістова (сміслова), емоційно-експресивна та функціональна трансформація термінологічної лексики. У текстах стилю масової інформації термін може змінювати свої системні характеристики.

Між загальноновживаною та термінологічною лексикою, на думку В. Гака, можливі три типи лексико-семантичних відношень: 1) лексема не використовується як термін; 2) лексична одиниця використовується тільки як термін; 3) лексична одиниця використовується і як загальноновживане слово, і як термін [61, с. 68]. Дослідник підкреслює, що останні одиниці «називають поняття, які одночасно можуть бути і науковими, і побутовими, тобто вживаються як носії двох типів інформації – загальноновживаного і термінологічного значень» [60; с. 69]. У системі медичних понять до одиниць такого типу належать терміни, що мають давню історію в розвитку медичного дискурсу, а тому фіксуються різними лексикографічними джерелами: і тлумачними словниками та

енциклопедіями, і спеціальними медичними словниками. Іншими словами, такі терміни вживаються і в загальнонаціональній мові, і в спеціальній фаховій мові з подібним значенням. Щоправда, в загальному вжитку значення є дещо спрощеним (за О.Потебнею – «ближнє» і «дальнє» значення слова [240, с. 67]). Наприклад, медичні терміни **інфекція, інфікування, інфікований** та ін.

Такий тип лексем В. Даниленко називає поліфункціональними, оскільки вони одночасно використовуються як у медичній галузі, так і в загальнолітературній традиції [86, с. 78]. Таким чином, у системі й поза системою ми говоримо про тріаду семантичного значення поліфункціональних одиниць: загальноповживане слово (передусім, у розмовному стилі), термін (у науковому стилі) та термін у вторинній функції (передусім, у стилі масової інформації). Наприклад, *хвороба серця – хвороба серцевої недостатності – «хвороба» головного органу країни*. Потенціал визначеної тріади завжди спирається на інтра- й екстралінгвальні взаємозалежності.

Мас-медійний ресурс безперечно відіграє важливу роль у сучасному суспільстві, на що впливають науково-технічний прогрес, процеси глобалізації інформаційного поля, суттєве розширення змісту, структури та методів розповсюдження інформації [380, с. 166]. Це пояснюється, передусім, «перетворенням сфери ЗМІ на масштабний, синкретичний, складний за своєю будовою простір, позначений основними структурними елементами різних галузей гуманітарного знання, зокрема лінгвістики, стилістики, лінгвостилістики, журналістики, психології, психолінгвістики, соціології, соціолінгвістики та ін.» [88, с. 47].

Домінантними ознаками, що властиві мові ЗМІ, на думку багатьох дослідників – Н. Валгіної, М. Володіної, Д. Дергача, Л. Кудрявцевої, Г. Солганика, О. Стишова, С. Чемеркіна, Л. Шевченко, М. Шкондіна, Н. Шумарової [39; 54; 88; 161; 281; 300; 346; 356; 380; 385] та ін., є інформативність, аргументованість, експресивність, оперативність,

зверненість до масового читача, оцінність, аналітичність та ін. Масмедійна мова виконує інформативну, аналітичну, настановчу, оцінну, нормативну, просвітницьку та інші функції. Серед складових інформаційно-комунікативного поля, на думку Л. Майданової, Є. Проніна, І. Фоміної [182; 290; 339] та ін., є соціальний контекст, мовна свідомість, текстуальне творення, масова аудиторія та екстра- й інтралінгвальні чинники, які впливають на мовну свідомість реципієнта.

Засоби масової інформації як комунікативне поле мають кілька необхідних складників: автор, аудиторія, предмет розгляду, медійний ресурс (газета, журнал, інтернет-видання та ін.), тобто носій певної інформації, реципієнт-адресат [20, с. 18; 125, с. 77; 181, с. 47 та ін.].

Сучасна медіакомунікація покликана виконувати й виконує низку функцій в соціумі, зокрема функцію переконання. Сучасні медіалінгвісти Д. Дергач, С. Єрмоленко, Л. Кудрявцева, Г. Почепцов, О. Стишов, С. Чемеркін, Л. Шевченко [87; 107; 161; 243; 300; 346; 356] та ін. комунікацію масових інформаційних технологій розуміють як «універсалію, що розглядається як спосіб передачі інформації від одного джерела до потенційних реципієнтів» [300, с. 19]. У контексті прагмалінгвістичних досліджень Ф. Бацевич медіакомунікацію розглядає в смисловому та ідеально-змістовому аспектах соціальної взаємодії, що реалізуються в різноманітних процесах спілкування [22, с. 33]. Протиставлення вербальної та невербальної комунікації є важливим, передусім, у працях лінгвістів-семіотиків (від робіт Р. Якобсона), теоретиків тексту та дискурсу (С. Єрмоленко, Л. Кудрявцева [107; 161] та ін.), фахівців теорії номінації (О. Кубрякова, О. Снитко [159; 279] та ін.).

Медіакомунікація, на переконання сучасних прагма- та медіалінгвістів (Ф. Бацевича, Е. Берна, А. Вежбицької, Г. Почепцова, Г. Солганика, Т. Стасюк, О. Стишова, С. Чемеркіна [22; 42; 243; 281; 294; 301; 346] та ін.), хоча й відрізняється умовами та завданнями від звичайної усної комунікації з безпосереднім конкретним адресатом, все ж має всі

необхідні компоненти комунікативного акту – суб'єкт мовлення; мовленнєвий дискурс, що висловлює мовленнєву інтенцію адресанта; потенційний адресат [243, с. 27; 282, с.554 та ін.]. Саме втрата конкретного адресата і перехід до потенційного реципієнта приводить до специфічної форми викладу матеріалу і, як наслідок, специфічного використання у комунікативному дискурсі лексичного фонду сучасної мови.

Медична термінологія в медійному дискурсі виявляється з **обов'язковою оцінною номінацією** – позитивною чи негативною (зрідка з нейтральною). Так, наприклад, медичний термін *грип* може мати як негативну, так і позитивну оцінку. Пор.: *Убивчий грип українського суспільства {...}* [Н, 13.11.2009]. *«Страшилки» з грипом завершилися з приходом весни та тепла* [Кор, 02.03.2010]. Цікаво, що градаційна оцінна номінація (нейтральна, негативна, позитивна) притаманна тому ж терміну, але не в медичній, а в інших сферах, наприклад, в політичній: *Грип дійшов і до Кабміну: на засіданні не було трьох міністрів* [РБК, 13.12.2009] – з нейтральною оцінкою; *На грипіві нагріли свої руки більше третини провладних депутатів – експерти* [Кор, 14.02.2010] – з негативною оцінкою; *Політичний грип не дає приймати парламентаріям «важливі» закони* [Г, 13.12.2009] – з позитивною оцінкою.

Компонент адресанта медіакомунікації безпосередньо пов'язаний з експресивною функцією мови. Під час трансферу інформації автор експліцитними або імпліцитними засобами виявляє власну позицію щодо оцінки події, що часто виноситься в заголовок статті: *Вірус А – політична смерть для ЮВ {...}* [Кор, 12.12.2009]. *Краснуха українського парламентаризму {...}* [УП, 12.06.2008]. *Живі трупи майбутніх виборів {...}* [УП, 13.04.2011] та ін. Найбільш точна вербалізація засобами власних думок та почуттів медичної термінологічної лексики є яскравим виявом експресивності в медіадискурсі: *кримінально-авторитетна бацила опозиції* [Н, 28.06.2010], *наркозалежність колумбійської економіки* [РБК,

09.08.2007], *онкозахворюваність грецької валюти* [У, 13.07.2011], *яскраве видужування європейської валюти* [У, 25.06.2009] та ін.

Мовленнева організація інформаційного повідомлення в медіа відбувається з **урахуванням комунікативної компетенції комунікатів**. Відповідно, й фактор адресанта реалізується експресивністю висловлювання, а «добирання мовно-мовленнєвих засобів для оформлення повідомлення детермінується комунікативною базою адресанта, фондом спільних комунікатів» [346, с. 19]. Таким чином, медіакомунікація пристосовується до вимог, інтересів, ступенів обізнаності реципієнтів, їх віку, статі, професійної компетенції та ін. У медіакомунікативному полі реакція адресата заздалегідь планується адресантом. Наприклад, заголовок *Гепатит С: «лагідний убивця» загрожує не лише Луценку {...}* [УП, 28.07.2011] наголошує на світовій проблемі захворюваності на гепатит С. Автор статті свідомо використав ім'я екс-чиновника з метою звернення уваги на цю епідемію, яка поширюється не тільки за ґратами.

Специфікою медіакомунікації (особливо Інтернет-каналів та щоденної преси) є часове обмеження актуальності проблеми. Наприклад, *російська сирна інфекція* [У, 07.03.2012] чи *операція «Олімпіада» побілоруськи* [УП, 06.03.2012] – особливо актуальні сьогодні, й реципієнт, маючи свіжі фонові знання, розуміє ці метафоризовані конструкції, а отже, в нього ця інформація не викликає подиву чи нерозуміння. *Огіркова інфекція Європи* (про отруєння огірками європейців – Д.С.) [УП, 07.07.2011] чи *валютна операція з провалом* (про падіння курсу американського долара – Д.С.) [РБК, 16.05.2010] уже втратила свою актуальність, а тому авторіві потрібно пояснювати реципієнтові, що саме хотів він сказати, використавши перифрастичні та метафоричні конструкції.

Важливим у медіакомунікативному дискурсі є також **жанрове розмаїття**, на що впливає не тільки реалізація факторів адресат / адресант.

Головну роль відіграє і сам характер повідомлення, що передається. Власне жанрова специфіка залежить від мети донесення інформації. Добір мовних одиниць зумовлює характер матеріалу. Наприклад, в аналітичній статті політичного спрямування *Фракційні віруси Верховної ради* [УП, 14.06.2009] актуалізовані спеціально дібрані лексичні одиниці. Автор вдається до медичної термінології для того, щоб передати специфічність ситуації у стінах Верховної ради: *Депутати-віруси глибокої осені заражають здорових фракційників з інших політсил і ті починають разом із ними грипувати. Ця хвороба призводить до певної знесили організмів, а тому голосування відбувається в унісон з владою – з тими, хто підліковує вливанням коштів у кишені оцих перебіжчиків* [УП, 14.06.2009].

Ефективність медіакомунікації залежить і від адекватного уявлення комунікатора про те, на кого і як він впливає. Але ефективність виконання мас-медіа власних функцій залежить від такого фактора, як спосіб спілкування. Під успішним спілкуванням дослідник С. Чемеркін розуміє таке, що має за мету досягти адекватного розуміння з боку реципієнта та ефекту, що був запланований суб'єктом мовлення [347, с. 112]. Тому, під час медійної комунікації має місце не тільки трансфер інформації, але й вплив на думки, почуття та волю адресата. Наприклад, заголовком *Аптека атакує цінами* [Н, 13.07.2010] автор уже впливає на читача, наголошуючи на різкому підвищенні цін на медикаменти. Досягнення автором бажаного ефекту відбувається за допомогою актуалізації в мас-медіа медичних термінів, що дістають емоційно-експресивного забарвлення: *хворіють ціни, худне гаманець, смертельна аптека* та ін.

Таким чином, медіакомунікація виявляється продуктивним контекстом для функціонування медичної термінології, що передбачає досягнення ефекту передбачуваності, впливу на реципієнта та моделювання емоційно-експресивної оцінки повідомлюваного. Цілісний аналіз основних компонентів інформаційного дискурсу зумовлює

формування адекватного вимогам часу соціуму як комуніканта сучасного медіапростору. Комунікативне тло постає своєрідним «дзеркалом» актуальних проблем сьогодення, в якому медична термінологія функціонує за принципом специфічного механізму досягнення основних завдань медіаіндустрії. Важливо, що регулятивами цього механізму постає комплекс іманентних ознак мовної системи та її функцій, що розглядаються сучасною лінгвістикою як інтра- й екстралінгвальна взаємозалежності.

1.3. Принципи укладання словника «Медична термінологія в українських ЗМІ»

Термінологічна проблематика в лінгвістиці є однією з найактуальніших, і в той же час «методологічно неоднозначних, різноаспектно корельованих із мовознавчою теорією і реальним життям мови, її комунікативними функціями» [356, с. 350]. Пошук науковцями термінологічного ідеалу репрезентують різні галузі знання, й навіть більше – різні сфери життєдіяльності суспільства, зокрема це стосується медицини – давньої, історично сформованої галузі наукового досягнення світу.

Українські медичні терміни становлять єдину терміносистему. Розрізнення значень спеціальних лексичних одиниць, особливості семантики фахових термінів, тлумачення грецьких, латинських, англійських понять та їх українських відповідників фахівці співвідносять, як правило, зі словниковими джерелами. Зрозуміло, що медицина як фундаментальна галузь наукового знання потребує точної, системно оформленої, актуальної вимогам часу, вичерпної та грамотної лінгвістичної лексикографії.

Терміносистема названої галузі знання, на думку сучасних мовознавців, чинить опір строгій регламентації системно-понятійних

відношень, виявляє розгалужену парадигматику, часто є багатовекторною, нетотожною науковій однозначності й дефінітивності, що спричинено багатьма факторами, зокрема комунікативною поліваріативністю. Задані параметри сучасних комунікативних завдань, що є пріоритетними для розвитку мови, реалізують не лише системний, але й позасистемний характер термінів, який здебільшого виявляється в мові стилю масової інформації.

Ми вважаємо перспективним для лінгвістики питання стилістичних номінацій мовних одиниць, що характеризує вплив сучасних прагматичних теорій на мовосвідомість у контексті комунікативної функції мови. Зібраний ілюстративний матеріал до дисертації було уніфіковано й презентовано в лексикографічному виданні (другий том дисертації у вигляді словника «Медична термінологія в українських ЗМІ» (К., 2012)), у якому вперше подано термінологічні одиниці, що співвідносяться з вторинною функцією, широкою функціональною семантикою та характеризуються з погляду специфіки в мас-медійному дискурсі як динамічній комунікативній сфері та репрезентанті активного розвитку сучасної української мови.

Загальна характеристика словника. Словник об'єднує медичні терміни, окремі професіоналізми та наукову номенклатуру, що набули нової семантики та функціонально-стилістичних характеристик завдяки активному використанню в текстах засобів масової інформації. У словнику подані моделі семантичної трансформації медичних термінів, представлено специфічну функціональну синонімію та антонімію термінів у ЗМІ.

Словник об'єднує 1315 мовних одиниць та їх значень, зреалізованих у типових для мас-медіа контекстах.

Упорядкування матеріалу здійснено за алфавітним та функціонально-парадигмальним параметрами. Різні принципи опису

дозволяють об'єктивно показати вторинні функції медичних термінів у сучасних текстах ЗМІ.

Джерела словника. Джерелами укладання словника «Медична термінологія в українських ЗМІ» є україномовні друковані та електронні тексти засобів масової інформації початку ХХІ ст.: щоденна друкована преса – «Газета по-українськи», «День», «Україна молода», «Хрещатик», «Вечірній Київ»; щотижнева друкована преса – «Львівська газета», «Главред», «Дзеркало тижня», «Контракти», «Країна»; інформаційні інтернет-ресурси, інформагенції, портали та інтернет-видання України – «5 канал», «Газета.ua», «Главпорт.net», «Експрес-Медіа», «Кореспондент.net», «Новинар», «Радіо «Свобода», «РБК-Україна», «Табло ID», «Телекритика», «ТСН» телеканалу «1+1», «Українська правда», «Українські новини», «УНІАН». Такий широкий діапазон джерельної бази словника дозволив об'єктивно представити функціонально-стилістичний потенціал медичної термінології в мас-медіа.

Покликання на друковані щоденні та щотижневі джерела вказуються у квадратних дужках із зазначенням номера та точної дати виходу видання. Наприклад, [Д, № 28, 16.02.2007], [УМ, № 057, 07.04.2011]. На електронні ресурси інформаційних агенцій, агентств та порталів у квадратних дужках вказує скорочена назва видання (див. умовні скорочення джерел) та точна дата у форматі – число, місяць та рік. Наприклад, [Т, 11.08.200], [У, 11.09.2009], [УП, із з. громадського діяча В. Чепового, 24.11.2010]. На інтернет-видання телевізійних компаній, відповідно до Статутів каналів радіо- та телебачення («Радіо «Свобода», «5 канал» та «1+1») та Правил електронного використання матеріалів видань («5 канал» та «1+1»), покликання у словнику робиться у вигляді гіперпокликання з точним зазначенням інтернет-сторінки зі статтею. Наприклад, [ТСН, ПроСпорт, 11.03.2011]³, де [] – це назва видання та точна дата виходу статті в інтернет-просторі, а ³ – це покликання на інтернет-сторінку матеріалу

електронного видання телекомпанії: <http://prosport.tsn.ua/sport/buryak-dinamo-maye-grati-v-agresivniy-futbol.html>.

Структура словника. Словник складається з трьох частин, перша з яких побудована за алфавітним, а інші дві – за функціонально-парадигмальним критерієм.

Перша частина складається з реєстру медичних термінів та їхніх значень, які є в текстах ЗМІ. Матеріал першої частини передбачає наявність реєстрового слова з його подальшим тлумаченням та ілюстративного матеріалу – контексту, в якому термін був використаний. Наприклад,

Анестезія – знеболювання, втрата чутливості [ТСМТ, 53]	<p>1) анестезія (мед.) <i>Маємо новий апарат, який дозволяє провести знеболення так, що дитина не відчуватиме болю під час проведення анестезії (місцевого знеболення) на відміну від анестезії шприцом [ЛГ, № 44, 03.11.2011].</i></p> <p>2) анестезія (політ., економ., фінан. та ін.) <i>Його (В. Ющенко – Д.С.) абсолютно чарівна посмішка, добрі очі, моральність і чистота, яка написана на його обличчі – вона як анестезія для тих, хто входить в українську політику /.../ [Н, із з. народ. депутата І. Геращенко, 11.08.2008].</i></p>
---	--

У разі наявності переносного значення терміна, фразеологізма, оцінного поняття, які є синонімами до термінів у ЗМІ, в дужках зазначається наявність перенесення та робиться покликання на основну словникову статтю:

Втрата *Президент* *відрізняється* **втратою**

чутливості (*перен.*). **чутливості** політичної ситуації в країні

Див. **анестезія** [УМ, № 176, 21.09.2011].

Друга частина стосується функціональної синонімії медичних термінів у ЗМІ. Функціонально-парадигмальний критерій передбачає опис синонімічного ряду терміноодиниць, поєднаних функціонально-смісловим зв'язком. Особливістю лексикографічного опису є зазначення сфер функціонування медичних термінів у мас-медіа:

Вітамін (*мед.*) – *Дівчинці не вистачало цілого букету*
недостатня частка, **вітамінів** [РБК, 27.11.2009].

обов'язкова *Брак цієї недостатньої частки (про*
частинка; *вітамін D) майже подвоює смертність,*
тоді як кореляція нестачі вітаміну D
завдяки пігулкам знижує ризик смертності
майже на 60 відсотків [РС, 17.08.2008].

Натомість, згідно з висновками
дослідників, ситуація кардинально
поліпшується, якщо пацієнти починають
приймати вітамінні добавки, щоб
компенсувати ці обов'язкові частинки
[Е, 14.08.2010].

Вітамін (*політ.,* *Цього вітаміну ми вже наїлись під*
економ., фінан. та ін.) – *тогорічної президентської кампанії*
«вітамін», [УН, 10.07.2010].

«вітамінка» **«Вітамін»** у вигляді популізму влади вже
набрид абсолютно всім [Г, із з. народ.
депутата Н. Королевської, 14.09.2010].

Вони (представники влади – Д.С.) вважають,
що дали «вітамінку» у вигляді невеликого
підвищення і люди будуть радіти [У, із

з. народ. депутата О. Турчинова, 12.10.2010].

У **третій частині** подано антонімію медичних термінів у вторинній номінації, що функціонально структуруються за антонімічними парами слів. Протиставлення значень слів може виявлятися лише у співвідносних поняттях, які перебувають у взаємній залежності й можуть характеризувати явище одного плану. За наявності синонімів до одного з компонентів антонімічної пари через кому подається функціональний синонімічний ряд. Наприклад,

Доношений (політ., економ., фінан. та ін.) – недоношений , недозрілий / нездозіра (реформаторський продукт, курс валют / демократія, влада, економіка), невихований	<i>Доношеним це дитя-реформа не буде, адже влада вже дає тріщини у політпроцесі</i> [Г, 19.06.2011]. <i>Події 2004, або Недоношена демократія {...}</i> [УМ, №099-100, 10.06.2011]. <i>Недозріла демократія править сьогодні Україною</i> [Е, 12.10.2009] <i>Білоруська недозріла влада продовжує атакувати опозицію</i> [РБК, 09.11.2010]. <i>Невихований у кращих демократичних європейських традиціях, він прагне вести народ до Європи</i> [Кор, 27.08.2007].
---	---

Структура словникової статті.

У першій частині словникова стаття містить:

- реєстрове слово – медичний термін – виділене жирним шрифтом. У другій та третій частинах словника поряд із реєстровим словом зазначаються сфери функціонування терміна, при цьому спочатку подається вказівка на його використання в медицині, а далі – за частотністю – називається політична, економічна, фінансова, культурна сфери та ін. Наприклад,

Лихоманка (мед.) *Поїхав у Гвінею за грішми, а привіз*

– малярія,
пропасниця

лихоманку {...} [Глав, 17.09.2009].

Повідомляється, що медики поки не поставили точний діагноз, однак за попередніми даними, це, можливо, малярія [Кор, 23.12.2011].

*А ось у оscarоносного актора Джорджа Клуні були серйозні проблеми зі здоров'ям – **пропасниця** і розрив твердої мозкової оболонки (мембрани, що покриває головний і спинний мозок)* [Н, 16.08.2010].

Лихоманка
(політ., економ., фінан.
та ін.) – президентська

*Безсмертний: розмови про розпаданя коаліції – це **лихоманка {...}*** [УП, 05.02.2010].

лихоманка,
передвиборча

*У Росії почалася жорстока **президентська лихоманка**. Вже більше 20 осіб заявили про бажання балотуватися на посаду президента РФ {...}* [ТСН, 08.12.2009].

лихоманка,
«конституційна»

*Знову **передвиборча лихоманка** вихлюпнулася на вулиці міста, втягуючи киян у вир політичних дискусій* [УП, 23.04.2008].

лихоманка, курсова
лихоманка, валютна

*/.../ нинішня «**конституційна лихоманка**», або нав'язування суспільству ідеї необхідності нової Конституції, — це маневр, що відволікає людей від найсуттєвішого /.../ [Д, № 43, 05.03.2008].*

лихоманка

*Схоже, **економічна лихоманка**, що розпочалася у банківській сфері, може вивести поступово країну з фінансової*

кризи [РБК, 11.05.2011].

Якщо курсову лихоманку не зупинять, то в Україні може скластися критична ситуація з проблемними кредитами. Тому падіння курсу (гривні) не може бути безконтрольним [Д, № 219, 02.12.2009].

Хто винен – Нацбанк, дії якого більше нагадують знуцання над населенням і національною економікою, чи уряд, котрий всіляко відхрещується від валютної лихоманки, цинічно і безвідповідально переводячи стрілки на політичних опонентів? [УП, 25.12.2008].

Лихоманка
(культ.) –
лихоманка
брендова, лихоманка
модна,
фешн-лихоманка,
лихоманка
музична, лихоманка
суботнього вечора

Лихоманка танців і співу бродить Україною [Кор, 14.10.2010].

*Мабуть, в усьому винна **брендова лихоманка**, яка захопила усю прогресивну частину українського парламенту [Т, 17.09.2009].*

***Модна лихоманка** охопила Францію (про Тиждень високої моди – Д.С.) [Т, 16.03.2008].*

*В Україні протягом Українського тижня моди спостерігатиметься справжня **фешн-лихоманка** – прогноз дизайнерів [Т, 15.03.2009].*

***Музична лихоманка** охопила всю Європу: за дві години розпочнеться головний пісенний конкурс року «Євробачення» [У,*

14.05.2011].

На СТБ починається «лихоманка суботнього вечора» (про шоу «Х-фактор» - Д.С.) [Т, 03.01.2009].

- тлумачення реєстрового слова (тільки в першій частині) подається з покликанням на словникові статті медичної енциклопедії («Медична енциклопедія / За ред. Червяк П.І. – К. : Вид. центр «Просвіта», 2001. – 1024 с.») та тлумачного словника медичних термінів («Тлумачний словник медичних термінів: Російською, латинською та українською мовами / Літвиненко Н.П., Місник Н.В. – К. : ПЕРУН, 2010. – 848 с.»);
- ілюстративний матеріал – контекст, у якому медичний термін був використаний;
- паспортизацію вихідних даних джерел – назву, номер (для друкованих ЗМІ) і дату видання. У випадку покликання на інтернет-видання телевізійних компаній подається надрядковий знак, співвідносний із електронною адресою статті, що зазначається в нижньому колонтитулі сторінки.

Реєстрове слово. Реєстрове слово – медичний термін, професіоналізм, наукова номенклатура у вторинній функції – вживається в однині відповідно до морфологічних частиномовних норм: іменник та прикметник у чоловічому роді, дієслово в початковій формі без зазначення наголосу та варіантів. Можливим у словнику є вживання прислівника лише як обов’язкової частини термінопоняття, наприклад:

<p>Абсолютно здоровий / хворий – безумовно, необмежено хворий / здоровий [ТСМТ, 9]</p>	<p>1) абсолютно здоровий <i>Абсолютно здоровий депутат відправився у Росію [УП, 10.02.2009].</i></p> <p>2) повністю здоровий <i>Повністю здоровою Тимошенко буде тільки тоді, коли вийде з тюрми</i></p>
---	--

[ГПУ, № 1295, 30.09.2011].

Через дефіс подано складні іменники та прикметники: **країна-донор, медіа-грип, агресивно-еротичний** та ін.

В ілюстративному матеріалі для унаочнення реєстрове слово (словосполучення) виділено жирним шрифтом:

Сталінський приступ у Севастополі {...} [УП, 06.05.2007].

Політичним приступом можна назвати реакцію Президента на травневі події [У, із інт. народ. депутата С. Соболева, 11.05.2011].

Ілюстративний матеріал. Ілюстративний матеріал у словнику було дібрано з аналітичних текстів політичного, економічного, фінансового, культурно-мистецького спрямування сучасних українських друкованих та електронних засобів масової інформації. Використовується, як правило, мінімальний контекст, у разі потреби – широкий, що вичерпно дає інформацію про реєстрове слово. У словнику після реєстрового слова зазначається сфера стилістичного використання терміна, що дозволяє більш об'єктивно аналізувати тенденції, типові для детермінологізації медичного терміна у стилі масової інформації:

1) грип (мед.)

Цьогорічний **грип** як випробування нації на міцність та єдність {...} [У, 04.11.2009].

2) грип політичний

Політичний грип-2009 не повториться – Азаров {...} [УП, 28.10.2010].

Грип прийшов і в Раду, але йому не дуже раді [УП, 13.01.2010].

3) грип А/Н1N1 (політ., економ., фінан. та ін.)

Грип А/Н1N1 продовжує лякати Україну?! {...} [УП, 13.10.2009].

4) Н1N1 (політ., економ., фінан. та ін.)

Від **Н1N1** паніка в Україні наростає {...} [Глав, 22.03.2010].

5) грип «пташиний»

Підставою, яку навела Україна, зазначає китайське Мінкомерції, є «виявлення високопатогенного» «пташиного» грипу в цій країні [УП, 21.02.2010].

6) грип «свинячий» (політ.)

Про «свинячий» грип «свинячим» голосом, або Як політики роздувають проблему {...} [Д, № 221, 05.12.2009].

7) грип-туризм (політ.)

Вона (Ю. Тимошенко – Д.С.) їздила з пов'язками по містах і селах, і на свій грип-туризм витратила стільки грошей, що за них можна було б закупити марлеві пов'язки для всього пострадянського простору [УП, із інт. Г. Герман, 02.02.2010].

8) медіа-грип (культ.)

Очевидно, українці просинаються від електоральної сплячки, з мозку вивітрюються останні наслідки медіа-грипу [УП, 12.01.2010].

9) грипономіка (культ.)

Грипономікою встигли охрестити журналісти щедре виділення одного мільярда коштів народними обранцями на боротьбу з епідемією [Глав, 02.12.2009].

Ілюстративний матеріал – контекст, у якому термін був використаний – подається курсивом, в якому реєстрове слово (словосполучення) виділено жирним шрифтом:

*Уже зараз на грип та **ГРЗ** хворіють близько 46 тисяч українців, із них близько пів тисячі перебувають на лікуванні у стаціонарі, повідомив перший заступник міністра охорони здоров'я, головний державний санітарний лікар Сергій Риженко [РС, 17.11.2011].*

«Червона Рута» на той час – це спроба «реанімації» України як культурної нації з усіма її молодіжними течіями [Т, 19.06.2008].

У цитуванні частини речення на місці пропуску ставиться позначка /.../ «паралельки»:

Авітаміноз за московськими театрами — це повторюється щорічно — притупив давнє розуміння, що існує певний синдром антрепризи: нікому не потрібна п'єса надвисокого польоту, а така — щоб усім подобалася /.../ [Д, № 28, 16.02.2007].

*Наші журналісти вирішили провести власну **флюорографію держбюджету – 2009** /.../ [Н, 17.11.2008].*

Якщо ілюстративним матеріалом є заголовок статті, то наприкінці цитати ставиться позначка {...}:

*Кардіограма **БЮТівського серця**: які депутати підуть з партії з нічим {...} [Глав, 11.04.2011].*

*У **самолабораторію** – без черг {...} [УП, 11.04.2008].*

У ситуації, коли автору треба пояснити цитату з ілюстративним матеріалом, у словниковій статі вона подається в дужках із додаванням ініціалів автора:

***Алкоголізм в обличчі міністра** (про Ю. Луценка – Д.С.) не прикрашає Раду, а зовсім навпаки [Н, 11.05.2009].*

*Зараз у неї (України – Д.С.) явна **регулятивна дистрофія**, що виявлена у нездатності протистояти зовнішнім економічним чинникам [РБК, 10.09.2009].*

Паспортизація. Довідкова інформація щодо паспортизації вихідних даних джерела подається в кінці словникової статі у квадратних дужках. Першою вказується назва джерела, потім – номер видання та дата:

*Незалежно від кембриджських колег науковці встановили, що «**грипозний**» резервуар знаходиться у районі тропіків, неподалік Тайваню [ГПУ, № 602, 30.04.2008].*

***Градус температури** політичної еліти в студії шоу Савіка Шустера («Шустер LIVE» – Д.С.) підвищувався щохвилини [Г, 10.11.2010].*

У випадку покликання на інтернет-ресурс телекомпаній («5 канал» та «1+1») та офіційні інтернет-сайти телепрограм («ТСН», «ТСН. ПроСпорт») після квадратних дужок подається гіперпосилання з його електронною

адресою на матеріал: [ТСН, 07.04.2011]⁹, де [] – вихідні дані на статтю і⁹ – <http://tsn.ua/groshi/u-bilorusi-pochalas-zolota-i-diamantova-lihomanka.html>, що подається в нижньому колонтитулі:

Варто зауважити, що внесок ЄБРР стане найбільшим серед усіх донорів Чорнобильських проектів [ТСН, 26.07.2011].

У ситуації, коли ілюстративний матеріал – це частина інтерв'ю чи заяви, в паспортизації після назви видання зазначається, з ким інтерв'ю було проведено або чия пропонується заява:

Валютний дренаж, як виведення тіньового прибутку в Білорусі, схоже, допоміг її економіці [У, із інт. економіста С.Ващенко, 15.06.2011].

Який же він насправді, той владний «ембріон» на місяцях? [УП, із з. громадського діяча В. Чепового, 24.11.2010].

Особливості лексикографічного опису матеріалу. Словник «Медична термінологія в українських ЗМІ» побудований за особливою структурою: перша частина – реєстр медичних термінів, друга і третя – функціональна парадигматика (функціональна синонімія та антонімія медичних термінів) у мас-медіа.

У першій частині важливим є не тільки алфавітний принцип, а й тлумачна характеристика медичного терміна з вказівкою на сфери його функціонування за межами наукового стилю.

<p>Епідемія – пошесть, зараза; швидке і масове поширення інфекційної хвороби у певній місцевості [ТСМТ, 831]</p>	<p>1) епідемія (мед.) <i>Медики прогнозують початок епідемії грипу та гострих респіраторно-вірусних захворювань в Україні наприкінці листопада – на початку грудня [УН, 01.11.2011].</i></p>
---	--

2) епідемія (економ., фінан та ін.)

Епідемія грипу, як війна, не її можна все списати [УТ, із інт. губернатора Рівненщини

В. Майчука, № 44 (105), 30.10.2009].

3) епідемія грипу (політ.)

Хто політично платить за епідемію грипу в Україні? {...} [УП, 30.11.2010].

5) епідемія огіркова (європейська, тютюнова та ін.)

Європейська епідемія продовжує крокувати Європою [Н, 16.09.2008].

Огіркова епідемія дібралась уже Єгипту [Н, 08.06.2011].

Тютюнова епідемія продовжується? Мінфін ігнорує державну політику обмеження куріння {...} [Д, № 134, 31.07.2008].

«Епідемія відмов» (політ.).

Див. епідемія

«епідемія відмов»

Але з огляду на «епідемію відмов» від відповідальності, що охопила політикум, – не слід виключати «несподіванки» [УП, 22.03.2011].

Епідемія безкарності (політ., екон., фінан. та ін.).

Див. епідемія.

епідемія безкарності

Хочеться зреалізувати всі можливі потенціали для боротьби з епідемією безкарності в нашій країні [Д, № 221, 05.12.2009].

Порівняння в реєстровій частині розглядаються в графічно розмежованих словникових статтях, між якими існують семантичні паралелі або значеннєві розбіжності. А тому у словниковій статті вказується на можливість їх порівняння. Наприклад,

Нездоров'я – *Нездужання та нездоров'я американської*

нездужання; відчуття
недуги, кволості,
знесилля [ТСМТ, 454].

Пор. **нездужання**

Нездужання –
відчуття кволості,
недуги; знесилля
[ТСМТ, 454].

Пор. **нездоров'я**

У другій частині подається функціональна синонімія медичних термінів. Термінологічні синоніми подаються через кому. Різні функціональні сфери медичної термінології розглядаються в графічно розмежованих статтях. Наприклад,

Бацила (мед.) – *Особливо приваблює його досвід знаменитого інституту Роберта Коха, першовідкривача **бацил** туберкульозу, і, очевидно, саме тут у серці зміцнюється важка і велична мета — стати фтизіатром, спробувати лікувати більш грамотно* [Н, 15.06.2008].

***Зараза**, яка передається разом зі стафілококом, може жити як збудник до 100 годин* [РБК, 16.09.2009].

*Але навіть тут – у найвіддаленіших районах – знайдено стійкі кишкові **бактерії**, які становлять серйозну проблему для населення цих регіонів* [ЛГ, № 07, 17.02.2011].

Бацила (культ.) – *Як зізналася актриса, «режисерська»*

зараза, *бацила* виявилася стійкою і незважаючи на
гидкість *те, що її постановочні новації не всім
критикам прийшлися до душі, але Догилєва
знову й знову береться за режисуру*
[У, 12.09.2009].

*Нова зараза українського театру в
Харкові {...}* [Г, 11.02.2008].

*Гидкість цього явища спостерігається
постійно в цьому закладі освіти*
[У, 13.04.2008].

Функціональні антоніми у третій частині подаються у вигляді антонімічних пар, що виділяються жирним шрифтом:

Виліковність – *Виліковності* цієї хвороби можна досягти
невиліковність *лише за кордоном* [Е, 19.06.2009].

Невиліковність цієї хвороби – явище
неоднозначне [У, 09.07.2007].

Співвідношення антонімів із синонімами виявляється у вигляді синонімічного гнізда, утвореного за допомогою широкої семантики антоніма. Елементи синонімічного гнізда подаються після антонімічної пари через кому:

Динамізм (політ.) – *Тепер Тимошенко зі своєю правдою та*
адинамія, *динамізмом* відсиджується у
байдужість, *Лук'янівському СІЗО* [РБК, 11.10.2011].
апатія, *Адинамія* ЮВ (Ю.Тимошенко – Д.С.)
опускання рук *значно зменшилась: тепер вона знову
бореться з несправедливістю*
[У, 04.09.2011].

Байдужість до навколишньої дійсності з

боку Прем'єра вражає навіть комуністів – політичних соратників Азарова [Н, 17.09.2010].

Апатія у даному питанні зрозуміла: на власні суди розраховувати немає змоги [Н, 18.04.2011].

У Турчинова, схоже, опускаються руки в даній ситуації та зарадити цьому не може вже ані Європа, ані Америка [РБК, із інт. політолога В. Фесенка, 15.11.2011].

Отже, укладений словник «Медична термінологія в українських ЗМІ» є першою спробою лексикографічного видання, в якому медична термінологія представлена у вторинній функції, коли йдеться про тексти мас-медійного простору. Зібраний нами ілюстративний матеріал щодо функцій медичних термінів у сфері масової інформації дозволяє виявити наявність у мас-медійному дискурсі нових тенденцій розвитку сучасної української мови, зокрема розширення семантики слова, його фразеологізації та ін. Це збігається з заявленою нами тезою про актуалізацію процесів вторинної номінації та багату функціональну парадигматику медичних термінів у мові ЗМІ.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

Постійний філологічний інтерес до фахової лексики, її системності та основних функціональних характеристик є актуальним для сучасної гуманітаристики. Терміносистеми репрезентують різні галузі знання, і навіть більше – різні сфери життєдіяльності суспільства, зокрема це стосується медицини – історично сформованої галузі наукового досягнення світу. Медичний термін як лексична одиниця особливого статусу характеризується в параметрах дефініції та системи, водночас в медійній комунікації йому властиві специфічні ознаки, зумовлені екстралінгвальними факторами сфери масової інформації. Фахова лексика медичного знання поза спеціальною терміносистемою набуває емоційно-експресивних конотацій, здатна бути оцінним маркером актуальних суспільних, політичних, культурних подій. Водночас спостерігається тенденція до розвитку семантики українського літературного слова, що відбувається у процесі детермінологізації.

Важливість дослідження медичної терміносистеми постає науковою проблемою, що не втрачає актуальності протягом останніх століть розвитку національної літературної мови. Процеси та тенденції в еволюції семантики терміна в різні історичні періоди дозволяють твердити про синкретичність наукового знання як в історії, так і сьогодні.

Українські медичні терміни, а також окремі професіоналізми й наукова номенклатура визначають компонентний склад наукової мови. Розрізнення цих понять спирається на номінативну та семасіологічну функції. Медична термінологія, відповідно, пов'язана з системою фахових понять, наукова медична номенклатура – з системою абстрактних і умовних символів, професіоналізми – з системою найменувань, що офіційно не закріплені й не усталені в нормативному науковому словнику. Важливим у розрізненні названих понять, на нашу думку, є вияв емоційності й образності, або їх повна відсутність у семантиці терміна та

номенклатури, часткова відсутність емоційно-експресивних конотацій – у професіоналізма.

Мас-медіа залишаються важливою сферою використання медичних термінів, які специфічно функціонують у нефаховій комунікації. Адже саме в текстах стилю масової інформації терміни найчастіше детермінологізуються, набувають конотативного (позитивного чи негативного) забарвлення. Аналіз медичної термінології показує, що традиційна системна вимога емоційної та експресивної нейтральності терміна в мас-медійній практиці реалізується досить рідко.

Актуальним для запропонованої лінгвістичної дослідницької парадигми видається, окрім визначення системних та асистемних характеристик медичного терміна, аналіз його стилістичних функцій, що мотивуються екстра- й інтралінгвальними чинниками. Медіакомунікація в такому разі виявляється контекстом для функціонування медичних термінів. У мас-медійному полі в медичній термінології виявлено нейтральну (первинну) та функціонально-вмотивовану (вторинну) номінації. Проаналізувавши функціональні параметри вторинної номінації та семантичні процеси термінологізації та детермінологізації медичних термінів у ЗМІ, можна зробити висновок щодо перспективи медійної термінологічної трансформації та продуктивності функціональної парадигматики.

Аналіз фактичного матеріалу (текстів друкованих та електронних засобів масової інформації за 2007-2011 рр.) дозволив розробити принципи та укласти словник «Медична термінологія в українських ЗМІ». Актуальність такої лексикографічної праці зумовлена важливістю та необхідністю лінгвістичного аналізу домінантних параметрів медичної термінології в текстах медійної сфери як вербалізованої форми масової свідомості, що об'єктивується екстра- й інтралінгвальною мотивацією слова. Словник, побудований за різними параметрами – алфавітним та функціонально-парадигмальним, – створює прецедент для мовознавчого опрацювання активних процесів розвитку літературної мови в інших лексикографічних працях, що представляють функції мови.

РОЗДІЛ 2.

ВТОРИННА НОМІНАЦІЯ І ДЕРИВАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ МЕДИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ В МАС-МЕДІА

2.1. Вторинна номінація як комунікативний ресурс ЗМІ

Терміни, розширюючи функціональну сферу використання, в медійній комунікації часто можуть змінювати свої семантичні характеристики та набувати виразних конотацій (позитивних чи негативних). Характерним для ЗМІ є процес образно-переносного використання термінів та дуалістичність семантики – оцінка, яку включає семантика трансформованого у текстах ЗМІ терміна та його понятійна віднесеність, виявлена як номінативність, адже «терміни творяться і функціонують відповідно до законів спеціальної системи номінації, і будь-яка аксіологічна оцінність має спиратися на закономірність цієї системи» [356; с. 358].

Вторинна номінація в аспекті досліджуваної проблеми корелюється з функціональними особливостями термінологічної лексики у стилі масової інформації, а отже, її продуктивно розглядати в контексті функціонально-стилістичних підходів Н. Арутюнової, О. Вольф, М. Кожиної, Л. Мацько, Г. Солганика, Л. Шевченко [58; 145; 188; 286; 356; 393] та ін. Саме оцінні конотації як компонент семантики медичної термінології в мас-медіа спричиняють до явища вторинної номінації й об'єктивують реакції на політичні процеси та суспільно важливі явища. Вторинна номінація постає медійним комунікативним ресурсом, продуктивним для екстралінгвальної мотивації завдань цієї функціональної сфери життя мови, а також реалізації семантичного та прагматичного потенціалу мовних одиниць у тексті. Важливою для розуміння процесів вторинної номінації в мас-медіа виявляється синтагматика, тому що специфічна номінація, яка включає

оцінку, реалізується за принципом відтворюваної лексико-семантичної моделі.

Досліджуваний матеріал дозволяє виявити чотири основні моделі реалізації семантики оцінної номінації медичної термінології в мас-медіа:

– **медичний термін + слово, тематично пов'язане з медичною галуззю знання:** *У будь-якому разі «смерть біологічна», як політика вищого ешелону влади, за переконаннями відомих журналістів-хронікерів Мустафи Наєма та Дмитра Видріна, настає для пані Тимошенко – її політичною діяльністю вже не цікавляться ані європейські, ані вітчизняні журналісти [Н, 02.02.2010]. У нас у державі виходить такий собі масовий автогіпноз, коли народ сам себе знищує розмовами про погане [УП, із інт. політолога В. Карсьова, 11.09.2009]. Тимошенко, наче хірургічним інструментом, «обрізала» половину пільг чорнобильцям [У, із інт. народ. депутата М. Чечетова, 18.09.2008]. Ці депутати зі слабким інтелектом те і можуть, що тільки на кнопки тиснути [У, із інт. народ. депутата А. Шкіля, 10.10.2010]. Окрім того, істеричний галас про недемократичність новоприйнятих змін, про порушення міжнародних норм і таке інше зчинили ті, хто, з однієї сторони розраховував на використання адмінресурсу, а з іншого ті, хто прикриваючись статусом «представників громадськості», перетворив виборчий процес на джерело доходів, а громадський контроль у відвертий фарс [У, із інт. народ. депутата А. Кожем'якіна, 27.07.2008] та ін.;*

– **медичний термін + лексика з інших галузевих сфер** (термін фактично втрачає своє основне значення (десемантизується) й актуалізує негативну чи позитивну оцінку як конотативний складник семантики слова): *За імітацію сексу під Верховною Радою він п'ять місяців провів у Ірпінському виправному центрі № 132 [ГПУ, № 1333, 07.12.2011]. Але щоб поставити перед парламентом питання про зняття з нього депутатського імунітету, потрібно децю освіжити покази інших обвинувачених [У, 17.01.2010]. Це означає, що в країні хвора влада, що*

вона займається жорсткими репресіями [ГПУ, із інтерв'ю Т. Чорновола, № 1178, 18.02.2011]. Через безсистемну та імпульсивну державну політику Крим ще більше віддалився від України, ми назавше втратили велику частину нафтогазового шельфу у Чорному морі [УП, 18.03.2009]. **Білоруська істерія**, пов'язана з девальвацією національної валюти, підштовхує інші країни на зміцнення фінансових систем у сусідніх країнах [РБК, 19.05.2011]. **Кардіограма БЮТівського серця**: які депутати підуть з партії нічим {...} [Глав, 11.04.2011] та ін.;

– медичний термін, взятий у лапки з семантично спорідненим словом іншої галузі знання: **Бо «історична амнезія» є дуже гострою небезпекою для української демократії — саме вона криє в собі загрозу повторення страхіть тоталітаризму** [Н, із з. історика В. Смоля, 30.06.3008]. **Білоруська «валютна істерія» може дійти й до України — експерт {...}** [РБК, 17.04.2011]. Тут вже ми поставили умови новому президенту (у 2005 році В. Ющенку — Д.С.): або ми прибираємо «РосУкрЕнерго», даємо зрозуміти, з якою метою з'явилася і хто стоїть за цією компанією, починаємо очищення від усіх «корупційних метастаз», або нам всім нічого робити у владі [РБК, із з. Ю. Тимошенко, 25.01.2011]. **«Агресивний шарм»**: Саркозі запропонував Україні амбіційне партнерство [Д, № 94, 30.05.2008] та ін.;

– медичний термін, взятий у лапки, що підкреслює додаткове експресивно-оцінне значення одиниці: **Бізнес — не «інвалід»**: допомогти йому можуть лише рівні правила {...} [УП, 19.03.2009]. **Послухайте, якщо людей 400 років ламали, вмовляли, а потім через передовицю газети «Правда» кожний день «калічили», то чого ви хочете від мене за п'ять років?** [УП, із інт. В. Ющенка, 08.08.2011]. **Демократичний ВІЛ-тест: Країна вчиться захищати «інфіковану» меншість та бути з ними толерантними {...}** [У, 10.08.2008]. **Депутати простять Литвина не підписувати нічний «маразм» (про пенсійну реформу — Д.С.) {...}**

[УП, 08.07.2011]. Її (Н. Вітренко – Д.С.) слова – це «*клініка*». Тому треба лікуватись! [У, із інт. О. Тягнибока, 12.09.2009] та ін.

Російський лінгвіст О. Вольф, говорячи про семантику оцінки спеціальної лексики у стилі масової інформації наголошує, що «функціональне дослідження термінології передбачає орієнтацію на її комунікативну роль із урахуванням конотативних нашарувань та номінативної оцінки» [58, с. 167]. Дослідниця виділяє функціональні номінативні оцінки термінологічної лексики за висхідною шкалою: первинна номінація, нейтральна номінація та вторинна номінація (з позитивною чи негативною оцінкою).

Запропонована мовознавцем класифікація збігається з результатами нашого дослідження та дозволяє говорити про певні тенденції щодо вторинної номінації як комунікативного ресурсу ЗМІ.

Первинна номінація притаманна медичним термінам, які у ЗМІ не змінюють семантики, співвідносної з дефініцією, тобто реалізують свою пряму функцію. Такі оцінні номінації у проаналізованих нами медіа-ресурсах зустрічаються у фахових текстах на медичну тематику. Жанр у такому випадку на номінацію не впливає, адже важливим є однозначне терміновживання в тексті: *Патогенетичні механізми ушкодження слизового бар'єра шлунку {...}* [МП, № 2, 2010]. *Вплив ксафубену на активність протеолітичних ферментів кінінової системи і вміст простогландитів групи ПГЕ1 у плазмі крові {...}* [О, № 6, 2009] та ін.

Нейтральна номінація розглядається нами як вживання терміна в функції первинної номінації, але в невласливому їй контексті (тобто, ненауковому). В мові мас-медіа такі номінації використовуються у спеціальних текстах і жанрах у своїй прямій функції – називання. Оскільки джерелами дисертації є не фахові видання, а медійні, нейтральна номінація здебільшого зафіксована нами в інформаційних статтях на медичну тематику та в аналітичних статтях рубрик про здоров'я: *Недоліки — неможливість монотерапії глюкостабом при діабеті першого типу,*

проте можливе зниження дози **інсуліну** з часом, особливо, коли його закупаються усе меншими партіями [Г, 24.07.2009]. Через це розвиваються такі **хвороби**, як **зоб**, **токсичні аденоми** [Н, 15.10.2009]. **Абіотрофічна недостатність** – це така, що шкодить зовнішнім органам та їх нормальному функціонуванню [Д, № 24, 20.11.2010]. **Акаріаз** – термін, що позначає наявність **висушу**, викликаного кліщами [РБК, 05.05.2011] та ін.

Похідною щодо первинної є **вторинна номінація**, яка передбачає переосмислення терміна та його вживання в невластивому для терміна контексті. У медичній термінології ця номінація, однозначно, має оцінний характер, на що впливає ряд екстралінгвальних чинників – подібні риси та ознаки (симптомів, синдромів, хвороб, лікувальних засобів та ін.), актуальні процеси в суспільстві, пов'язані з медициною та глобальні процеси, в описі яких застосовується медична лексика. Результати дослідження дозволяють твердити, що у вторинній номінативній функції здебільшого вживаються медичні терміни таких лексико-тематичних груп:

– **назви збудників хвороб, симптомів, синдромів, хвороб та типів захворюваності**: *Навіть журналіст, що бажає розібратися у якихось процесах, часто сприймається владними структурами як **алерген**, і влада підготовує рейтингами, популярністю з більшою охотою тих, хто працює поверхово, в дозволеному напрямку /.../ [УП, 10.01.20008]. І хоч проросійський Кучма виграв, але виявилось, що **бацила** «українського повернення» стрімко поширюється [УП, 24.02.2010]. Мистецтво підслухувати і підглядати так само безсмертне, як і мистецтво «стукати», але, за великим рахунком, це і не мистецтво і не героїство, а так собі – **вивих** долі, **інвалідність** душі, **каліцтво** розуму, щонайбільше спортивний забіг [Д, № 206, 13.11.2008]. **Огірковий синдром**, Або паніка по-німецьки {...} [Глав, 31.05.2011]. **Ангіна** країни продовжує мучити Тимошенко {...} [РБК, 11.02.2008]. **Політичний грип-2009** не*

повториться – Азаров {...} [УП, 28.10.2010]. У цих депутатів, по-моєму, вічна словесна діарея [Г, із інт. Ю. Тимошенко, 10.06.2009] та ін.;

– **назви ліків, методів лікування, процесів, пов'язаних із лікуванням:** «Банківська» панацея для вкладників «Надри» {...} [РБК, 10.04.2009]. **Вакцинація** інформаційного поля вкрай необхідна демократичним суспільствам [Глав, 10.08.2009]. У нас у державі виходить такий собі масовий **автогіпноз**, коли народ сам себе знищує розмовами про погане [УП, із інт. політолога В. Карасьова, 11.09.2009]. Танцювальна **терапія**: 16 серпня стартує третій сезон популярного шоу («Танцюють всі!-3» – Д.С.) [Д, № 1, 12.01.2010]. **Реанімація** новобудов: кредити на добудову житла обіцяє надати держава [ТСН, 03.02.2011]. «Хірургічне» втручання Юлії Тимошенко в ОПЗ. Прем'єрка «ріже» його по шматках [Кр, із інт. Г. Герман, № 2, 11.12.2009] та ін.;

– **назви професій медичних працівників, закладів медицини та їхніх відділень:** **ВООЗники** повідомили, що епідемічна ситуація в столиці під контролем [Н, 17.12.2009]. Новий **акушер** для Тимошенко: міністр звільнюється [УП, 28.12.2011]. Черновецький вже давно є не пацієнтом, а **наркологом**, на чому вдало будують з іронією образ мера «квартальці» («Студія «Квартал 95» – Д.С.) [РБК, 17.11.2010]. Київським «чорним трансплантологам» пред'явлено звинувачення {...} [ТСН, 15.10.2010]. Бджолина **аптека**, або Чим лікують бджоли {...} [Д, № 101, 17.06.2009]. Хіба Верховна Рада для депутатів не є **лікувально-профілактичним закладом** (для підтримки власного здоров'я, відпочинку в залі, сну під час роботи) [Н, 16.09.2007] та ін.;

– **назви галузей медицини:** **Анатомія** моралі, або Українська альтернатива: зміна принципів управління та загибель держави {...} [Д, № 83, 15.06.2008]. «Хірургія» в Раді, або Як депутати «різали» пенсії [У, 24.05.2011]. Відсутність політичної толерантності: хвороба чи генетика? {...} [УП, 17.02.2009]. «Чорна трансплантологія» по-

болярськи: у Київській області виявлено 200 випадків незаконної трансплантації [РБК, 27.08.2011] та ін.;

– **назви інструментарію медичних працівників:** *Він* (С. Тігіпка – Д.С.), *наче поганий хірург зі своїм скальпелем, який узяв і все перерізав, навіть таке, без чого не можна далі жити* (про Конституцію – Д.С.) [Глав, 11.05.2011]. *У нього (С. Тігіпка – Д.С.) точно вата у вухах: не чути те, що говорять люди – це вже нахабство* [Глав, із інт. народ. депутата Н. Королевської, 10.09.2010]. *20 років незалежності, а телебачення, як завжди, «шприц для ідеологічних ін'єкцій»* [У, 24.08.2011]. *Тимошенко, наче хірургічним інструментом, «обрізала» половину пільг чорнобильцям* [У, із інт. народ. депутата М. Чечетова, 18.09.2008] та ін.;

– **назви органів, судин людини:** *Кримська річка Салгир — дивовижна водна артерія автономії* [Д, № 103, 16.06.2010]. *Її (Ю. Тимошенко – Д.С.) серце захистить ваші серця* [Г, із з. С. Соболева, 17.09.2009]. *Судді засудили ліс до страти: «легені» Київщини розріжуть бензопили?* [УП, 17.09.2010]. *У влади схоже прорізався зуб мудрості {...}* [Глав, 19.09.2008] та ін.

Вторинна функція пов'язана з функціональними особливостями та комунікативним ресурсом певних тропів та стилістичних фігур, що часто використовуються журналістами, передусім із конотативною оцінкою, позитивною чи негативною, яка зокрема передбачає «суб'єктно-об'єктну взаємодію» [111, с. 47]. О. Вольф зазначає, що «мовознавчий аналіз оцінки спирається на розуміння суб'єктивного й об'єктивного аспектів значень оцінних слів у співвідношенні. В оцінних виразах суб'єктивне та об'єктивне нерозривно пов'язані, утворюючи континуум» [58, с. 27], тобто суб'єктивний чинник передбачає позитивне чи негативне ставлення до об'єкта, а об'єктивний – загальні властивості предмета, явища, які впливають на характер оцінки. Так, дослідниця Т. Журавльова, логічно, як на нашу думку, пропонує визначати рівень конотативної оцінки за шкалою

суб'єктно-об'єктної співмірності: чим більше наближений оцінний об'єкт до суб'єкта дійсності, тим ефективніше буде відображення оцінного об'єкта в масовій мовній свідомості [111, с. 109]. Максимальним маркером на цій шкалі є лексичний стереотип – ідеальний зразок із набором ознак та характеристик, що несе конкретну інформацію про певний об'єкт. У мас-медійній комунікації такі стереотипи використовуються як контекстуальні з різними оцінними відтінками: *Лихоманка суботнього вечора* (про вручення премії «Греммі» – Д.С.) на СТБ {...} [РБК, 19.02.2011] – з позитивною оцінкою та *Знову передвиборча лихоманка вилюнула на вулиці міста, втягуючи киян у вир політичних дискусій* [УП, 23.04.2008] – з негативною оцінкою.

Отже, вторинна номінація як комунікативний ресурс ЗМІ відіграє важливу роль у дериваційних процесах сучасної української літературної мови. Семантика словникового складу мовної системи постійно розширюється, а сам словник поповнюється новими лексемами в результаті активних словотвірних процесів у мові ЗМІ, на що впливають екстра- й інтралінгвальні чинники. Зокрема, йдеться про вербалізацію інформаційних інновацій, нову аналітичність, пов'язану з масовою мовною свідомістю, мовну експресію, специфічну естетизацію мови, своєрідний диктат лінгвістичної моди, комунікативний орієнтир на реципієнта та ін. Мас-медіа залишаються важливою сферою використання термінів, які характеризуються особливим функціонуванням у нефаховому середовищі. Адже саме в стилі масової інформації терміни часто набувають конотативного забарвлення внаслідок потрапляння в нові контексти, які надають терміну емоційно-експресивного забарвлення. Аналіз медичної термінології показує, що традиційна вимога емоційної та експресивної нейтральності терміна на практиці реалізується досить рідко.

2.2. Умотивованість активних дериваційних моделей функціями медичної термінології у ЗМІ

Завдяки дериваційним процесам мова постійно реалізує свої можливості в забезпеченні комунікативно-інформаційних потреб соціуму. «Спостереження над шляхами розвитку лексичного складу сучасних ЗМІ засвідчує, що традиційно одним із важливих джерел лексичного збагачення залишається словотворення, тобто реалізація потенційних можливостей, закладених у цій підсистемі національної мови» [301, с. 193]. Як уже зазначалося, в мові ЗМІ найвиразнішою є експресія, а тому саме експресивна функція деривації, підпорядковуючи собі номінативну та компресивну, є провідною, що зумовлено актуалізацією експресивних засобів комунікації та пошуками нових образних засобів вербалізації мовної свідомості та відповідного впливу на неї. Дослідники мови ЗМІ (Н. Клушина, Л. Кудрявцева, О. Смирнова, Г. Солганик, О. Стишов, С. Чемеркін, Л. Шевченко [139; 161; 277; 282; 300; 346; 358] та ін.) слушно відзначають домінування експресивних засобів (позитивних чи негативних) у сучасній масовій комунікації, що зумовлено суспільно-політичними змінами комунікативно-інформаційного поля та вироблення нових стандартів мас-медіа. У функціональній стилістиці обґрунтовується теза, що стилістично марковані лексичні одиниці (в тому числі й терміни) активно розширюють словниковий склад мови, який у наш час значною мірою поповнюється і змінюється під впливом продуктивних дериваційних процесів у ЗМІ. Журналісти, спираючись на потенційні можливості українського словотворення, активізують певні словотвірні моделі, їх продуктивні типи, передусім коли йдеться про лексико-семантичну деривацію.

Як слушно зауважує Н. Тропініна, активність мовних процесів забезпечує трансформаційний ресурс різного роду лінгвальних знаків [326, с. 19]. Зокрема, варто говорити в такому разі про видозміну

будови цих знаків, їх семантичних параметрів та переосмислення значення. Про трансформацію мовних одиниць різних рівнів, що виявляється в афіксації лексичних одиниць, зміні їх семантики говорить, зокрема, Л. Кудрявцева. «При визначенні типологічних рис видозміни функціональних домінант одиниць одного рівня йдеться про конвертацію лексичних одиниць і семантичну деривацію» [161, с. 9]. Явище трансформаційних можливостей спеціальних одиниць (а також номінативно-комунікативних можливостей мови загалом), на думку дослідниці, варто розглядати «як особливий дериваційний процес, спрямований на перетворення певних лінгвальних одиниць у нову семантичну якість, у результаті чого формуються нові функціональні варіанти» [161, с. 11].

Питання вмотивованості активних дериваційних процесів у мові її функціями завжди було актуальним у лінгвістиці. Цю проблематику в різні роки й на різному мовному матеріалі досліджували А. Грищенко, В. Виноградов, Г. Винокур, І. Вихованець, К. Городенська, В. Горпинич, Є. Карпіловська, Н. Клименко, М. Плющ, Д. Шмельов [48; 72; 74; 132; 138; 237; 306; 382] та ін. Сучасну функціональну деривацію аналізують і описують у підпорядкуванні різним дослідницьким завданням Н. Клименко, Л. Кудрявцева, А. Смирнова, О. Стишов, О. Сусська, Н. Тропініна [138; 277; 300; 305; 326] та ін. Проте словотвірні особливості медичної термінології були об'єктом нечисленних досліджень, зокрема Н. Місник, Л. Симоненко, А. Смирнової, П. Червяк [191; 190; 269; 277] та ін.

На наш погляд, розглядаючи деривацію медичної термінології в сучасних ЗМІ, в коло спеціальної проблематики необхідно ввести й аспектологію теоретичних дискусійних питань щодо активних способів словотвору в сучасній мові та зумовленості цих способів функціональною стратифікацією української мови. Так, І. Ковалик [142] (саме він першим запропонував окреслити словотвір в самостійну лінгводисципліну), як

відомо, запропонував 9 способів словотвору: 1) морфологічний, 2) морфолого-синтаксичний, 3) лексико-морфологічний, 4) лексико-семантичний; 5) синтаксично-морфологічний, 6) синтаксичний, 7) акцентуаційний, 8) контамінаційний, 9) фонетико-морфологічний. Універсальний словотвірний механізм мови, запропонований І. Коваликом, зрозуміло вибудований на засадах системних характеристик мови. Для стилістичного аналізу така класифікація є «відправною точкою», з якої починається аргументація щодо вмотивованості певних активних процесів в деривації функціонального стилю.

А. Грищенко, М. Плющ та інші відомі граматики розрізняють у національній мові морфологічний (як основний спосіб, що включає афіксацію, безафіксацію, основокладання, словоскладання та аббревіацію), морфолого-синтаксичний, лексико-синтаксичний та лексико-семантичний способи [306, с. 67]. Такий класифікаційний принцип відповідає сучасному рівню дериваційної теорії й, безумовно, свідчить про ґрунтовність розробки ідей щодо словотворення українськими лінгвістами. Проте, як і у класифікації І. Ковалика, функціональна мотивація активних дериваційних процесів залишається, зі зрозумілих причин, поза увагою мовознавців. Суфіксальний, префіксальний, суфіксально-префіксальний, а також безафіксний способи словотвору та словоскладання В. Горпинич, наприклад, розглядає в межах морфологічного словотвору, синтаксичну та лексичну деривації він виділяє окремо [74, с. 14].

Таким чином, у сучасній дериватології є неоднакові погляди на процеси словотворення в національній мові, що свідчить про науковий пошук й апробацію різних теоретико-методологічних моделей, які мають пояснити іманентні можливості мови щодо її розвитку та перспективи. Однак класична дериватологія, що є своєрідною науковою матрицею для функціонально-стилістичного опису названих процесів, не дає відповіді на всі питання комунікативного ресурсу мови, який включає і дериватологію.

Отже, умотивованість активних дериваційних моделей специфікою мови ЗМІ, про що вже йшлося, є для стиліста очевидною.

Проаналізований нами матеріал свідчить, що для творення нових слів, зокрема від термінологічних, у ЗМІ характерним є використання:

– суфіксів (-ов-, -н-, -ик-, -ува- та ін.): *Лесь* (Подерев'янський – Д.С.) – *такий великий шматок справжнього мужика, з яким спокійно, комфортно і адреналіново* [Т, із інтерв'ю С. Вольнової, 09.05.2011]. *Це все* (прийняття поправок до Закону – Д.С.) *робиться поспіхом, «авітамінозно»* [РБК, 17.03.2008]. *Аденоматозний період триватиме щонайменше рік* [Кор, 11.03.2008]. *ВООЗники повідомили, що епідемічна ситуація в столиці під контролем* [Н, 17.12.2009]. *Столиця продовжує грипувати {...}* [Глав, 21.03.2011]. *Рентгенувати* *столична лікарня почне восени* [УП, 18.02.2009] та ін.;

– префіксів (*анти-, міні-, максі-* та ін.): *Її* (Християнсько-демократичної партії – Д.С.) *суть – гуманізм, у тому числі – антиабортна й антиевтаназійна політика* [У, 29.05.2010]. *Програма ця написана, ймовірна, як антивацина, періодично намагається брати участь у конкурсі антивірусних програм* [Т, 17.06.2009]. *Економічна реформа Тигіпка – звичайна мініхвороба української влади, яка швидко мине* [У, 21.09.2011]. *Максіхвороба білоруських цін {...}* [Г, 19.05.2011] та ін. Актуалізація наведених афіксів у ЗМІ, на нашу думку, відбувається з причини частотності їх використання в українській мові загалом, а отже, і прозорості, зрозумілості для більшості носіїв мови, що є важливим для масової комунікації.

Серед інших типів словотвору в сучасному мовознавстві як актуальний і продуктивний виділяють також лексико-семантичний. В опрацьованому нами матеріалі цей спосіб словотвору виявляється особливо показовим, адже дериваційна специфіка термінології (зокрема медичної) в мові ЗМІ передбачає не тільки зміну (подекуди) формальної структури, а й появу нових семантичних навантажень, додаткових

стилістичних конотацій у семантиці слова. Концепція лексико-семантичного словотвору, актуалізована функціонально-стилістичними дослідженнями, як відомо, була запропонована Л. Щербою [387] та набула розвитку у працях вчених наступних поколінь – В. Виноградова, В. Горпинича, Ю. Карпенка, Є. Карпіловської, Н. Клименко, І. Ковалика, Т. Стасюк, О. Стишова, Н. Тропініної, Д. Шмельова [47; 74; 132; 138; 142; 294; 300; 381] та ін. Результатом лексико-семантичної деривації, на думку І. Ковалика, є «утворення нової лексемної одиниці, відмінної структурно і семантично від твірного слова» [142, с. 15], що дозволяє О. Стишову, Т. Стасюк та ін. стверджувати: «оскільки при лексико-семантичному словотворі не застосовуються формально-структурні засоби словотворення, формантом є зміна семантики» [293; с. 120]. У такому разі йдеться про перенесення основного акцента з граматичного на семантичний рівень, що, передусім, мотивує появу нових конотацій, генетично пов'язаних зі структурними та значеннєвими особливостями твірного / вихідного слова. М. Шанський стверджував, що «внаслідок лексико-семантичного способу словотвору фонетично нові слова не творяться – новими лексико-граматичними ознаками наділяється вже відомий звуковий комплекс. У структурному відношенні та за своїми граматичними ознаками утворені цим способом слова цілком можуть бути новими одиницями» [354, с. 257]. На нашу думку, саме лексико-семантичний спосіб словотвору як окремий дериваційний процес є основним щодо творення нової семантики медичних термінів для реалізації вторинної функції. Саме лексико-семантичний словотвір спричиняє до появи нових конотацій та десемантизованих термінів з експресивним значенням.

Аналізуючи мову ЗМІ та зважаючи на специфіку масово-комунікативної сфери, доцільно говорити про стильову конотацію слова, його набуту експресію, своєрідну «гру слів», що часто зумовлена морфологічною та лексико-семантичною трансформаціями. Саме ці

видозміни, реалізовані у словотвірних можливостях афіксів, появи різних прогнозованих конотацій, виконанні вторинних функцій та появи «нових» номінацій, визначають специфічний атрибутивний і образний характер медійної парадигмальної сфери семантики терміна.

Отже, медичний термін у ЗМІ завдяки процесам трансформації семантики слова набуває додаткових конотацій, а тому здатен виконувати вторинні функції та по-новому переосмислювати значення дефінітивно окресленого слова, може реалізуватися тільки в конкретному контексті. Лексико-семантичний спосіб деривації є в такому випадку лише механізмом функціонального переформатування структури слова (утворення додаткових відтінків значення та ін.) в мас-медійному полі.

На повній реалізації можливостей лексико-семантичного словотвору саме в комунікативних сферах наголошують, зокрема, В. Гак, Л. Кудрявцева, С. Шестакова, Т. Радзієвська [60; 161; 379; 250] та ін. Адже основним завданням мас-медіа як репрезентанта комунікативної сфери є вплив на реципієнта найрізноманітнішими способами, що досягається широким спектром лексико-стилістичних засобів.

Так, В. Гак зауважує, що «в мові формуються словотвірні засоби для утворення метафоричних та метонімічних номінацій» [60, с. 45]. Саме метафору та метонімію більшість дослідників вважають найбільш продуктивними моделями формування нових лексико-семантичних варіантів слів [326, с. 54; 348, с. 83 та ін.]. Образ, що лежить в основі цих тропів, виявляє цілий ряд ознак, що є посередниками між вихідним і метафоричним семантичними компонентами. Такі образні перетворення в мові С. Шестакова називає «лексико-семантичними інноваціями» і наголошує, що дериваційна метафора – «це процес творення нових найменувань, універсальний спосіб вторинної номінації, мета якого – формування нової семантики для позначення неореалій і понять шляхом перенесення назви з уже відомих речей на нові за підстави їх схожості» [379, с. 31].

Образ, який складає основу дериваційної метафори, за словами дослідниці, відіграє роль внутрішньої форми з характерними саме для нього асоціаціями. Тексти ЗМІ, досліджені нами, це демонструють якнайкраще, виявляючи основні характеристики стилю масової інформації – інформативність, експресивність, вплив на масову мовну свідомість, переконання, образність, асоціативність та ін.

Медичний термін у ЗМІ, утворюючи образ за лексико-семантичним типом словотвору, проходить кілька етапів. На першому – відбувається зіставлення двох понять, на другому – одне з них набуває додаткових конотацій та починає виконувати задані стилістичні функції: порівняння > образне вживання > переносне вживання > пояснення > переносне значення > вторинна номінація, і вже на третьому етапі цей термін входить до складу загальноновживаної лексики, де функціональна ознака образності відображає сукупність функціональних зв'язків між елементами первинної моделі.

Д. Розенталь, розглядаючи функціональні параметри образності одиниць наукового стилю, в тому числі й термінів, указує, що необхідною умовою образного переосмислення є наявність хоча б однієї спільної ознаки [392, с. 67]. Порівняння в даному випадку відіграє роль своєрідної зв'язки між двома предметами думки – сутності понять та явищ.

Крім метафоричної моделі деривації, в мас-медіа активно вживаються метонімічні та перифрастичні. Конструкції такого типу, за словами дослідника Д. Дергача, зумовлюють появу «вторинних номінацій, експресивно забарвлених та утворених на основі суміжності названих об'єктів чи їх безпосередній схожості за різними класифікаційними ознаками» [88, с. 83].

Н. Чернікова вказує, що «метафора утворюється за принципом сполучення та поєднання речей, а метонімія – за принципом їх семантичного ущільнення» [348, с. 90]. Автор справедливо наголошує на тому, що саме це є причиною переваги функціонування метонімічних конструкцій у текстах ЗМІ.

На нашу думку, медійна деривація є активним процесом збагачення словникового складу української мови. Словотвірні трансформації, що відбуваються в мові ЗМІ, безперечно, забезпечують інформаційно-комунікативні потреби суспільства. Специфіка словотвірних процесів у мас-медіа, як засвідчують результати нашого дослідження, зокрема, функціонування медичних термінів, відображає тісний зв'язок цих двох сфер. Особливим для медичної термінології є лексико-семантичний спосіб деривації, адже завдяки процесам зміни семантики слова спеціальна лексика набуває додаткових конотацій, вторинних функцій та номінацій, певних переосмислень значень. Образ, що є рушійною силою лексико-семантичної деривації, лежить в основі основних семантичних моделей, зокрема метафоричної.

2.3. Домінанта лексико-семантичної деривації медичних термінів у медійній комунікації

Спостереження за процесами трансформації медичної термінології у ЗМІ та можливостями її функціональної деривації засвідчує, що найповніше серед словотвірних особливостей цієї спеціальної групи лексики представлена лексико-семантична деривація. Семантична та функціональна трансформація термінологічних одиниць типово виявляється в особливій епітетизації, метафоризації, метонімізації, формах порівняння, перифразу як семантичних моделях розвитку слова.

2.3.1. Епітетна деривація

Лексико-семантичний словотвір, як ми вже зазначали раніше, є «процесом переосмислення слів та їх значень та формування нових (і слів, і значень)» [354, с. 146]. Одним із найчастотніших дериваційних процесів творення нових значень медичних термінів є епітетизація. Зважаючи на

особливості епітета як специфічної дериваційної моделі в його структурі обов'язково наявна оцінка, що емоційно-експресивно супроводжує значення, надає йому конотативних характеристик.

Сучасна медійна номінація, на переконання І. Лисакової, спрямована на інформування, переконання, що закріплюється у свідомості реципієнта, стає частиною його індивідуальної картини світу та сприяє формуванню мовної суспільної свідомості [181, с. 45]. Тому серед вторинних номінацій слова, що творяться й функціонують у медійному дискурсі на основі епітетизації, Т. Журавльова виділяє три основні види: 1) номінація через слово (лексична); 2) номінація словосполучення чи речення (синтаксична); 3) номінація через текст (дискурсивна) [111, с. 96]. До того ж кожна з номінацій реалізується в тексті за допомогою семантичних зв'язків, на що впливають, як відомо, екстралінгвальні чинники мови. Н. Клушина, визначаючи особливості мас-медійної сфери в прагматичному аспекті, говорить, що «епітетна оцінність виявляється при відборі та класифікації фактів дійсності, співвідношенні негативних та позитивних деталей, специфічних лінгвістичних засобах» [139, с. 90]. Результати нашого дослідження показують, що функціональний потенціал медичної термінології спирається на високий рівень оцінності, який виявлений у:

а) відкритій оцінці, в якій немає прихованого змісту і де майже відсутня маніпулятивна стратегія. Така оцінка виявляється дуже рідко, як правило, в текстах інформативного характеру;

б) прихованій оцінці, в якій зміст прихований, а значення одиниці з такою оцінкою набуває конотативного відтінку. Така оцінка стосується видозміни семантики терміна та реалізується у стилістичних фігурах та тропях, передусім в епітетах.

У текстах ЗМІ епітетна функція, про яку ми вже говорили в дисертації, часто виявляється в іронічній формі, інколи зі зневажливим відтінком. Аналіз зібраного нами фактичного матеріалу дозволяє

виокремити такі характерні для українських ЗМІ епітетні функції, що виражені:

1) іменниками:

Мускул Президента, або Як Ющенко вичитував Тимошенко [УП, 16.09.2008]. *Сьогодні знову метастази кучмізму наступают на Україну* [Г, із з. О. Тягнибока, 12.09.2009]. *Музичні «галюцинації» у столичному Будинку офіцерів: новий жанр акустичної джазової медитації вражає* [Глав, 10.07.2008]. *Афганський біль України: Верховна Рада ухвалила постанову про двадцяту річницю виведення радянських військ з Афганістану {...}* [Д, № 3, 14.01.2009]. *Соціальна апатія* обсервує занепад економіки {...} [Н, 11.04.2008]. *Інакше кажучи, можна сказати, що в Америці політичний апендицит* [Н, 11.09.2009]. *Діючого президента звинувачують в «політичному аутизмі», тобто у відсутності політичних практик та, як наслідок, ареалізація обіцянок* [РБК, 14.05.2008] та ін. Епітети експресивно навантажують медичний термін, надаючи йому додаткових означальних характеристик, оцінність і тональність яких можуть змінюватися в залежності від контекстуального навантаження;

2) прикметниками – *І як тут не пригадати, що найбільшою загрозою для свободи є апатичний народ (хоч, можливо, в цьому і полягає мета або звичний спосіб мислення верхів)* [Глав, 11.07.2008]. *Больовий шок від улюблених помаранчевих політиків здійснений ще й у річницю Майдана* [УН, 22.10.2009]. *Паралізована Верховна Рада* видужає, мабуть, не скоро і до виборів цього стовідсотково не станеться [Н, із інт. політолога Д. Видріна, 17.09.2009]. *Хіба політика Білорусі є такою ж живою і жвавою як у нас? Ні, це мертва політика* [У, із інт. політичного журналіста М. Наєма, 10.05.2011]. *Афективний синдром* вони радять лікувати зборами лікарських рослин [Н, 29.10.2009]. *У нас, мабуть, хворе суспільство, яке готово співчувати будь-кому і будь-як* [ГПУ, із інт. народ. депутата Т. Черновола, № 1178, 18.02.2011] та ін. Епітетні

конструкції, в основі яких медичний термін, виражений прикметником, сприяє більш виразному смислового навантаженню та здобуває додаткових атрибутивних відтінків;

3) дієсловами (епітетна функція реалізована в номінації словосполучення – за Т. Журавльовою) – *На нього чекає нелегке завдання — **реанімувати труп** («Нашу Україну» – Д.С.) – вже напіврозкладений, та робити нічого – раз Президент надав довіру, доведеться брати на себе цей нелегкий тягар* [Д, із інт. В. Наливайченка, № 70, 23.04.2009]. ***Оперувати Конституцію** треба негайно, доки не пішов процес загоєння українського суспільства* [УП, 18.04.2008]. ***Інфікувати опозицію** владі на цей раз не вдалося* [УП, 15.06.2008]. Такого типу епітети є співмірними з експресивним навантаженням медійного дискурсу, в конструкції іменники керуються термінами-дієсловами, що їх відносимо до медицини.

Епітетну функцію зобразимо у вигляді таких схем:

Схема 1. Епітетна функція медичних термінів у ЗМІ

Кількісне багатство епітетних конструкцій у стилі масової інформації вказує на те, що найбільш традиційною та типовою для сфери мас-медіа є саме епітетна модель, в основі якого є прикметникова форма.

Завдяки емоційно-оцінній семантиці епітети є важливим засобом вербалізації символів у медійному мовленні, в якому, зокрема, вони «стали елементом образного кодування соціальних відчуттів, засобом і способом відображення світобачення через систему оцінних узагальнень та переосмислень» [152, с. 146], що часто реципієнтом сприймаються як мовні кліше: *найпопулярніша операція* > апендицит, *смертельна хвороба* > рак, *зимова епідемія* > епідемія грипу, *дитсадкова хвороба* > вошивість, педикульоз, *страшний синдром* > синдром набутого імунodefіциту (СНІД) та ін.: *А новий міністр охорони здоров'я уже намалював йому перспективу: три дні після найпопулярнішої операції за рахунок держави* [ГПУ, № 659, 30.07.2008]. *Щодня про смертельну хворобу дізнається по двадцять-двадцять п'ять пацієнтів* [Глав, 13.04.2009]. *Зимова епідемія, скоріше за все, цьогоріч затримається* [Е, 26.12.2011]. *Через дитсадкову хворобу тільки у Тернополі закрили на карантин 12 дошкільних закладів* [РС, 16.04.2007]. *Україна і Росія є лідерами за зростанням захворюваності на страшний синдром – звіт ВООЗ* [УМ, № 202, 29.10.2010] та ін.

Отже, аналізуючи особливості епітета як моделі творення «нової» семантики медичного терміна у його вторинній функції, наявність у номінативній конструкції епітета сприяє появі емоційно-експресивного навантаження терміна, функціональна типологія якого визначається семантикою самого епітета й корелюється в більшості випадків з основними характеристиками мас-медійної сфери. У текстах ЗМІ епітетна функція медичного терміна виявляється, як правило, в нейтральній, емоційно-експресивній або іронічній атрибуції.

2.3.2. *Метафорична деривація*

У комунікативному аспекті метафора традиційно розглядається як процес утворення образу, що представлений інтеграцією в єдине ціле

структурованих семантичних полів. Це «різновид вторинної лексичної номінації, що передбачає появу на основі значення зіставлення двох предметів чи явищ за однією ознакою, виникнення якого гарантується єдністю усіх сторін практико-перетворювальної діяльності людини, а тому, єдністю процесів, що здійснюються у її свідомості» [61, с. 311]. В основі метафори як стилістичної моделі лежить перенесення чи зіставлення [147, с. 100; 128, с. 111 та ін.]. «Метафора – це семантичний процес, за якого форма мовної одиниці чи оформлення мовної категорії переноситься з одного референта на інший на основі тієї чи іншої подібності останніх при відбитті у свідомості мовця» [309, с. 108].

У межах кожного стилю особливості метафори змінюються відповідно до конкретних умов її функціонування. Так, «на відміну від денотативної метафори наукової мови, публіцистична метафора відрізняється перш за все оцінною спрямованістю» [179, с. 339]. Саме на це й вказує Т. Журавльова: «Метафора – явище семантичне. Це особливий тип похідного номінативного значення, що завжди містить у собі певну оцінку дійсності» [111, с. 136]. Метафора, таким чином, оперує образно-асоціативною подібністю. У контексті сказаного Л. Кудрявцева використовує термін «метафорична деривація» у значенні вторинної номінації лексичних одиниць, «що характеризуються їх внутрішньопарадигматичними відношеннями» [162, с. 102]. Із цим не можна не погодитися.

Основними типами метафор, за комунікативним підходом, є номінативні, когнітивні й образні (Ю. Караулов, Л. Мацько, В. Петров [131; 188; 235] та ін.). Згідно з класифікацією за функціональним підходом (Н. Арутюнова, В. Гак [13; 61] та ін.), метафори поділяються на чотири типи: номінативні, образні, когнітивні та генералізуючі. Зокрема, Г. Чорновол у дослідженні функціональних параметрів образності в комунікативній сфері виділяє, крім номінативних, когнітивних і образних, ще й концептуальні та безаналогійні метафори [351, с. 130]. Ми ж,

досліджуючи вторинну функцію медичних термінів у ЗМІ й оперуючи мовним матеріалом українських мас-медіа, виділяємо такі види метафор:

1) номінативна метафора – така, що утворена шляхом образного переосмислення фахового терміна. Наприклад, *вірус щастя, урядова епідемія, адмінресурсна інфекція, антикризова терапія* та ін.: *Кінопрем'єра «квартильців» («Студія «Квартал 95» – Д.С.) принесло в українську свідомість приємний вірус щастя* [Т, 12.02.2008]. *Урядова епідемія ігнорування робочих кабінетів, схоже, перенеслась і на Банкову (про Адміністрацію Президента України – Д.С.)* [Н, 15.09.2008]. *Адмінресурсна інфекція продовжує вражати Україну практично в кожному регіоні* [У, 17.03.2008]. *Уряд влаштовує будівельникам «антикризову терапію» {...}* [ТСН, 13.02.2011] та ін.;

2) концептуальна метафора – така, що утворена не тільки шляхом переосмислення фахового терміна, але й виконує певну оцінну функцію, на що впливають концепти стилю масової інформації, зокрема, аналогія, символ, образ та ін: *медіалихоманка, владний алерген, євроамнезія, українська шокотерапія, київрадівський тиск, помаранчевий токсикоз* та ін. Таких метафор набагато більше, порівняно з номінативними, де термін виконує лише вторинну функцію номінації, а у випадку концептуальної метафори – враховує також медійні концепти; саме тому термін набуває ще й видимої оцінної конотації: *Медіалихоманка захлинула глядачів СТБ: щодня на них чекає видовищне реаліті-шоу* [ТК, 30.08.2010]. *Який же він насправді той владний «ембріон» на місцях?* [УП, із з. громадського діяча В. Чепового, 24.11.2010]. *Євроамнезія, Або чому Україна забуває про Європу {...}* [УП, 19.08.2008]. *Українська шокотерапія, що так розповсюджена у владних кабінетах у вигляді хабарів, ніяк не розуміється європейцями* [Н, 13.05.2008]. *Київрадівський тиск підвищився удвічі: сьогодні обирають нового секретаря столичної ради* [УМ, № 066, 20.04.2011]. *Помаранчевий*

токсикоз: чого не вистачає сьогоднішній владі {...} [УМ, № 201, 29.10.2010] та ін.;

3) образна метафора – така, що формує повноцінний образ і складається, як правило, з кількох лексико-структурних компонентів: «швидка допомога печерського суду», «політичне божевілля владної верхівки», «вітамін свободи та демократії» та ін. Образні метафори, за нашими спостереженнями, вживаються авторами для вияву експресивності та впливу на мовну свідомість реципієнта (головні завдання мас-медійного ресурсу): *Швидка медична допомога Печерського суду має допомогти Кучмі виправдати себе* [Н, 14.11.2010]. *Політичне божевілля владної верхівки в тому, що вона не дбає про інтереси України і спокійно згодилася, аби її напряду з'єднали з найпроблемнішим регіоном світу, яким є Північний Кавказ* [РБК, 12.06.2009] та ін.

Види метафор медичних термінів у ЗМІ можна зобразити у вигляді таких схем:

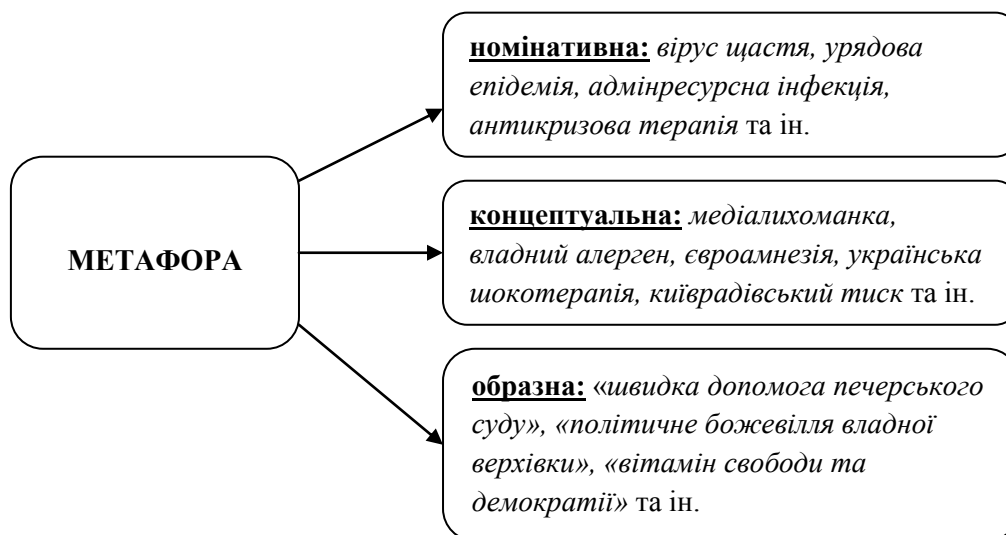

Схема 2. Метафорична деривація медичних термінів у ЗМІ

Метафоричні одиниці, як відомо, є ключовими словами медійного тексту, що організують дискурсивний простір загалом. Це домінанти масових та міжособистісних мовленнєвих одиниць (тобто тексту), які забезпечують його локальну та глобально-змістовну зв'язність. На

думку Н. Валгіної, «ключові слова, які стають домінантними позначеннями, створюють навколо себе єдиний змістовий контекст, у який прямо чи опосередковано входять й інші слова-поняття (в тому числі й медичні, економічні, політичні та ін.)» [39, с. 8]. Так, скажімо, у критичній статті «Газова ейфорія» [ГПУ, № 946, 15.12.2009] основний зміст тексту групується навколо метафоричних медичних номінацій *газова ейфорія, газова істерія, газова артерія*: *«Наприкінці року в українській владі спостерігається «газова ейфорія». Знаючи випадки минулих років, коли головна газова артерія перекривалась російською стороною у новорічну ніч, Прем'єр «підстраховується» і їде до Москви, щоб не допустити подібного цього Нового року (адже газова істерія починається не зразу, а з початком виборчої кампанії)...*». Зауважимо, що автор тексту, використовуючи десемантизовані медичні терміни, намагається вплинути на реципієнта шляхом використання відомих йому (реципієнту) термінів. Адже медична галузь на сьогодні характеризується гострою увагою суспільства та є близької сферою до повсякденного життя, а отже впливає на мовну свідомість.

Проведене нами дослідження з урахуванням концепцій авторитетних науковців (Л. Кудрявцевої, О. Стишова, С. Чемеркіна, Л. Шевченко [162; 300; 346; 356] та ін.), дозволяє стверджувати, що за допомогою мас-медійної метафори адресат отримує оцінну інформацію, яка впливає на його світогляд. Метафорична модель творення медичних термінів у тексті часто виникає як авторська номінація, неологізм, підхоплений та розтиражований іншими суб'єктами мас-медіа. Напр., *«грипономіка», «психокосмічний», «вакциновбивця», «медіа-грип», «медіа-амнезія»* та ін.: *Грипономікою встигли охрестити журналісти щедре виділення одного мільярда коштів народними обранцями на боротьбу з епідемією* [Глав, 02.12.2009]. *«Психокосмічний» мер* (Л. Черновецький – Д.С.) *знову записав новий альбом пісень* [Т, 22.11.2008]. Очевидно, українці просинаються від електоральної

сплячки, з мозку вивітрюються останні наслідки **медіа-групу** [УП, 12.01.2010]. **Вакциновбивці** сьогодні - розповсюджене явище в Україні [Кор., 01.05.2009]. **Медіа-амнезія**. А ТБ хіба цього не бачило? {...} [Глав, 10.08.2008] та ін.

Як зауважують представники московської медіалінгвістичної школи (Н. Арутюнова, М. Володіна, О. Вольф, Г. Солганик [13; 53; 58; 281] та ін.) медійна метафора твориться за допомогою ідеологеми як лінгвостилістичної стратегії та способу утвердження заданих концептів (певних смислів) у засобах масової інформації, адже «ефективність медійного дискурсу залежить не тільки від експліцитних текстових категорій (що, фактично, лежать на поверхні медійного тексту), а й від імпліцитних стратегій і тактик переконання, доцільного використання лінгвістичних прийомів впливу, свідомо обраних автором для втілення своєї інтенції, але не помічених реципієнтом» [57, с. 25]. Метафоризовані ідеологеми виконують функції переконання за допомогою оцінки (як позитивної, так і негативної), найменування, тональності тексту та інтерпретації як лінгвістичних прийомів імпліцитного переконання.

Часто вживаними для медійного тексту є метафоризовані ідеологеми медичних термінопонять:

– **«життя»**: *Нормального постпрем'єрського життя у леді Ю після президентських виборів не буде* [УП, 12.01.2010]. **Живий Тягнибоківський ембріон на цих виборах може суттєво вирости** [УП, 13.12.2011]. **Життя** опозиції в руках медиків-суддів Конституційного суду [У, 09.12.2008]. **Життєво важливі органи** опозиції були відрізані самими ж членами опозиційних сил [Кор, 29.10.2009] та ін.;

– **«смерті»**: *За результатами першого туру виборів Президента можна впевнено сказати, що для Ющенка настала «політична смерть»* [Г, 11.02.2010]. *Ви думаєте «Наша Україна» має якісь шанси на відродження, чи це вже мертва політична сила?* [УП, із інт. народ.

депутата Р. Безсмертного, 15.06.2011]. *Судячи з усього, ці закони, на думку деяких фахівців, чергова «мертва» правова норма»* [У, 11.09.2008]. *Безжиттєва опозиція навряд чи завадить намірам «Партії Регіонів»* [Н, 13.09.2010] та ін.;

– **«лікування»:** *Цій політичній партії вже давно треба лікуватись... І краще це робити не в стінах парламенту, а то можна заразити й інших»* [Кор, з інт. народ. депутата Н. Шуфрича, 12.01.2010]. *Процес лікування України від хабарництва – це не процес кількох місяців* [РС, 18.06.2007]. *Цьому політику (І. Богословській – Д.С.) вже давно пора їхати лікуватись від психічних розладів* [УН, із інт. народ. депутата В. Кириленка, 14.06.2008]. *Янукович і його команда сподіваються, що медіалікуванням вони вилікують Україну* [У, 23.08.2010] та ін.;

– **«хвороби»:** *Наша фінансова система – це хвороба, від якої Україна вилікується ще не скоро* [РБК, з інт. В. Пинзеника, 14.02.2009]. *Хліб хворіє на ціни {...}* [УП, 02.10.2008]. *«Хвороба» Венесуели підбралась і до Сполучених штатів {...}* [Д, № 73, 28.04.2009]. *Хворобливий націоналізм завжди ображений і озлоблений, і приклад з Росією яскраве тому підтвердження: «хохли», «полячишки», «кавказеньки»* [УП, 14.05.2009]. *Постріл за пострілом або «Хвороба» Північної Африки {...}* [УП, 17.05.2011] та ін.

У мас-медійному тексті задана ідеологема, визначена заздалегідь і зреалізована в метафорі, твориться за допомогою авторської компетенції, оцінки ситуації, інтерпретації дійсності, стратегії найменування та обраної адресатом стилістичної манери викладу. Адже ідеологема, на слушне переконання Н. Клушиної, передбачає цільовий вплив із боку адресанта на свідомість адресата шляхом заданої заздалегідь ідеї [139, с. 80].

Цікаво, що метафоризовані ідеологеми не існують ізольовано одна від одної, вони взаємовпливають та взаємодоповнюються. Так, зокрема, ідеологеми «влада / опозиція» та «хвороба / видужування», які належать до

різних заданих номінацій (перша – політична, друга – медична), використовуються в мас-медійному тексті й у політичному, й у медичному контекстах. Пор.: *Температура в Київграді вже давно за 36,6. Їм (провладним депутатам Київради) варто йти з політики та лікуватися* [УП, 12.03.2009] – в політичному контексті з використанням медичних метафоризованих ідеологем та *Епідемія грипу скінчиться із завершенням президентської кампанії. Влада зміниться – і зміниться епідеміологічна ситуація в країні* [Г, 12.12.2009] – у медичному контексті з використанням політичних метафоризованих ідеологем.

Як відомо, в сучасній науці виділяють *соціальні* (на позначення реалій життя) та *особистісні* (стосуються конкретної особистості) метафоризовані ідеологеми.

За нашими спостереженнями, в контексти, в які входять соціальні ідеологеми на позначення політичних подій, входять і медичні номінації у вторинній функції. Так, у контексті соціальних і політичних ідеологем наявні медичні десемантизовані лексеми, які часто використовуються в медійному дискурсі для більшої виразності, сильнішого впливу на реципієнта: *Занести гроші в парламент* (про корупцію – Д.С.), *все одно, що стафілокок у пологовий будинок* [У, 14.11.2009]. *Епідемію грипу організували БЮТ, їм вигідно керувати «хворим натовпом»* [Г, 13.12.2009]. *Грип прийшов і в Раду, але йому не дуже раді...* [5к, 11.12.2009]. *Свинячий грип, як дзеркало, в якому видні всі помилки влади* [УН, 26.12.2009]. *Епідемія грипу, як війна – на неї можна списати всі невдачі у владі* [Кор, із інт. Голови ВРУ В. Литвина, 11.01.2010] та ін.

Крім соціальних ідеологем, у медійному тексті функціонує значна кількість метафоризованих особистісних ідеологем, які сконструйовані навколо «героїв нашого часу». Особистісні ідеологеми складаються, передусім, навколо керівників держав, прем'єр-міністрів, спікерів та ін. Подібні ідеологеми укорінюються в масовій мовній свідомості за допомогою стереотипів, що тиражуються у ЗМІ. Використання медичних

номінацій в основі цих ідеологем пов'язано з медійною лексемою-ярликом, що також в сучасному стилі масової інформації стає основою стратегії найменування. Наприклад: *«космопсихічний мер»* (про Л. Черновецького), *«хворий Президент»* (про В. Ющенко), *«неадекватний мер»* (про М. Добкіна), *«алкогольний міністр»* (про Ю. Луценка) та ін.: *«Космопсихічний мер» та його основні законопроекти {...}* [У, 12.06.2007]. *«Хворий Президент» ніколи не вилікує «хвору» Україну* [РБК, 07.10.2009]. *«Неадекватний мер» приїхав прокатитись столичним метрополітеном* [УП, 13.01.2010]. *«Алкогольний міністр» поки до Німеччини не збирається* [Г, 24.05.2009] та ін.

Таким чином, метафоризація є одним з основних дериваційних процесів творення «нової» семантики медичних термінів. Ми ж, досліджуючи вторинну функцію медичних термінів у ЗМІ, виділяємо номінативну, образну та концептуальну метафори, що особливо актуальні. Можна твердити, що часто вживаними в медійному тексті стали для цієї сфери метафоризовані ідеологеми медичних термінопонять «життя», «смерті», «лікування» та «хвороби». Поєднуючись із лексикою інших галузей знань, метафоризовані медичні ідеологеми утворюють великий медіафонд, що є основою комунікативного поля сучасності.

2.3.3. Метонімічна деривація

Одним із активних дериваційних процесів трансформації семантики медичних термінів є також метонімізація, що полягає у зміні одного поняття, явища іншим на основі суміжності ознак і слугує важливим зображальним і виразовим засобом, що наближається до перейменування. «Метонімізація є одним із видів синтагматичної деривації, пов'язаної з формуванням нового значення на рівні синтагматичних зв'язків співвідносних у дериваційному акті одиниць» [161, с. 96]. Деякі дослідники кваліфікують метонімію як «контекстуальний синонім (або

синонімічний зворот) якогось неназваного, проте очевидно присутнього об'єкта» [188, с. 78]. На наш погляд, цей троп у медійному дискурсі дозволяє зекономити мовні зусилля, оскільки надає можливість замінювати описову конструкцію одним словом. Наприклад, **лікарня** > працівники лікарні, **хвороба** > багато хвороб, **здоровий політикум** > деякі опозиційні депутати, **ВООЗ** > представники Всесвітньої організації охорони здоров'я та ін.: *Лікарня сказала Тимошенко – ні!* {...} [УН, 08.06.2007]. *Хвороба Ющенко буде його супроводжувати й на виборах* [РБК, 14.06.2010]. *Здоровий політикум прийняв одностайне рішення блокувати трибуну Верховної Ради* [Е, 13.03.2011]. *ВООЗ висловила свої висновки щодо стану здоров'я Луценка* [РС, 14.09.2011] та ін. Адже, «обираючи шлях використання метонімії, автор вирішує відразу кілька завдань: вносить в газетний дискурс риси невідповідності, розмовності, заощаджує місце (економія), конкретизує думку» [295, с. 44].

Дуже часто до метонімічної моделі сучасної деривації медичних термінів автори вдаються з метою приховування змісту певного явища та ігнорування прямої вказівки на нього. У таких випадках метонімія семантично наближається до перифразу (присутня значеннєва цілісність, але відсутня – точна синонімічність щодо первинної назви). Наприклад, **хвороба грошей** > *інфляція*, **грошовий синдром** > *хабарництво*, **реанімація опозиції** > *відновлення роботи опозиції* та ін.: *Хвороба грошей прийшла до Білорусії і що буде робити «бацька» поки не відомо* [РС, 14.06.2011]. *Грошовий синдром зафіксований і в Центрі зайнятості* [Н, 18.10.2011]. *Можливо, після Нового року відбудеться реанімація опозиції* [У, 24.12.2011] та ін.

Зобразимо проілюстровані метонімічні моделі у вигляді таких схем:

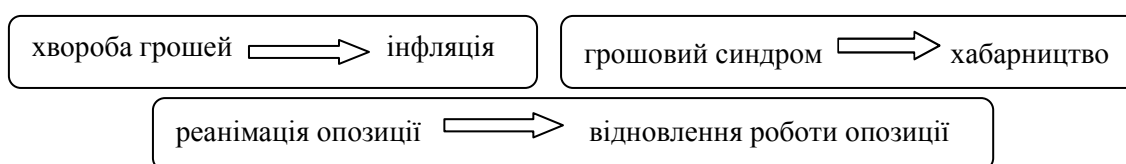

Схема 3. Метонімічна деривація медичних термінів у ЗМІ

Одним із найпоширеніших прийомів метонімічної моделі деривації є синекдоха як різновид метонімії, в якому ціле подається через назву його частини, загальне – через часткове вираження: *Від сьогодні смертельний вірус А, на який захворіла країна, контролює український уряд* [5к, 13.12.2009]. *Адреналін для фаната: Коли точно буде збудовано столичний стадіон «Олімпійський»? {...}* [РБК, 11.05.2008]. *Вітамін для українця у вигляді «Юліної тисячі» закінчився нічим для української економіки* [Н, 16.02.2007] та ін.

Зауважимо й на тому, що дуже часто метонімізовані конструкції вживаються в заголовковій частині медійного тексту, оскільки підсилюють конотативні відтінки слова та актуалізують саме значення. Цьому семантичному механізму притаманна експресія, іронія та самоіронія, а також негативна оцінна конотація: *Біль для псевдолікаря: наскільки піднялись ліцензії в країні {...}* [У, 11.09.2008]. *«Лікарські висновки» Президента Ющенка {...}* [РБК, 13.04.2008]. *Епідемія для морозів, або Мороз та епідемічні канікули {...}* [Г, 15.06.2009] та ін.

2.3.4. Дериваційний ресурс порівняльної конструкції

Формально-структурна варіативність порівняльних моделей лексико-семантичного словотвору, що спирається на медичні терміни у вторинній функції безумовно свідчить про образну природу стилю масової інформації, реалізовану в контекстуальній та функціональній різноплановості цих одиниць. Порівняльні конструкції у вторинній функції композиційно оформлюються у вигляді описово-номінативної конструкції, що зумовлює підсилювальне, часом іронічне, сприйняття. Так, у використанні медичної термінології в мас-медіа найпоширенішими є порівняльні конструкції двох груп – із порівняльними сполучниками та без них.

До першої групи належать моделі зі сполучниками:

– **як:** *Я би визначив цей стан, як «агресивний» фаталізм* (про роботу влади – Д.С.) [УП, із з. політичного аналітика В. Ткача, 27.01.2011]. *Навіть журналіст, що бажає розібратися у якихось процесах, часто сприймається владними структурами, як алерген, і влада підгодовує рейтингами, популярністю з більшою охотою тих, хто працює поверхово, в дозволеному напрямку /.../* [УП, 10.01.20008]. *Президент, як «лікар швидкої»:* *ніби приїжджає завжди, але інвентарю немає* [РБК, 10.02.2008]. *Обіцянки влади перед виборами для електорату, як «голкоterapia», приємно і боляче* [У, 09.10.2007] та ін.;

– **ніби:** *Програма ця, ніби антивакцина, періодично намагається брати участь у конкурсі антивірусних програм* [Т, 17.06.2009]. *Парламентарії, ніби погані лікарі, роблять усе за гроші* [Г, 11.07.2008]. *Вибори-2008, ніби гормон радості, що виробляється у політиків і які демонструють його у політичних ток-шоу* [УН, 14.08.2008] та ін.

– **наче:** *Представники політичних партій, наче в «соціоаутизмі» - кожен говорить сам собі* [РБК, 11.08.2009]. *Сьогодні українці, наче на постійній щоденній дієті* [РС, 12.07.2009]. *Опозиція, наче донор тушок для владних партій* [У, 10.09.2009];

– **мов (немов):** *Президентство Тягнибока, мов «божевільні видіння», інколи приходять у агресивно налаштованої молоді* [РБК, із інт. В. Батрука, 11.09.2009]. *Підвищення рейтинга Ющенка на піввідсотка, мов допінг для «помаранчевого» електорату* [Кор, 27.07.2009]. *Гроші Росії для Білорусі, немов валютний дренаж на больову економічну рану* [ГПУ, № 1264, 04.08.2011] та ін.

Досить незвичною, рідко вживаною, але емоційно й експресивно семантичноємною моделлю порівняльної деривації є композиційна структура типу «щось подібне до + словосполучення». Така синтаксична одиниця, на нашу думку, посідає особливе місце серед інших порівнянь та виконує особливу функцію тотожності понять: *У Греції – масовий обвал*

цін – *щось подібне до «білоруської апатії»* сьогодні спостерігають греки [РБК, 25.06.2011]. *Овочевий жах в Європі, щось подібне червневій «огірковій» інфекції, спостерігається вже протягом останнього тижня – європейці майже не купують овочі* [РБК, 10.07.2011] та ін.

Порівняння із пропуском сполучника чи іншого порівняльного компонента також дуже активно вживаються в мас-медійному дискурсі: *Вакцина – смертельна панацея від грипу {...}* [РБК, 12.12.2009]. *СНІД – страшна біда молоді – продовжує крокувати Україною, забираючи тисячі молодих людей у лави таких, що вже немає* [УП, 01.12.2008]. *Потан для Насті – ангіна – спершу дуже болить горло, а на другий день ти вже болю не відчуваєш /.../* [Т, із інт. Н. Каменських, 24.09.2009]. Хоча, таких порівняльних конструкцій набагато менше, ніж конструкцій попередньо проаналізованого типу.

Дериваційний ресурс порівняльних конструкцій можна зобразити у вигляді таких схем:

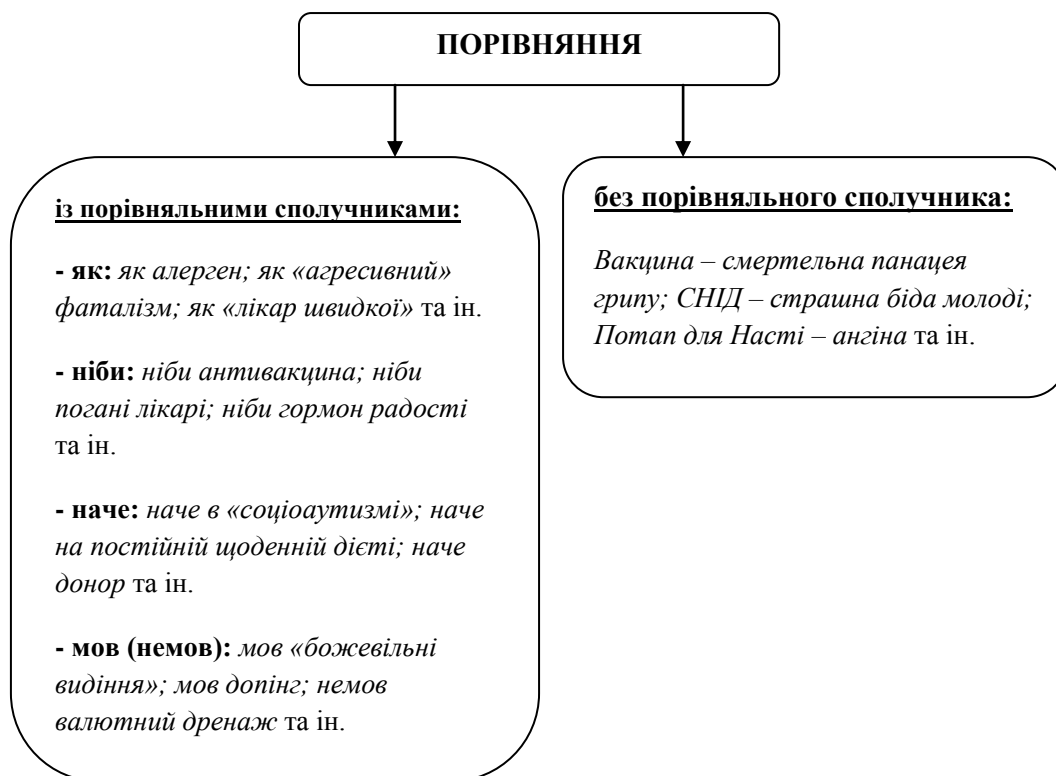

Схема 4. Дериваційний ресурс порівняльної конструкції медичних термінів у ЗМІ

Отже, формально-структурна варіативність медійних порівнянь, що спираються на певні медичні терміни, переконливо свідчить про образну, атрибутивну природу стилю масової інформації, й відповідну зреалізованість у функціональній різноплановості.

2.3.5. Дери́ваційні можли́вості медичного терміна в перифразі

У сучасній функціональній лінгвістиці інтерпретація перифразових номінацій значно розширилась – їх потрактовують як прийом описового називання, засіб номінації та складну семантично цілісну мовну одиницю. На переконання М. Кожиної, Л. Мацько, О. Пономарева, О. Романов та ін. [145; 188; 239; 256 та ін.] родовими ознаками медійних перифразів є вторинність номінації, семантична цілісність, синонімічність щодо первинної назви, оцінність, наявність вказівки на позначуваний об'єкт, переосмислення та ін. Як показали дослідження, перифрастичні моделі функціонування медичних термінів у стилі масової інформації є дуже яскравими та частотними у вживанні. Для перифраза як типової дери́ваційної моделі характерною є заміна медичного терміна його зворотом-характеристикою. Причому в формі описового словесного звороту дуже рідко використовуються загальноновживані конструкції.

На підставі маркера зв'язку перифразового найменування з семантичним ядром (денотатом) ми виокремлюємо такі групи медійних перифразів медичних термінів:

а) перифрази, в яких назване родове поняття щодо денотата. Наприклад, **узаконена епідемія** (*епідемія туберкульозу*), **чума XXI століття** (*СНІД*), **найпопулярніший «гірховний крок»** (*аборт*), **егоцентризм великодержавства** (*егоїзм Росії*) та ін.: *Узаконена епідемія стала перешкодою у закордонному лікуванні маленької*

Світланки [Г, 12.09.2008]. *Щороку чумою XXI століття захворює десятки тисяч молодих людей, серед них вже є підлітки* [РБК, 17.06.2009]. **Найпопулярніший «гріховний крок» у нашій державі коштує копійки** [У, 11.07.2010]. *Бо чим більше егоцентризму в Росії, тим більше ексцентризму навколо неї* [Н, 15.08.2009] та ін.;

б) перифрази, в яких названа безпосередня ознака денотата або означення перебуває в дериваційних відношеннях із первинною назвою. Наприклад, **операція «пільговики»** (урізання деяких пільг депутатами), **рентгенівська рада** (слідкування за депутатами Верховної Ради), **«лук'янівська адинамія»** (невелика кількість прихильників Ю. Тимошенко біля Лук'янівського СІЗО), **президентська анемія** (запинання Президентом під час промови) та ін.: *У Раді змогли повернути операцію «пільговики»* [Н, 09.05.2011]. *Яценюк ініціює рентгенівську раду {...}* [У, 12.06.2007]. *Сьогодні тут спостерігалась «лук'янівська адинамія»* [РБК, 11.10.2011]. **Президентська анемія в Європі {...}** [У, 12.08.2011] та ін.;

в) перифрази, всі компоненти яких перебувають із денотатом винятково в асоціативному або аналогічному зв'язку. Наприклад, **обов'язкова частинка** (вітамін), **солодка хвороба** (цукровий діабет), **крамниця здоров'я** (аптека) та ін.: *Натомість, згідно з висновками дослідників, ситуація кардинально поліпшується, якщо пацієнти починають приймати вітамінні добавки, щоб компенсувати цієї обов'язкової частинки* [Е, 14.08.2010]. *Солодка хвороба була відома ще з античності в Середній Азії* [УП, 15.02.2009]. *Але у крамницях здоров'я ціни продовжують рости* [Н, 13.07.2008] та ін.

Дериваційні можливості медичного терміна в перифразі можна зобразити у вигляді схем:

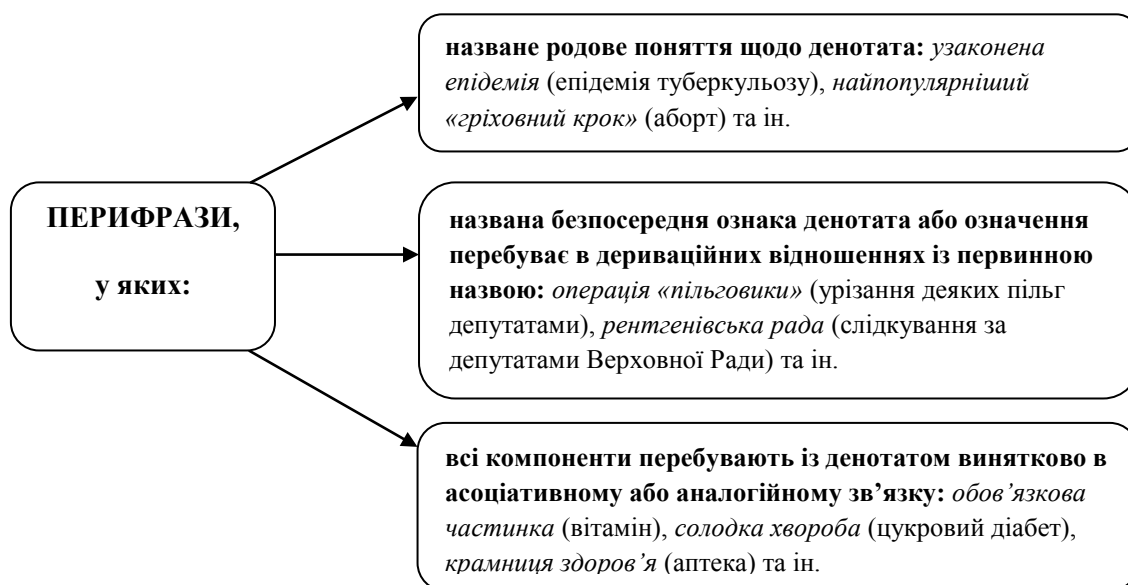

Схема 5. Дериваційні можливості медійного медичного терміна в перифразі

Спрямованість мас-медійних текстів на оригінальність і яскравість у поданні матеріалу зумовлює переважання в них оказіональних метафоричних перифразових найменувань. Когнітивний процес створення метафори як згортання моделей синтаксичних конструкцій порівняння зі збереженням предикативного зв'язку, «остаточна редукція якого веде до утворення мовних засобів референції, є основою для утворення метафоричних перифразових найменувань» [183, с. 8], у формуванні яких відповідно наявні послідовні етапи: метафора як когнітивний процес – метафора як мовний засіб – метафоричний перифраз.

У мас-медіа деякі перифрази медичної термінології виконують номінативну функцію в поєднанні зі стилістичними функціями: оцінною, ігровою, естетичною, евфемістичною, пояснювальною та ін. До того ж медичний термін є лише членом перифразової конструкції, а не його денотатом, наприклад, **апарат штучної генерації розуму** (*книга Германа Гессе «Сіддхартха»*), **швидка «азарівська» допомога** (*перемовини з Азербайджаном щодо альтернативного палива в Україні*) та ін.: *Аби*

осягнути цей апарат штучної генерації розуму, треба спочатку осягнути історію філософської думки світу [Г, 09.04.2007]. Швидка «азарівська» допомога може допомогти звільнитись від російської залежності [У, 12.11.2011] та ін.

Отже, дериваційні перифразові моделі як один із засобів гетеронімінативності стилю масової інформації дають змогу реалізувати його важливу категорійну властивість – інтерпретаційність, яка зводить до мінімуму зовнішні ознаки повторення й цим у результаті посилює потенційну здатність тексту впливати на реципієнта.

Таким чином, медійна лексико-семантична деривація визначається перш за все екстралінгвальними чинниками, які зумовлюють модифікацію та розвиток інформаційного поля. В основі лексико-семантичного словотвору лежить образ, за допомогою якого формуються різні тропи та фігури, що надають додаткового конотаційного відтінку новому слову внаслідок іманентних можливостей деривації. Основними моделями лексико-семантичного словотвору є метафорична, епітетна, метонімічна, порівняльна та перифрастична, про що свідчить мова українських ЗМІ.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

Сучасна медійна деривація позначена тенденцією до розширення своїх структурних і функціональних домінант, що пояснюється, зокрема, специфічною динамічною природою семантики медичних термінів у ЗМІ та інтрепретативним характером їх тлумачення в результаті вербалізації масової мовної свідомості. Дериваційна специфіка й особливості функціонування медичної термінології в мас-медіа передбачають не лише зміну їх формальної будови, а й набуття додаткових, контрастивних щодо основного значення семантичних відтінків. Саме тому основною при десемантизації й творенні «нової», розширеної семантики медичних термінів ми вважаємо лексико-семантичну деривацію, за допомогою якої творяться нові значення та нові слова з яскраво вираженими експресією та конотативними відтінками.

Із результатів проведеного дослідження видно, що в мас-медіа переважають метафоричні, метонімічні, епітетні, порівняльні та перифразні конструкції як результат лексико-семантичного словотвору.

У текстах медійної сфери епітетна функція виявляється найчастіше і, як правило, або в нейтральній, або в іронічно-зневажливій формі щодо названого об'єкта. Кількісне багатство епітетних конструкцій проаналізованого нами фактичного матеріалу вказує на типовість цієї дериваційної моделі у стилі масової інформації.

Метафоризація, за нашими спостереженнями, корелюється з медійними ідеологемами, що найповніше представлені в концептах «життя», «смерть», «лікування», хвороба». Метонімія ж у медійному дискурсі дозволяє зекономити мовні зусилля, оскільки надає можливість заміняти описову конструкцію одним словом.

Композиційна варіативність медійних порівнянь (на основі порівняльних сполучників як, ніби, наче, мов, немов та ін., а також у вигляді описово-номінативної конструкції), що спираються на певні

медичні терміни, переконливо свідчить про образну, емоційно-експресивну атрибутивну природу стилю масової інформації.

Не менш яскравою моделлю функціонування медичних термінів у ЗМІ, як показали дослідження, є перифрастичні структури. Виразність цієї стилістичної фігури полягає в тому, що в її структурі завжди наявні елементи оцінки та приховування смислу, що їх необхідно розшифрувати та інтерпретувати. Все це насичує медійний дискурс заданою для масової комунікації синтаксичною і семантичною різноманітністю, яка врешті й визначає іманентні можливості ЗМІ.

У такому разі можна твердити про визначальний вплив дериваційних моделей на гармонізацію екстра- й інтралінгвальних характеристик ЗМІ, з одного боку, на семантичну структуру й потенціал медичного терміна в лексичній системі мови, і ще – з іншого, на мовну свідомість соціуму.

РОЗДІЛ 3.

ФУНКЦІОНАЛЬНО-СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ МЕДИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ В МАС-МЕДІА

3.1. Стилiстичнi функцiї медичних термiнiв у мовi ЗМi

3.1.1. Статус функції як лінгвостилістичної категорії

У сучасній лінгвістиці спостерігається зміна акцентів зі структурної парадигми на функціональну «як сформованого дискурсу наукового пізнання нового часу» [356, с. 155]. Функціональна стилістика, яка бере свій початок у 20-х роках ХХ ст. (від ідей і наукових текстів Московського, а пізніше – Празького лінгвістичного гуртка), продовжує активно розвиватися, охоплюючи нове коло мовознавчих проблем – лінгвотеоретичних і пов'язаних із комунікативними та прагматичними аспектами мовної діяльності людини / соціуму. Все це спричиняє до актуального філологічного пошуку і розв'язання на різних методологічних засадах важливих для лінгвістики питань, передусім пов'язаних зі статусом функції як лінгвістичної категорії, функціональними параметрами мовних одиниць, реалізацією їх семантики та основними характеристиками в різних стильових системах, текстовими рівнями та комунікативними закономірностями, на чому наголошують сучасні лінгвісти – Ф. Бацевич, Д. Дергач, С. Єрмоленко, Л. Мацько, Ю. Степанов, О. Стишов, С. Чемеркін, Л. Шевченко, Л. Шулінова [23; 87; 103; 188; 296; 300; 347; 358; 371] та ін.

Аналіз категорії функції в сучасному мовознавстві є поліваріативним: названа категорія аналізується з залученням лінгвофілософських, психолінгвістичних, дискурсознавчих та інших методик. Дискурсивні підходи до розгляду категорії функції включають до числа аргументації також історичні зміни мови в часі та комунікативному

просторі, розуміння функції як здатності й реалізації певної комунікативної мети та ін.

Аналіз функції як однієї з основних характеристик мовних одиниць, її сутність у динаміці мови в цілому та в граматичній структурі зокрема представлений передусім у працях Г. Пауля, О. Потебні та ін. Функція як універсальна комунікативна категорія проаналізована також у роботах датського лінгвіста О. Єсперсена та американського мовознавця Л. Блумфілда. Розвиваючи в своїх працях ідеї функціонально-граматичного підходу, вони акцентували увагу на єдності системно-категоріального та функціонального дискурсів (мовна граматика пізнається в системі її функцій, у комунікативній зумовленості екстралінгвальних факторів).

Відтак, функціональна проблематика – одна з центральних у дослідженнях Празького лінгвістичного гуртка – аналізується як пізнання динамічних процесів розвитку мови на всіх рівнях. Тому до аналізу мовних одиниць «треба підходити з функціонального погляду. Мова передусім є системою виразових засобів, що слугують якійсь визначеній меті» [60, с. 69].

Функцію як особливу лінгвістичну категорію в контексті концепції інтелектуалізації літературної мови розглядає Л. Шевченко. Мовознавець приділяє велику увагу вивченню статусу функції як універсуму, що дозволяє змодельовати процеси вербалізації динамічної свідомості. «Функції мови можуть моделюватися насамперед як лінгвістична абстракція, що виявляє сутність, призначення і реальне життя мови в соціумі, репрезентує глибинну природу мови» [356, с. 157]. На іншому матеріалі, але в аналогічній аргументації Ф. Бацевич, розглядаючи прагматичні функції мовних одиниць, наголошує на розгляді динаміки одиниць мови, їх семантичних доміант і лексичної сполучуваності в тексті. Вчений зосереджує особливу увагу на статусі мовних одиниць у

дискурсі, що «дозволяє вивчати механізми мовної системи в дії та впливати на мовну соціосвідомість» [25, с. 51].

Концептуально підходить до розуміння категорії функції у своїх працях і Ю. Степанов [296]: семіотичний розгляд функцій мови спирається в теорії російського лінгвіста на обґрунтування аспектною тріади, що включає номінацію (семантику), предикацію (синтактику) та дискурсивну локацію (прагматику).

Беручи до уваги важливі для нашого дисертаційного дослідження вищезазначені критерії щодо визначення статусу та місця функції в категоріальному апараті лінгвіста, вважаємо за необхідне здійснити аналіз стилістичних функцій мовних одиниць, зокрема термінів у мас-медіа, що актуалізується реальним життям мови й сучасними стилістичними та прагматико-комунікативними підходами до функцій мови в суспільстві.

Стилістичні функції медичних термінів у медійному дискурсі пов'язані з інформативністю (що передбачає комунікативне завдання точної та однозначної номінації) та експресивністю (що виявляє себе в категорії оцінності, оскільки мас-медійний дискурс функціонує, розвивається завдяки певному способу оцінювання дійсності). Від цього, власне, й залежить функціональна номінація термінів у текстах ЗМІ – первинна та вторинна.

Функціональні та номінативні параметри мовних одиниць, їх семантична сполучуваність у текстах, безумовно, впливають на інформаційне тло як комунікативну реальність. Так, у сучасних дослідженнях Н. Клушиної, Н. Валгіної, Н. Чернікової [20; 139; 349] та ін. відзначається те, що мас-медіа, використовуючи велику кількість штампів виявляє прагнення до поширення й закріплення їх у мові (теорія кодифікації мови), а також з'являється й абсолютно протилежна тенденція – постійного оновлення мовленнєвих форм. Зокрема, І. Кобозева вказує на той факт, що «з огляду на основне призначення стилю масової комунікації – вплив на мовну свідомість – визначальною рисою його є

вдале і майстерне поєднання логізації викладу з емоційно-експресивним забарвленням, що дозволяє формувати загальну думку реципієнта про суспільне чи інше явище» [140, с. 224].

Відповідно, складається досить своєрідна ситуація, коли традиційні стандарти та штампи мови ЗМІ, типові кальковані медійні звороти та упорядковані мовні форми й шаблони замінюються новими, несподіваними значеннями слів і конструкціями, які дивують реципієнта своєю незвичністю та нетиповістю. Мовні звороти та спеціальні одиниці (зокрема терміни) тим самим реалізують нові, або й невласиві їм функції. Т. Моніна цілком справедливо відзначає в цьому контексті, що на нові функції мовних одиниць у стилі масової інформації впливає, насамперед, «невластиве цим одиницям середовище (в даному випадку мова ЗМІ) та наявність конотативного відтінку» [194, с. 240].

Таким чином, статус функції як лінгвістичної категорії має перспективу лінгвістичної інтерпретації, якщо співвіднести названу категорію з комунікативними стратами, що й визначають загальний контекст інтелектуалізації сучасної української літературної мови. Зрозуміло, наукова інтерпретація передбачає конкретні форми життя мови, що у випадку використання медичних термінів у ЗМІ, реалізують первинну та вторинну функції як основні в медійному дискурсі.

3.1.2. Кореляція функцій первинної та вторинної номінації медичних термінів у мові ЗМІ

У прямому значенні в мас-медіа медичні терміни вживаються у двох модифікаціях – із розкриттям їх змісту або без нього. Г. Солганик, зокрема, з цього приводу зауважує, що «терміни не суперечать природі публіцистики, навпаки, вони близькі газетно-публіцистичному стилю точністю номінації, глибиною узагальнення поняття, однозначністю, лаконізмом висловлювання» [282, с. 554]. Прямі значення медичних

термінів у ЗМІ безперечно залежать від типових різновидів стилю масової інформації. Вони ґрунтуються на різному співвідношенні компонентів масово-комунікативної тріади «автор – об'єкт – реципієнт». Як відомо, крім інформаційної та аналітичної функцій, стиль масової інформації виконує функцію переконання, впливу на реципієнта. Цим, власне, й зумовлений поділ на типові різновиди, а тому розкриття / нерозкриття змісту прямого значення в мові ЗМІ підпорядковане жанровій специфіці текстів стилю масової інформації.

Саме від особливостей змістового навантаження прямого значення, якщо виходити з концепції діалогічності публіцистичного мовлення (Ю. Апресян, Н. Арутюнова, Г. Солганик [10; 16; 281] та ін.), а також у зв'язку з типовими комунікативними завданнями, Л. Дускаєва [99] представила систему медійних жанрів трьома великими групами: **інформативні, оцінні** (дослідниця свідомо не називає їх аналітичними, адже, на її переконання, аналітика наявна в усіх жанрах ЗМІ) та **імперативні** (провокативними). Така класифікація певним чином корелюється з підходами Московської медіалінгвістичної школи (Н. Арутюнова, М. Володіна, І. Кобозева, Г. Солганик та ін. [16; 140; 281 та ін.]), в якій жанри сучасного стилю масової інформації поділяють на **інформаційні** (новина, репортаж, кореспонденція інтерв'ю та ін.) й **аналітичні** (версія, журналістське розслідування, стаття та ін.). Лінгвісти акцентують увагу на тому, що специфіка функціонування мовних одиниць та розкриття їх широкої семантики безпосередньо залежить від обраного жанру. За нашими спостереженнями, терміни в первинній номінації широко представлені передусім в інформаційних жанрах, у вторинній – в аналітичних: *Чому для повальної вакцинації від кору і краснухи обрали травень – місяць найбільш ослабленого весняним авітамінозом* [У, 12.02.2008]. Пор. *Не можна створювати подібні абсурдні союзи* (про коаліцію між НУНС і «Партією Регіонів» – Д.С.) – або *це авітаміноз, можливо, навесні або це чергова фантастика* [У, із

інт. народ. депутата А. Матвієнка, 11.03.2010]. *Литвин натякає, що Янукович і Тимошенко переносять дату виборів через власний «авітаміноз»* [УП., 03.04.2009]. *«Авітаміноз» за московськими театрами або непрофесійна гра «приїжджих» {...}* [Д, № 28, 16.02.2007]. *Або Цю панацею завезли до нашої країни ще минулого року* [ГПУ, 16.08.2009]. *Пор. Вибори не панацея? Перший президент зробив різку заяву, другий – дав пораду, як і коли рятувати Україну, третій – на жаль, не стримався* [Д, № 26, 26.02.2009]. *«Житловою» панацеєю називають мешканці багатопверхівки в Запоріжжі владні обіцянки* [Глав, 10.10.2008]. *«Банківська» панацея для вкладників «Надри» {...}* [РБК, 10.04.2009]. Перші контексти з ілюстративним матеріалом узяті з інформаційних медіажанрів (порада, коментар), решта – з аналітичних (бесіда, моніторинг, версія). Наголосимо, що для більшого смислового навантаження автори беруть медичний термін у лапки, що підсилює його емоційно-експресивні конотації.

Одним із найпоширеніших прийомів розкриття змісту терміна в мас-медіа є його коментування («переклад», «тлумачення») зрозумілою реципієнтові мовою. Особливо це стосується нефахових видань, спрямованих на те, щоб інформувати масового читача про суспільні процеси. У межах найближчого контексту наводиться слово-дублет, зрозуміле переважній більшості реципієнтів. Композиційно названий прийом реалізується у зворотній конструкції: *Алерген, тобто збудник алергії, криється в масовому цвіті, від чого страждають в усіх містах країни* [УП, 10.01.20008]. *Попередній діагноз, який ставлять потерпілим лікарі – гастроентероколіт – більше відомий як «хвороба брудних рук* [ГПУ, № 1122, 18.05.2011]. *Без стабільної роботи серця як центрального органу людини жити в повсякденному ритмі досить складно, а інколи – неможливо* [РБК, 19.04.2008] та ін.

У способах розкриття значення терміна помітно виділяється дефініція. Цей тип чіткого наукового визначення відрізняється

об'єктивністю та категоричністю. У композиційному плані це виявляється у вигляді вставних конструкцій і покликань (інтертекстуальність): *Вісною (гостра інфекційна хвороба, що спричиняється вірусом та характеризується високим повітряно-крапельним та пиловим шляхом передачі збудника) цього року тільки в цьому дитсадку захворіло майже половина вихованців* [У, 11.09.2008]. *Панкреатит, запалення підшлункової залози, на сьогодні одна з найважчих хвороб у цих країнах* [Глав, 11.06.2008]. *Із фарингіту – запалення слизової оболонки – починається гостра ангіна* [РБК, 10.06.2009].

Кількаразове пояснення та повторення терміна, активно використовуване в медійних текстах, сприяє більш ефективному впливу на мовну свідомість реципієнта, кращому пізнанню незнайомого поняття та швидшому запам'ятовуванню його читачем. Тому, розкриття суті терміна, де він виконує свою первинну функцію в тексті (зокрема, за межами наукового середовища), є необхідною умовою досягнення комунікативного ефекту. Особливо, зважаючи на те, що більшість публікацій покликані коментувати актуальні у суспільні події та процеси.

У нефахових виданнях використання спеціальної лексики передбачає здійснення впливу на мовну свідомість реципієнта. Такий стилістичний ефект досягається активною вторинною семантико-стилістичною трансформацією термінології в нетипових для неї текстах ЗМІ.

Прагматичний аспект розвитку термінологічної парадигми є перспективною лінгвістичною проблематикою, що розглядається в мовознавчих студіях Ф. Бацевича, Т. Лепехи, Л. Лисиченко, Н. Місник, Г. Чорновол, Л. Шевченко, Н. Шумарової [25; 230; 171; 172; 191; 350; 356; 385] та ін., присвячених визначенню лінгвістичних домінант і функціональних можливостей термінів у текстах мас-медіа та їх ролі у процесі збагачення лексики та інтелектуалізації сучасної української літературної мови.

Аналізуючи сферу ЗМІ як комунікативний контекст, дослідники доводять (це також підтверджується і нашими спостереженнями), що медійна мова є досить специфічною та характеризується не тільки максимально широким (порівняно з іншими стилями) охопленням дійсності, підвищеним ступенем інформативності, а й емоційно-експресивною спрямованістю, максимальне досягнення якої веде до кінцевої мети автора – впливу на свідомість реципієнта, вербалізованому у слові. «Особливий характер установки на читача в публіцистиці, – зауважує Л. Кайда, – полягає в тому, що автор повинен чітко розраховувати ефект впливу. Однозначність сприймання програмується автором, задається самою структурою тексту, підтримується всіма його компонентами. Сприймання тексту відбувається під впливом явного чи прихованого за допомогою мовних засобів відношення самого автора до явищ, які він описує, з одного боку, та читачем, з іншого» [128, с. 112]. Такий тип текстів передбачає здебільшого установку на вторинну номінацію, свідомо сформований конотативний відтінок для досягнення максимального ефекту.

Стилістика медичної термінології, і це логічно, розглядається в засобах масової інформації в контексті динамічних процесів, що відбуваються в семантиці конкретних мовних одиниць і структурі текстів, у яких вони функціонують. Це визначає природу вторинної номінації медичної термінології в текстах стилю масової інформації, яка, за нашими спостереженнями, виконує такі основні функції: **а) первинного та вторинного називання; б) образності; в) порівняння та г) пояснення.**

Кожна з функцій визначає природу та специфіку різного типу стилістичних прийомів, тропів і фігур, що активізують трансформацію семантики медичної термінології в ЗМІ: **а) епітети; б) метафори; в) метонімії; г) перифрази** та ін.

Функція первинного та вторинного називання – одна з основних функцій медичного терміна в мас-медіа. Як уже зазначалося, термінологія

в засобах масової інформації представлена в первинній функції в спеціальних текстах (для інформативності, фактичності, підтверджень наукових гіпотез та ін.), у вторинній функції – в нефахових текстах (для створення образності, перенесеності ознак та зі стилістичною (конотативною) метою). Як засіб номінації та як трансформаційна стилістична модель у текстах ЗМІ використовується метафора (детально про неї ми писали у попередньому розділі дисертації), яка у ЗМІ, на нашу думку, відіграє виняткову роль у розв'язанні нестандартних ситуацій (оскільки й сама вона виникає внаслідок зіставлення певних семантичних об'єктів, часто не порівнюваних), фактично апелюючи до наявного в реципієнта досвіду через асоціацію досягати комунікативного ефекту.

Тексти стилю масової інформації є найбільш показовою сферою для творення різного виду метафор. У межах своєї семантики термін може образно переосмислюватися – аж до появи нового значення. Зокрема, Л. Симоненко зауважує, що «термінологія існує у двох вимірах: як результат фіксації наукового пізнання (термінологічні словники) та функціонування як у контексті наукової і навчальної літератури, так і в широкому комунікативному аспекті» [268, с. 18]. Результатом вживання медичного терміна в неспецифічному оточенні є його переносне значення, зумовлене особливим контекстом і підпорядковане певній стилістичній меті (для ЗМІ найчастіше такою метою є вплив на реципієнта).

На нашу думку, таке ситуативне значення спеціальної одиниці не входить до семантичної структури терміна як його постійного елемента. Якщо ж у процесі використання метафоризованого терміна відбуваються певні зрушення, коли термін значно розширює свої контекстні зв'язки, збільшується сполучуваність, частота вживання, тоді можна говорити про утворення нового значення. Такого типу одиниці вже сприймаються як загальноприйнятий термінологічний факт: *Бюджетна **фінансова ін'єкція**: Чи буде держава донором для своїх банків {...}* [ГПУ, 17.08.2009]. *Інфляційна «інфекція» переходить із хліба на інші продовольчі товари*

[Глав, 10.06.2008]. У Мінську після теракту в метро почалася справжня **продовольча істерія** у магазинах та обмінниках валют [ТСН, 17.04.2011] та ін. Так, *фінансова ін'єкція, інфляційна «інфекція», продовольча істерія*, утворені перенесенням ознак медичних термінів на економічні об'єкти на основі подібності функцій (впорскування медичного препарату / надання додаткових коштів; зараження чогось / підвищення загального рівня цін в усій економічній системі; важкий невроз / спричинення ажіотажу внаслідок попиту на продовольчі товари).

Мовна конструкція, що реалізує перехід ознаки одного об'єкта на інший на основі суміжності (метонімія) у медичній термінології, в першу чергу, реалізується в структурі функціональної синекдохи як метонімічного різновиду: *Відтепер вірус А, на який захворіла країна, контролює Ю* (Ю. Тимошенко – Д.С.) [Глав, 11.12.2009]. *Адреналін для інвестора та українця: Чому наші не віддають перевагу вітчизняним будівельникам? {...}* [РБК, 11.05.2008]. *Скільки приємних новин для Путіна, приниженого 2004 року жалюгідним відходом його кандидата під «гикання» тріумфуючого натовпу українських революціонерів* [Д, № 36, 13.03.2008] та ін. Використання функціональної метонімії, на наш погляд, увиразнює експресивне й емоційне забарвлення текстів, а використання її в заголовку свідчить про глобальний характер явища та конотативність семантики медичних термінів.

Крім власне номінації (первинної чи вторинної), термін може виконувати й **образну функцію**, зреалізовану в семантичних трансформаціях спеціального слова. У текстах ЗМІ таку функцію виконують епітети – окремі атрибутивні лексичні одиниці, що підкреслюють характерну рису та визначальну якість певного явища: *Смертельний синдром* (про СНІД – Д.С.), *забирає щодня по семеро українців, щороку в світі від нього помирає по 20 тис. людей* [Кр, № 49, 03.12.2009]. *У Тимошенко провину за «грипозні» мільйони перевели на Генпрокуратуру {...}* [УП, 22.05.2010]. *ПР знає, що «антигрипозний»*

мільярд можна тільки вкрати {...} [УП, 09.12.2009]. *Підписання харківських угод – це як смертельний вірус, поки тільки болить голова* [Н, із з. народ. депутата М. Томенка, 12.10.2010]. *Українське передноворічне гартування, або Чи відключить вкотре Росія газ? {...}* [УН, 19.10.2008] та ін. Використання конструкцій наведеного типу з семантично трансформованим медичним терміном вказує на новизну номінативного значення та тенденцію входження спеціальних одиниць у несподіваний інформаційний контекст, що дозволяє інтерпретатові лінгвістично обґрунтувати їх фіксацію в мовній свідомості соціуму. Епітетизація в текстах ЗМІ виявляється, як правило, у двох формах: у *нейтральній* вказівці на певні ознаки відносного характеру та в *іронічній*, інколи зневажливій та гумористичній атрибуції названого об'єкта.

Нейтральна епітетизація в текстах ЗМІ, проаналізованих нами, представлена не досить частотно – *смертельна хвороба, страшний грип, лікарський діагноз* та ін.: *Смертельна хвороба тільки за останню добу забрала 17 людей* [У, 17.12.2009]. *Дитина з попереднім лікарським діагнозом «отруєння алкоголем і невідомою речовиною» госпіталізована в першу обласну дитячу лікарню* [УТ, № 44 (105), 30.10.2009] та ін. Невелика кількість епітетів у нейтральному маркуванні певної ознаки відносного характеру пояснюється функцією мас-медіа інформувати читача, набагато частіше йдеться про інше – впливати засобами мови на його свідомість.

Частіше в текстах ЗМІ використовуються епітети з іронічною вказівкою на певні ознаки явища чи предмета – *хворобливе питання, музична лихоманка, історична амнезія, політична галюцинація, грошовий голод* та ін.: */.../ однак Газпром «мріє» укласти з Україною договір про довгострокові постачання газу, щоб не вирішувати це хворобливе питання щороку* [УП, 26.11.2008]. *Музична лихоманка охопила всю Європу: за дві години розпочнеться головний пісенний конкурс року «Євробачення»* [У, 04.05.2011]. *Бо «історична амнезія» є дуже гострою небезпекою для української демократії — саме вона криє в собі загрозу*

повторення *страхить тоталітаризму* [Н, із з. історика В. Смоля, 30.06.3008]. *Політичні галюцинації Турчинова вражають як в суді, так і під судом* [РБК, із з. народ. депутата В. Колісніченко, 17.09.2011]. *Нагадаємо, ще два тижні тому фінустанови відчували справжній грошовий голод – залишки на коррахунках перебували на рівні 9,9 млрд грн.* [ДТ, № 44, 02.12.2011] та ін.

Проаналізований нами мовний матеріал дозволяє говорити про те, що найбільше в мас-медіа зафіксовано епітетів зі сфери медичної термінології, що виражені:

– **прикметниками:** *Паралізована влада своєю бездіяльністю доведе країну до нової економічної кризи* [РБК, із інт. народ. депутата О. Голуба, 17.04.2009]. *Зрештою, до цього міг спричинитися ще й больовий шок* [Е, 12.08.2011]. *Наша хвора опозиція не може вже відстояти свої права ніде* [У, із з. політолога М. Борисенка, 11.07.2008]. *Європейський шлунок сьогодні неспроможний перетравити такий продукт, як Україна, бо в кращому разі це потребуватиме значної кількості європейських калорій, які необхідні самій Європі* [УП, 25.05.2011]. *За один день до виборів в Україні повна тиша, а лише кілька годин тому політичні «видіння» всюди супроводжували потенційного виборця* [РБК, 16.01.2010] та ін.;

– **іменниками,** що зумовлюють процес метафоризації епітета: *Вітамін зростання валового продукту сьогодні лише шкодить Російській Федерації* [Е, 18.05.2011]. *«Амнезія» Німеччини, або Як у країні забули про внесок Америки в об'єднанні німецької території {...}* [Д, № 186, 16.10.2008]. *Шляхи видужання економіки світу {...}* [У, 10.10.2009] та ін.;

– **прислівниками** (зустрічається порівняно рідко): *Абсолютно хвора дитина не може піти навіть до лікаря, а тим паче в школу* [Г, 16.07.2008]. *Повністю здоровий хлопець прибув до України минулого року* [РБК, 02.10.2011] та ін.

Епітетизація, на переконання багатьох учених, сприяє формуванню та безперервному розширенню семантичного ресурсу стилю масової

інформації, якщо аналізувати його в контексті еволюції лінгвокультурологічного простору.

Дуже часто за допомогою яскравої епітетизації формується **порівняльна конструкція** – «словесний комплекс, у якому уявлення про зображуваний предмет конкретизується шляхом зіставлення його з іншим предметом, таким, що містить у собі необхідні для конкретизації уявлення ознаки в більш концентрованому вигляді» [Галич, 210]. Л. Мацько, характеризуючи мову публіцистики, зауважує, що «порівняння є тропом і водночас стилістичною функцією, за допомогою якої автор досягає кінцевої мети впливу на реципієнта, «що носить оцінний характер та суб'єктивно надає предметові (дії, явищу) конотаційних забарвлень» [188, с. 311]. Зауважимо в такому разі: порівняння в сучасній мас-медійній сфері виявляється нетиповим структурно-композиційним елементом текстів ЗМІ, що характеризується «відсутністю (чи майже відсутністю) традиційних порівняльних сполучників **як, ніби, наче, неначе, мов, немов** (виділення авторське – Д.С.) та ін.» [88, с. 114]. Стилiстична **функція порівняння** медичної термінології в мас-медіа композиційно оформлюється у вигляді описово-номінативної конструкції, що зумовлює підсилювальне, часом іронічне, сприйняття.

На нашу думку, композиційні моделі медійного порівняння, в основі яких лежить медична термінологія, можна поділити на:

1) моделі, побудовані на складних синтаксичних конструкціях:
Його (В. Ющенко – Д.С.) *абсолютно чарівна посмішка, добрі очі, моральність і чистота, яка написана на його обличчі – просто анестезія для тих, хто входить в українську політику /.../* [Н, із з. народ. депутата І. Геращенко, 11.08.2008]. *Сьогодні світ відзначає день боротьби зі СНІДОМ – хворобою, яку називають чумою вже 21 століття* [РБК, 01.12.2010]. *У нього* (С. Тігіпка – Д.С.) *точно вата у вухах: не чути те, що говорять люди – це вже нахабство* [Глав, із інт. Н. Королевської, 10.09.2010]. *Занести гроші в парламент* (як хабар – Д.С.) *все одно, що*

стафілокок у пологовий будинок [УП, із з. заступника голови ВРУ А. Мартинюка, 05.11.2009]. *Кучма і «чума» – майже одне і те саме* [Кр, із інт. лідера ВО «Свобода» О. Тягнибока, № 7, 12.02.2010] та ін.;

2) моделі із пропуском сполучника чи іншого порівняльного компонента: *Викидень – гріховний крок матері-вбивці – не дає спокою народним обранцям* [Т, 12.04.2008]. *СНІД – зараза молодого соціуму – продовжує крокувати Україною, забираючи тисячі 20-30-річних у лави таких, що вже немає* [У, 01.12.2008]. *Рак – чума ХХІ ст. – губить Україну й українців наповал* [УН, 18.07.2008] та ін.;

3) моделі з порівняльними сполучниками: *«Тушковані» депутати в Раді, як бацили, нищать державний орган щент* [УП, із інт. народ. депутат О. Турчинова, 10.01.2008]. *У Раді сьогодні, як на «агресивному» матчі, димові шашки, яйця та гучномовці* [УП, із з. політичного аналітика П. Маркова, 27.11.2009]. *Програма ця написана, ймовірно, як антивацина, періодично намагається брати участь у конкурсі антивірусних програм* [Т, 17.06.2009]. *Цьогорічний грип, як національне випробування на міцність та єдність {...}* [У, 04.11.2009] та ін.

Пояснення як спеціальний прийом у текстах ЗМІ часто реалізується через використання описового тропа зі специфічними характеристиками, тобто за допомогою **перифразу**, переважно контекстуального. Номінативну функцію перифрази поєднують із додатковими стилістичними функціями – оцінною, декоративною, ігровою, естетичною, пояснювальною, евфемістичною та ін. У медичній термінології у вторинній функції перифраз зустрічається як елемент описової конструкції та коли йдеться про свідоме формування певного образу: *серце українського політикуму* (про Верховну Раду), *головна водна артерія столиці* (про Дніпро), *«чума ХХ століття»* (про онкологічні хвороби), *страшна хвороба всіх часів* (про туберкульоз), *медіаіндустрійний мозок* (про громадську організацію «СТОП цензурі!») та ін.: *Серце українського політикуму демонструє толерантність по відношенню до Грузії* [РБК, із

інт. Н. Бурджанадзе, 24.08.2010]. *Головна водна артерія столиці під загрозою – висновки екологів* [РБК, 11.08.2009]. *Від «чуми ХХ століття» потрапляють не тільки дорослі, а й діти* [Кр, № 56, 28.01.2010]. *Через подорожчання ліків певної групи фармацевтичної хворим на страшну хворобу всіх часів* прийдеться платити за лікування вдвічі більше [УТ, № 44 (105), 30.10.2009]. *Медіаіндустрічний мозок із кожним днем «закипає» все більше* [УП, із інт. члена громадської організації «СТОП цензури!», журналіста В. Сюмар, 15.06.2011] та ін.

Таким чином, зверненість до функціонального ресурсу медичної термінології у стилі масової інформації дозволяє інтерпретувати стилістичні функції названої спеціальної групи лексики як поліваріантні щодо комунікативного потенціалу елементи мовної системи, які в первинній функції реалізують (здебільшого в інформаційних жанрах спеціальних текстів сучасної журналістики) пряму номінацію, що супроводжується специфічним введенням у текст, а у вторинній функції – відтворює образний потенціал слова, властивий літературній мові й актуалізований відповідно до комунікативних завдань. Лексико-семантична трансформація спричинена стилістичними функціями, що моделюються екстралінгвально й реалізуються у формах первинного чи вторинного називання, образності, пояснення й порівняння. Кожна з названих форм визначає функціональну специфіку та стилістичний потенціал прийомів і фігур трансформованих термінологічних одиниць у текстах сучасних ЗМІ.

3.2. Функціональна синонімія української медичної термінології в мас-медіа

Протягом останнього десятиліття відчутними є процеси модифікації, осучаснення та інтелектуалізації мас-медіа. Мовний ресурс ЗМІ на тлі глобалізаційних і науково-технічних процесів розширюється та відіграє

важливу роль у суспільстві. Саме тому виявлення й аналіз активних лексико-семантичних процесів у мові засобів масової інформації, їх функціонально-стилістичних трансформацій заслуговують на особливу увагу. Розглядаючи прагматичну роль медичних термінів у мові ЗМІ, ми не можемо оминати питання функціонально-стилістичного потенціалу медичної термінології в мас-медіа, що виявляється в специфічній функціональній синонімії та функціональній антонімії.

Останнім часом активно спостерігається розширення масштабів комунікативних процесів, перетворення інформаційного поля на необхідний компонент суспільного буття, «на джерело інформації у вигляді ідей, уявлень, образів, які так чи інакше впливають на емоції, мовомислення чи судження окремого індивіда, а відтак – і нації в цілому» [88, с. 163]. Все це не може не впливати на трансформацію системного функціонування мовних одиниць, а тому стосується точного добору та стилістичних можливостей їх реалізації в текстових комплексах комунікативно-інформаційної сфери.

Аналізуючи медичні терміни в ЗМІ, ми наголошуємо, що потенційно будь-який термін може вступати в парадигмальні відношення та виявлятися частиною синонімічного ряду, особливо коли йдеться про медичні терміни у вторинній функції. У невластивому контексті функціональна синонімія медичної термінології – один із найбільш розповсюджених функціонально-стилістичних зв'язків. У мас-медійній сфері з її функціональним призначенням інформувати та переконувати виявляються широкі синонімічні ряди медичних термінів, які автори використовують, передусім, для реалізації ефекту впливу на свідомість реципієнта.

Досліджені нами медичні терміни, вступаючи в синонімічні відношення, можуть утворювати від одного до семи-восьми компонентів синонімічних гнізд. Терміни, які є менш уживаними в мовленні сучасного українця, складають два, рідше три компоненти синонімічного ряду.

Наприклад, **автолабораторія – самолабораторія**: *Автолабораторія, що функціонує у цій клініці, дозволяє обстежитись людині, не виходячи з власного будинку* [УН, 09.08.2009]. *У самолабораторію – без черг {...}* [УП, 11.04.2008]; **мікроби – мікроорганізми**: *При вживанні соковитого насіння плоду чи свіжого соку знешкоджуються віруси, мікроби та бактерії* [Н, 05.09.2008]. *Шкіра не дихає, починають скупчуватися мікроорганізми і через подразнення і запалення з'являються прищі* [Г, 03.02.2007]; **генетика – наука про спадковість**: *У «НоруХауМед» переконані – основою лікування захворювань є генетика* [Г, 17.08.2010]. *Наука про спадковість давно вже рухається вперед* [У, 18.05.2008]; **свербіння – зуд, чесання**: *Хвороба починається свербінням кінцівок* [УП, 18.06.2007]. *Пацієнти з цим захворюванням скаржаться на постійне ворухіння під шкірою, зуд* [Г, 16.12.2009]. *Чесання шкіри – звичне для цієї хвороби* [ГПУ, 17.09.2008] та ін.

Цікаво, що один-два синоніми до первинного медичного терміна, як правило, мають ті, що вживаються у спеціальних контекстах медичної сфери. Термінологія медицини, що вживається в інших сферах, має більш розгалужену функціональну синонімію. Наприклад, **фобія** (політ., екон., фінан. та ін.) – **огіркова фобія, нав'язливий страх, фінансовий страх, боязнь**: *Фобія, що захопила Європу, рушить й до України* [ГПУ, 19.05.2011]. *Огіркова фобія шириться Європою, попри те, що у Німеччині «реабілітували» іспанські огірки /.../* [5к, 01.06.2011]. *Нав'язливий страх Європи до овочів призведе до великих фінансових втрат* [Н, 09.06.2011]. *Фінансовий страх* (про овочі – Д.С.) *реалізував себе в Великобританії, Франції, Іспанії* [Е, 13.06.2011]. *Боязнь Росії ввозити огірки Європи може вдарити по бюджету світу* [РС, 17.06.2011]; **хворий** (політ., екон., фінан. та ін.) – **«хворий», «больний», невдалий, неправильний, аполітичний, ненормальний**: *Ця хвора влада не може впоратися з жодною з намічених ними реформ* [У, із з. О. Турчинова, 12.10.2011]. *Наша «хвора» опозиція не може вже відстояти свої права*

ніде [У, із з. політолога М. Борисенка, 11.07.2008]. *Наш мер* (Л. Черновецький – Д.С.) *продовжує просувати «больні» законопроекти* [Г, із з. В. Кличка, 12.10.2009]. *Невдалий хід О. Турчинова (вчинок «хворого» політика) може призвести його партію до поразки на найближчих виборах* [РБК, із інт. політолога В. Карасьова, 18.06.2011]. **Неправильним** політикам, які працюють проти України, не місце в парламенті, [...] такі політики хворі всім антиукраїнським [У, із з. О. Тягнибока, 12.11.2010]. *Такий мер є ненормальним по відношенню до своїх співгородян* [УН, із з. народ. депутата П. Симоненка, 23.05.2009]; **«анестезія» (політ., екон., фінан. та ін.) – втрата чутливості, заспокійливий, наркоз, знеболювальний: В принципі, «анестезія» є найважливішою функцією держави вже і сьогодні, оскільки саме держава насамперед приходиться на допомогу в екстрених випадках: лікує хворих, допомагає жити безробітним, гасить пожежі, витягає постраждалих з-під уламків зруйнованих будівель, захищає в разі війни** [У, 17.06.2009]. *Влада починає втрачати чутливість у навколишній дійсності* [РБК, 15.06.2007]. *«Юліна тисяча» – це такий собі знеболювальний для населення на деякий час* [Кор, 21.12.2007]. *А реформи Азарова і компанії – це просто наркоз на деякий час для населення* [Е, із з. народ. депутата О. Шустік, 13.07.2011]. *Для нас всіх ціна на газ буде своєрідним заспокійливим хоча б на кілька років* [УП, 16.09.2011] та ін.

Терміни медицини в первинній функції (як такі, що функціонують у текстах на медичну тематику чи про медицину) виявляються в синонімічних рядах, що складають:

а) два функціональні компоненти:

аутизм – заглиблення у світ власних переживань: *Німецькі психологи твердять, що половина німців страждає розладами психіки, що може призвести до аутизму* [Кр, № 78, 01.07.2011]. **Заглиблення у світ власних переживань є важливим компонентом його особистих переконань** [Кор, 10.06.2010];

гангрена – змертвіння шкіри: У Сергія розпочалась гангрена [РС, 07.12.2009]. Змертвіння шкіри виявили ще у кількох пацієнтів [Н, 09.11.2010];

вошивість – педикульоз: Вошивість у дитсадках – звична справа, - намагається переконати нас завідувач закладу [РБК, 14.07.2009]. Дітей привезли з численними венеричними хворобами, педикульозом та навіть з ВІЛ-інфекцією [РС, 13.09.2008] та ін.;

б) три функціональні компоненти:

апендицит – найпопулярніша хвороба, запалення апендикса: /.../ а захисник Ярослав Ракицький повернувся в «Шахтар» через підозру на апендицит [УН, 09.10.2007]. Коли раптово виявляється найпопулярніша хвороба (про апендицит. – Д.С.) чи інша проста недуга, то кошти на лікування у хворого вже є [Г, 19.08.2009]. Запалення апендикса виявили у гравця прямо посеред матчу [Глав, 19.07.2008];

вітамін – недостатня частка, обов’язкова частинка: Дівчинці не вистачало цілого букету вітамінів [РБК, 27.11.2009]. Брак цієї недостатньої частки (про вітамін D) майже подвоює смертність, тоді як кореляція нестачі вітаміну D завдяки пігулкам знижує ризик смертності майже на 60 відсотків [РС, 17.08.2008]. Натомість, згідно з висновками дослідників, ситуація кардинально поліпшується, якщо пацієнти починають приймати вітамінні добавки, щоб компенсувати цієї обов’язкову частинку [Е, 14.08.2010];

анестезія – наркоз, втрата чутливості: Співачці (Л. Долиній – Д.С.) ввели анестезію, яка спровокувала сильний набряк [Е, 21.11.2011]. Ендотрахеальний наркоз є найпоширенішим у світі видом анестезії [Е, 16.07.2011]. У хлопця із втратою чутливості розпочалась сильна судорога [РБК, 17.09.2011].;

апатичний – байдужий, змарнілий: Апатичне ставлення до свого здоров’я шкодить і всю родину в цілому [РБК, 19.02.2009]. Він

(Ю. Луценко – Д.С.) *занадто байдужий до лікування* [УН, із з. І. Луценко, 09.06.2011]. *Змарнілий, Ландик покинув залу суду* [Н, 15.07.2009] та ін.;

в) чотири функціональні компоненти:

вакцина – вакциновбивця, вакцина-вбивця, смертельна вакцина: *Вакцина не лікує, а вбиває {...}* [РБК, 10.12.2009]. *Нова вакциновбивця з'явилась у Китаї* [Н, 22.12.2009]. *Французьку вакцину-вбивцю знову можуть увезти в Україну й цьогогоріч – заява української опозиції* [УП, 24.09.2011]. *Смертельна вакцина «Пентаксин» продовжує їздити в межах України* [Г, 13.11.2009];

грип – зимова хвороба, популярна хвороба, сезонна хвороба: *Грип починає вриватися до України {...}* [ДТ, № 44, 02.12.2011]. *Традиційно зимова хвороба починається в кінці листопада* [У, 23.10.2010]. *Популярною хворобою* (про грип. – Д.С.) *щороку хворіє кілька мільйонів людей, тому цьогогоріч поріг не перевищений* [У, 19.01.2010]. *Узимку ця сезонна хвороба витягає з гаманців українців чималі кошти* [УП, 11.11.2008];

алкоголізм – біда здорової нації, страшна звичка, зловживання алкоголем: *Алкоголізм радять лікувати законом та високими цінами на алкоголь* [УН, 09.08.2007]. *Біда здорової нації все більше губить молодь* [Н, 09.10.2008]. *Від страшної звички, виявляється, не так легко позбавитись* [Кор, 28.09.2009]. *Черняхівський* (народний депутат – Д.С.) *підкреслив, що подібна діяльність зводить нанівець роботу громадських організацій, спрямовану на боротьбу з курінням і зловживанням алкоголем* [Кор, 09.10.2009] та ін.;

г) п'ять і більше функціональних компонентів:

ГРВІ – ГРЗ, сезонна інфекція, сезонне захворювання, найпопулярніша інфекція: *Він* (головний лікар – Д.С.) *повідомив, що за підсумками тижня з 24 по 30 жовтня в Україні зареєстровано 160 з половиною тисяч хворих на ГРВІ, з них 64% – діти* [Д, № 198, 03.11.2009]. *Уже зараз на грип та ГРЗ хворіють близько 46 тисяч українців, із них*

близько пів тисячі перебувають на лікуванні у стаціонарі, повідомив перший заступник міністра охорони здоров'я, головний державний санітарний лікар Сергій Риженко [РС, 17.11.2011]. **Сезонною інфекцією** щороку дорослий підхоплює не рідше 2-х разів, а дитина – до 10 [Г, 18.10.2007]. В Україні, за словами медиків, **сезонне захворювання** прийде не раніше грудня [Г, 27.09.2009]. **Захворюваність на найпопулярнішу інфекцію** (ГРВІ. – Д.С.) в Україні зросла на 30% [Е, 10.12.2011];

анафілактичний шок – шок, больовий шок, травматичний шок, опіковий шок, септичний шок: Попередньою причиною смерті став **анафілактичний шок** [Н, 11.11.2009]. **Шок** часто спостерігається у дітей, які погано переносять крововтрати, людей похилого віку, які дуже чутливі до больових подразників [РБК, 19.08.2008]. Зрештою, до цього міг спричинитися ще й **больовий шок** [Е, 12.08.2011]. Лікар швидкої зафіксував **травматичний шок** у пацієнта [ДТ, № 9, 11.03.2007]. Нагадаємо, дитина перенесла страшний **опіковий шок**, понад десяток операцій, більше 30 наркозів [Д, № 147, 19.08.2008]. Хлопець переніс сильний біль, **септичний шок** з втратою свідомості та навіть гнійною кровотечею [Кор, 19.08.2009];

алкоголь – алкогольний продукт, алкогольна продукція, чорний змії, горе-напій: На столах переважали страви італійської кухні а серед випивки не спостерігалось дорогих сортів елітного **алкоголю** [УМ, № 180, 01.10.2007]. Цим **алкогольним продуктом** можна отруїтися дуже сильно [Д, № 104, 18.03.2007]. **Алкогольну продукцію** відтепер детальніше перевірятимуть на кордоні [У, 09.06.2011]. Потім кожен по абзацу читає «12 кроків анонімних алкоголіків» — визнати своє безсилля перед **чорним змієм**, неможливість обійтися без сторонньої допомоги і в думках поручити себе вищій силі, яка допоможе [Д, № 170-171, 23.09.2011]. Ви допоможете нам прийняти закон, щоб **горе-напій** не продавався біля шкіл,

у малих формах після 22.00, де не перевіряють документи [УП, із з. народ. депутата А. Яценюка, 09.10.2010] та ін.

Медичні терміни в мас-медіа можуть функціонувати (і функціонують) не тільки в текстах на медичну тематику. Так, журналісти дуже часто ефективно, з погляду комунікації, використовують медичний термін при написанні матеріалів на політичну, економічну, культурну та іншу тематику. Спеціальне використання терміна медицини для пояснення реалій іншої сфери життя людини наближає реципієнта максимально близько до складних економічних, політичних та інших явищ суспільного життя. На перше місце автор ставить ефект непередбачуваності та вплив на рефлексію читача, що досягається вторинною функцією медичного терміна. Наприклад, *діагноз (мед.)* як лікарський висновок – *діагноз (політ.)* як вирок певному політику, партії, політичній системі та ін. – *діагноз (екон., фінан. та ін.)* як економічний наслідок якогось процесу, явища та ін: *Влітку 2010 року Армену був поставлений тяжкий діагноз – рак лімфатичних вузлів* [Е, 12.10.2011]. *Діагноз для цього політика (Л. Черновецького – Д.С.) на найближчі 10 років очевидний – тихість* [РС, 17.08.2009]. *Діагноз після проведення економічних реформ невтішний – вуличні протести та дірка в бюджеті* [УП, 11.09.2011] та ін.

Подальше функціонування медичного терміна в комунікативному полі утворює широкі синонімічні ряди, що активно використовуються журналістами не тільки в первинній функції в медичній сфері, а й у вторинній функції у сферах:

а) політики:

діарея – нетримання, пронос: *У цих депутатів, по-моєму, вічна словесна діарея* [Г, із інт. Ю. Тимошенко, 10.06.2009]. *У вас, по-моєму, тотальне нетримання в тому місці, на чому ви сидите* [УП, із з. народ. депутата І. Богословської, 12.12.2010]. *А що як на Україну напали, а когось нема, або в когось із членів РНБО нежить, або пронос, або ручку забув?* [У, 09.06.2009];

політична дієта – владна дієта, політичний раціон: *Політична дієта настала і для найбагатшої української партії («Партії Регіонів» – Д.С.) [УП, 14.06.2010]. Владна дієта не допоможе подолати кризи ,адже вона активно розпочалась в усій Європі [РС, із з. політолога В. Марченка, 12.01.2010]. За політичним раціоном нового закону партіям тепер треба вносити удвічі більше грошей при реєструванні на вибори [У, 10.07.2008];*

епідемія – зараження, політична зараза, виборча пошесть: *Епідемія безкоштовних листівок та брошур, або Як почати передвиборчу кампанію {...} [Г, 12.08.2008]. Зараження опозиційних партій так званим перебіганням до влади масово триває [У, 17.04.2010]. Політична зараза у вигляді нового прохідного бар'єру захопила не тільки владні, а й опозиційні партії [УП, 13.12.2011]. Виборча пошесть по-морозівськи (про О. Мороза – Д.С.) {...} [УП, 17.06.2008] та ін.;*

б) економіки, фінансів:

донор – донор фінансовий, донор грошовий, донор валютний: *США як донор не буде більше допомагати Росії та її сусідам – натяк в Давосі [Н, 16.02.2011]. Окремі привілеї законотворець залишив для фінансових донорів благодійних організацій, інші лягають на плечі інвесторів [УП, 28.07.2011]. Основним грошовим донором для республіки (Білорусії – Д.С.) залишається Росія [УМ, № 096, 07.06.2011]. Валютними донорами виступили Велика Британія, Франція, Італія, Іспанія та Сполучені Штати [РБК, 25.05.2010];*

інфекція – європейська інфекція, німецька інфекція, огіркова інфекція, овочева інфекція, смертельна інфекція: *Інфекція огірків продовжує крокувати Європою [РС, 17.06.2011]. Через європейську інфекцію Росія може бути ізольована від торгового взаємообміну зі світом [У, із з. економіста К. Борового, 10.06.2011]. Німецька інфекція добралась і до Росії {...} [РБК, 11.06.2011]. Огіркова інфекція добралась до кордонів Єгипту [Н, 08.06.2011]. Поширення овочевої інфекції обговорюють і в Люксембурзі [5к, 07.06.2011]. Смертельна інфекція*

охопила Європу: які ще овочі не можна їсти {...} [УМ, № 101, 15.06.2011]
та ін.;

в) КУЛЬТУРИ:

лихоманка – брендова лихоманка, модна лихоманка, фешн-лихоманка, музична лихоманка, «лихоманка суботнього вечора»: *Лихоманка танців і співу бродить Україною* [Кор, 14.10.2010]. *Мабуть, в усьому винна брендова лихоманка, яка захопила усю прогресивну частину українського парламенту* [Т, 17.09.2009]. *Модна лихоманка охопила Францію (про Тиждень високої моди – Д.С.)* [Т, 16.03.2008]. *В Україні протягом Українського тижня моди спостерігатиметься справжня фешн-лихоманка – прогноз дизайнерів* [Т, 15.03.2009]. *Музична лихоманка охопила всю Європу: за дві години розпочнеться головний пісенний конкурс року «Євробачення»* [У, 04.05.2011]. *На СТБ починається «лихоманка суботнього вечора» (про шоу «Х-фактор» – Д.С.)* [Т, 03.01.2009].

бацила – зараза, бактерія: *Як зізналася актриса, «режисерська» бацила виявилася стійкою і незважаючи на те, що її постановочні новації не всім критикам прийшлися до душі, але Догилєва знову й знову береться за режисуру* [У, 12.09.2009]. *Серіальна бацила атакує вітчизняний телепростір* [Т, 19.08.2008]. *Нова зараза українського театру в Харкові {...}* [Г, 11.02.2008].

г) інформатики:

вірус – комп'ютерна зараза, інтернет-бацила: *Разом із файлами нової навчальної програми завантажуються і віруси. Розробники закликають бути пильними!* [Н, 14.06.2010]. *Ця комп'ютерна зараза нищить жорсткий диск з усіма файлами і програмами* [ГПУ, 18.04.2007]. *Інтернет-бацила може проникати до вашого комп'ютера й через завантажені mp3-файли, відео тощо* [ГПУ, 18.05.2009].

Ідеться також і про інші сфери суспільного життя – фактично коло позначуваних медичними термінами у вторинній функції явищ є необмеженим. Ми аналізуємо лише найтипівіші з них.

За нашими спостереженнями, функціональна синонімія медичних термінів виявляється у:

1) назвах хвороб – апендицит: *Інакше кажучи, можна сказати, що в Америці починається політичний апендицит* [Н, 11.09.2009]. *Американський апендицит або Що заважає Штатам побороти тероризм {...}* [УП, 11.09.2007]. *Терористичний апендикс 11 вересня не дає спокою і Обамі* [РБК, 10.09.2009]. *Український політичний апендикс виліз тепер і в БЮТ* [У, 13.05.2008]; **аутизм:** *Аутизм Тягнибока у 2012 навряд чи відбудеться – він подолає і 5-% бар'єр* [У, із з. політолога М. Вороб'яненка, 17.11.2011]. *Інна Германівна (І. Богословська – Д.С.) цьогоріч заглибилась у власний політичний світ* [УН, 14.09.2011]. *Автозаглиблення Ляшка вплинуло на його вихід з БЮТу* [УП, із з. народ. депутата А. Шкіля, 13.04.2011]. *Аутохвороба найбільшої опозиційної партії («БЮТ-Батьківщина» – Д.С.) наявна найбільше* [РС, 12.10.2009]; **виразка:** *Як побороти сучасні суспільні виразки українців* [УП, 16.09.2007]. *Політична виразка у вигляді виборів-2012 не принесе добра в країні – прогноз політолога* [УП, із з. політолога В. Фесенка, 11.10.2011]. *«Язва» чорного піару знову розколює націю навпіл* [Н, із з. народ. депутата Ю. Мірошніченка, 16.10.2009] та ін.;

2) назвах збудників хвороб – бацила: *«Освітня» бацила у вигляді міністра Табачника не залишить здоровою жодну школу* [У, 12.09.2009]. *Нова зараза вітчизняного кіно в Донецьку {...}* [Г, 11.02.2008]; **ВІЛ:** *ВІЛ не дорівнює смерті – твердять американські вчені* [Г, 14.08.2009]. *ВІЛ-позитивність може з'явитись і після походу до лікаря-стоматолога* [У, 09.09.2008]. *Вилікувати цю страшну інфекційну недугу хлопцю намагались більше року* [Г, 29.10.2009]. *До носіїв ВІЛ у нашій країні ставляться з великою насторогою* [Г, 01.12.2009]; **вірус:** *Вірус з нищівною*

силою рушить українську націю [РБК, 11.11.2009]. **Вірус-монстр** атакує Україну: померлих стає більше {...} [Н, 10.11.2009] та ін.;

3) назвах синдромів: **депресія:** *Депресія владної верхівки Київради очевидна після зникнення мера Черновецького* [Г, із офіційної з. депутатської фракції у Київраді Блока Володимира Кличка, 10.04.2010]. *Зі станом пригніченості «нашоукраїнці» покинули залу Верховної ради* [Н, 06.09.2010]; **СНІД:** *Україна і Росія є лідерами за зростанням захворюваності на СНІД – звіт ВООЗ* [УМ, № 202, 29.10.2010]. *Від «чуми XXI століття» (про СНІД – Д.С.) вмирають не тільки дорослі, а й діти та підлітки* [Кр, № 56, 28.01.2010]. **Смертельний синдром** (про СНІД – Д.С.), *забирає щодня по семеро українців, щороку в світі від нього помирає по 20 тис. людей* [Кр, № 49, 03.12.2009]; **ідіотизм:** *Депутат від Компартії Алла Александровська назвала рішення промоутерів показувати Україну без радянських пам'ятників ідіотизмом* [ТСН, 12.02.2011]. **Ідіотія** цього процесу (над Тимошенко – Д.С.) *це й в тому, що немає складу злочину* [УП, 14.12.2011]. *Хіба не є безглуздом обмін передвиборчих обіцянок на якийсь там владний портфель?* [У, 14.07.2010]. *Хіба не є ідіотизмом об'єднання опозиції заради майбутнього країни з її зрадниками* (про «Партію Регіонів» – Д.С.) [РБК, із інт. народ. депутата С. Соболева, 12.07.2009]. **Дурнуватість** для політика вже нормальний діагноз [Г, із інт. журналіста В. Портнікова, 15.09.2009] та ін.;

4) назвах ліків та іншої фармапродукції: **вітамін:** *Цього вітаміну ми вже наїлись під тогорічної президентської кампанії* [УН, 10.07.2010]. **«Вітамін»** у вигляді популізму влади вже набрид абсолютно всім [Г, із з. народ. депутата Н. Королевської, 14.09.2010]. *Вони (представники влади – Д.С.) вважають, що дали «вітамінку» у вигляді невеликого підвищення і люди будуть радіти* [У, із з. народ. депутата О. Турчинова, 12.10.2010]; **ліки:** *Нові ліки примушують нові віруси здатися {...}* [Г, 18.08.2009]. *Народний депутат від Партії регіонів Максим Луцький не вважає підкупом виборців поширення медикаментів з його портретом*

серед мешканців Солом'янського району Києва [РС, 10.10.2008]. **Фармапродукти** виписують у цих клініках Нью-Йорка абсолютно безкоштовно [Г, 19.02.2009] та ін.;

5) назвах процесів, пов'язаних із лікуванням: флюорографія:

Наші журналісти вирішили провести власну **флюорографію** держбюджету-2009 /.../ [Н, 17.11.2008]. **Рентген** бюджетного кодексу по-нашому [РБК, 19.03.2011]; **дієта: Кефірно-яблучна дієта** знижує вагу і робить шкіру оксамитовою [Г, 08.10.2007]. Розроблений дієтологами **раціон** є дуже корисним та ніяк не шкодить здоров'ю, а тільки зміцнює його [У, 08.11.2011]; **переливання: Андрій Слюсарчук** впродовж тижня в одній із кімнат робив їй **переливання** крові для оздоровлення організму [РС, 08.09.2007]. Актор (О. Зав'ялов – Д.С.) за останні півтора місяця переніс кілька операцій, також йому була потрібна **трансфузія** [Н, 10.06.2010] та ін.

Проаналізований матеріал дозволяє твердити, що у структурному плані функціональні терміни-синоніми виявляються як конструкції, побудовані на кореляції понять:

1) термін – термін: фотофобія, світлобоязнь: Хіба фотофобія передається? [У, 17.05.2009]. Прояви: паління, **світлобоязнь**, свербіння, почервоніння, швидка стомлюваність, відчуття «піску» в очах [Кор, 24.05.2009]; **фармацевт, аптпрацівник, фармаколог: Лікарі та фармацевти** найчастіше радять дорогі імпортні препарати [РБК, 09.10.2007]. За словами **аптпрацівників**, звернення до аптек була найвищою за останні десять зим [РБК, 05.03.2007]. **Фармакологи** б'ють на сполох через масову перевірку аптек та їхнє закриття [УП, 15.10.2007] та ін.; **туберкульоз, сухоти: Говорять, що сушеною медведкою лікують туберкульоз** [УМ, № 160, 01.09.2010]. Через подорожчання ліків певної групи фармапродукції хворим на **сухоти** прийдеться платити за лікування вдвічі більше [УТ, № 44 (105), 30.10.2009] та ін.

2) термін – термінологічне сполучення: хрипи, політичні шуми, проблеми з диханням: *Хрипи у політсистемі спостерігались ще з 2000-х років і Ющенко поклав тому край* [Кр, № 14, 02.04.2010]. *Політичні шуми ближче до виборів загострюються все більше* [ГПУ, 11.09.2007]. *Проблеми з диханням у малого і середнього бізнесу розпочались з прийняттям податкового кодексу* [УП, 15.08.2011]; **фельдшер, молодший лікар:** *Там був один фельдшер, який нічого, крім апарату, що міряє тиск не мав і не бачив, що людина, можливо, в передінфарктному стані, в передінсультному стані* [Д, № 210, 19.11.2010]. *Постійно з ним їздить молодший лікар* [РБК, 17.10.2008]; **серце, серце БЮТівське, біло-червоне серце БЮТ:** *Її (про Ю. Тимошенко – Д.С.) серце захистить ваші серця* [Г, із з. народ. депутата В.Яворівського, 17.09.2009]. *Кардіограма БЮТівського серця: які депутати підуть з партії нічим {...}* [Глав, 11.04.2011]. *Біло-червоне серце БЮТ не зупиниться ніколи!* [У, із з. народ. депутата С. Соболева, 19.09.2009] та ін.

3) термінологічне сполучення – термінологічне сполучення: **«грипозний» (-і) мільярд (мільйони), «антигрипозний» (-і) мільярд (мільйони):** *Депутати знову ділитимуть «грипозний» мільярд {...}* [УП, 30.11.2009]. *У Тимошенко провину за «грипозні» мільйони перевели на Генпрокуратуру {...}* [УП, 22.05.2010]. *ПР знає, що «антигрипозний» мільярд можна тільки вкрати {...}* [УП, 09.12.2009]. *На «антигрипозні» мільйони політики витріпали удвічі більше нервів* [РБК, 11.12.2009]. *«Антигрипозні» мільйони – це лише крапля в морі порівняно з тими коштами, що виділив Євросоюз у своїх країнах для подолання лиха* [Н, 16.12.2009]; **шлунок (європейський), шлунок (світовий, міжнародний та ін.):** *Європейський шлунок сьогодні неспроможний перетравити такий продукт, як Україна, бо в кращому разі це потребуватиме значної кількості європейських калорій, які необхідні самій Європі* [УП, 25.05.2011]. *Світовий шлунок не в змозі витримати тиску економіки* [У, із з. економіста М. Бажченка, 11.09.2010]. **Міжнародний**

шлунок економіки перетравлює щороку мільйони американських доларів [У, 19.12.2008] та ін.

Подібні процеси, які відбуваються із семантикою та структурою терміна у ЗМІ, можна зобразити у вигляді таких схем:

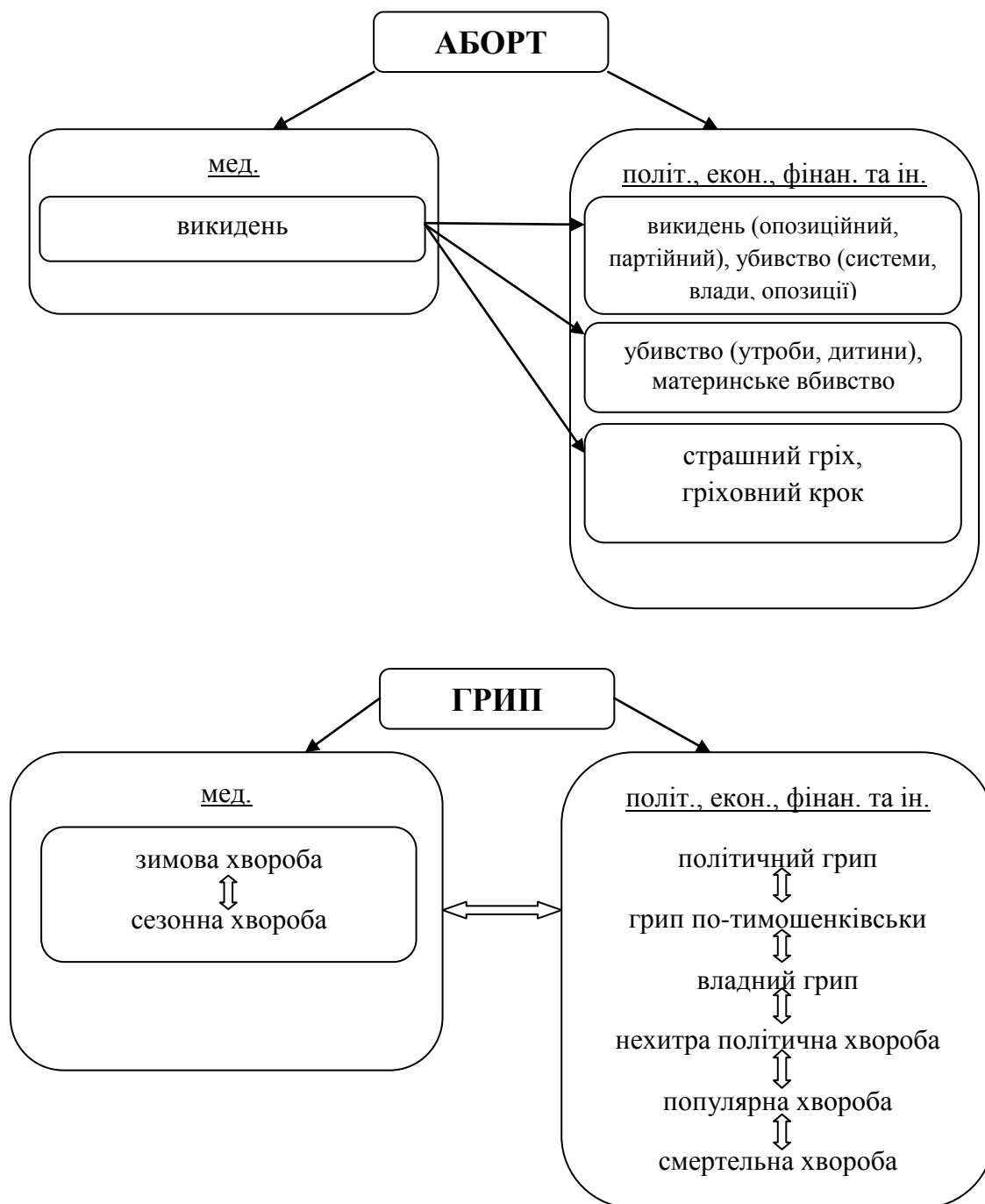

Схема 6, 7. Функціональна синонімія медичної термінології у ЗМІ

Функціональна термінологічна синонімія в мас-медіа кардинально відрізняється від синонімії у фаховій термінології. «Функціональна

лексична синонімія в ЗМІ спричинена перш за все екстралінгвальними факторами: відношенням до об'єкта автора, зображенням образу, зрозумілого реципієнту, який слугує меті впливу на читача» [133, с. 134]. Саме тому дуже часто в засобах масової інформації синонімічні ряди утворюють терміни, які в науковому стилі не є синонімами, а подекуди утворюють навіть антонімічні пари. Наприклад, синонімами до терміна *вакцина* (препарат для забезпечення формування імунітету [321, с. 212]) у стилі масової інформації є *вакцина-вбивця*, *вакциновбивця* як абсолютно протилежне значення до фахового визначення терміна *вакцина*. У стилі масової інформації такі терміни є контекстуальними синонімами і дуже активно вживаються журналістами: *Вакцина* («Пентаксин» – Д.С.) не лікує, а вбиває {...} [РБК, 10.12.2009]. За скандалом навколо французької *вакцини-вбивці* «Пентаксин» можуть стояти інтереси високих українських чиновників – заява європейських ЗМІ. [Г, 24.09.2009]. В Україні все активніше обговорюється питання нової *вакциновбивці* «Пентаксину» [Н, 22.12.2009].

Важливою характеристикою мови ЗМІ є також оцінна номінація. В мас-медійних текстах функціональні синонімічні ряди медичних термінів, у яких термін-домінанта має оцінне значення, становлять великий шар лексики. Особливістю такого функціонування є взаємозв'язок і взаємоперехідність між термінами та загальноживаною лексикою: *інфекція*, *огіркова інфекція*, *європейська інфекція*, *смертельна інфекція* та ін. Цей термінологічний ряд має дещо розмиті семантичні межі між термінами, однак їх об'єднує поняттєво-оцінна синонімічність, яка навіть вибудовує певну семантичну градацію: *інфекція* > *німецька інфекція* > *європейська інфекція* > *овочева інфекція* > *огіркова інфекція* > *смертельна інфекція*.

Зокрема, Т. Панько, І. Кочан, Г. Мацюк та ін. називають такі ряди «синонімічними рядами з соціальною оцінкою» [230, с. 182], у своєму змісті такі терміни в невласливому їм оточенні набувають виразної

стилістичної експресії. Часто терміни в таких синонімічних рядах беруться в лапки, щоб підкреслити вторинність оцінної номінації, в яку закладається протиставлення: *«політична смерть»*, *«клінічна смерть»*, *«психологічна смерть»* та ін.

Таким чином, функціональна синонімія є одним із основних парадигмальних відношень між медичними термінами у вторинній функції, на що впливають, передусім, екстралінгвальні фактори, зокрема відношення до об'єкта автора, зображення образу, зрозумілого реципієнту, що слугує головній меті мас-медіа – впливові на читача, його мовну свідомість. Саме тому в синонімічних рядах виявлена яскрава експресія, а значення термінів-синонімів насичене додатковими конотативними відтінками. Медичні терміни в комунікативному медійному полі виявляють широкі синонімічні можливості, що активно використовуються у стилі масової інформації для формування масової мовної свідомості щодо реакцій на явища політики, економіки, культури та ін.

3.3. Функціональна антонімія українських медичних термінів у ЗМІ

Функціональне дослідження термінології в мас-медіа передбачає дослідницьку орієнтацію на з'ясування її комунікативної ролі з урахуванням набутих конотативних нашарувань. Глибинне пізнання мови як засобу специфічного оформлення думки та інтелектуалізації літературної мови й нації в цілому спирається в такій постановці питання на розуміння функцій окремих одиниць, зокрема антонімії. Термінологія, як уже зазначалося, – найбільш чутлива до зовнішніх впливів частина лексики, а отже в ній «найсильніше виявляється вплив суспільства на мовну свідомість» [355, с. 56], в тому числі й до генетично властивої свідомості характеристики – здатності до зіставлень.

Питання наявності функціональної антонімії в медійній медичній термінології вирішується в мовознавстві неоднозначно. Це пов'язано, насамперед, з точністю опозицій термінів у системі наукового стилю та умов розвитку в них нового якісного значення, зокрема на рівні метафоричності, коли йдеться про мас-медіа. Для медичної термінології в ЗМІ характерна наявність певної відтворюваної групи термінів, пов'язаних антонімічними відношеннями, що формуються стильово. Терміни-антоніми у ЗМІ відзначаються цілком визначеними парадигмальними властивостями: фронтальною протилежністю, розрізненням за диференційною ознакою, граничністю значень та ін. Зауважимо й на конотаціях, часто модельованих автором свідомо.

За нашими спостереженнями, функціональна антонімія медичних термінів регулярно виявляється у:

1) назвах збудників хвороб: вірус – антивірус: *Вірус, що закрався до політичної системи України, не вийде досі, доки не зміниться Закон про вибори* [Н, 18.05.2008]. *Реформи Тигіпка діють як антивірус на хвороби економіки* [Глав, 17.06.2011]; **негативний вірус – позитивний вірус:** *Негативним вірусом для Президента є початок справи проти Луценка* [УП, 11.02.2011]. *Хіба «Юліна тисяча» не була позитивним вірусом у загальній системі фінансових хвороб України?* [РБК, 19.08.2008]; **інфекція – антиінфекція:** *Огіркова інфекція добралась до кордонів Єгипту* [Н, 08.06.2011]. *Пропаганда огіркової антиінфекції призвела до десятки отруєних та кількох жертв* [Глав, 20.06.2011] та ін.;

2) назвах хвороб: мініхвороба зростання – максіхвороба зростання: *Криза Греція – звичайна мініхвороба зростання, помножена на несприятливу цінову кон'юнктуру та масову державну реформацію* [УП, 21.06.2011]. *Максіхвороба зростання, або Цінники по-білоруськи* [РБК, 19.05.2011]; **хвороба самотності – драйвова хвороба:** *Музика «Джаз-Коктебейлю» виліковує від хвороб самотності та відчаю*

[У, 18.09.2009]. *Драйвова хвороба* зовсім не в позитив сучасній молоді [Т, 19.07.2009] та ін.;

3) назвах ліків і процесів, пов'язаних із використанням ліків:

вакцина – вакцина-вбивця: *Довгоочікувану вакцину від корі привезли в України два дні тому* [Г, 12.07.2008]. *Вакцину-вбивцю знову намагатимуться привести цьогоріч до України* [У, 09.11.2011]; **ін'єкція політична – ін'єкція аполітична:** *Політичну ін'єкцію політикам робити в передвиборчу кампанію звична річ* [УП, 17.05.2009]. *Ця аполітична ін'єкція вже не спрацьовує в українському соціумі* [Н, 17.08.2009] та ін.;

4) процесів, пов'язаних із лікуванням: **захворювання –**

виліковування: *Це не захворювання нервової системи, це захворювання всього культурного простору України* [Глав, із з. політолога Т. Михайлика, 10.04.2008]. *Музика «Джаз-Коктебейлю» – виліковування від хвороб самотності та відчаю* [У, 18.09.2009]; **виліковний – невиліковний, хворий, «больний»:** *Ця політхвороба, виявляється, є виліковною і головними ліками залишається підтримка електорату* [РБК, 09.10.2007]. *Якщо в Ющенко патологічна, невиліковна ненависть до вчораїньої вірної соратниці чи комплекс усвідомлення своєї політичної неконкурентоздатності поруч з нею, то навіщо ж було проявляти малодушну безпринципність і створювати з нею коаліцію, вносити її кандидатуру на посаду прем'єра?* [УП, із з. народ. депутата В. Яворівського, 12.03.2010]. *Хворий депутат розбив не тільки президію, а й розтрощив кілька мікрофонів – заява Литвина {...}* [Кр, № 66, 08.04.2011]. *Цю владу краще, ніж «хворою» назвати неможна* [УП, із з. О. Тягнибока, 13.06.2010] та ін.

Для характеристики семантичних відношень між медичними термінами-антонімами у ЗМІ найбільш продуктивною виявляється традиційна в сучасній лінгвістиці класифікація антонімів за типами протиставлення:

1) градуальні – позначають два діаметрально протилежні поняття певного родового поняття, яке характеризується властивістю ступеневого зростання й між крайніми виявами якого можливі проміжні ланки (так звані – контратипи). Наприклад, *політ. вірус – вірус смертельний (політичний вірус, вірус тоталітаризму є контратипами): Щеплення проти вірусу соціальної несправедливості в Україні не існує* [Г, 30.01.2009]. *Політичний вірус Табачника починає знищувати національну освіту* [Н, 17.06.2010]. *Для нас найскладніший вірус – це вірус тоталітаризму, який пропагують комуністи і регіонали* [РС, 10.05.2010]. *Про смертельний вірус столичної влади заговорили уже всі політичні фракції Київради {...}* [Г, 18.06.2007]; *політ. адекватний – неадекватний (неправильний, ненормальний, хворий, «больний» є контратипами): Адекватний Довгий за мільйон дівкам не продасться* [Т, 15.07.2010]. *Неправильним політикам, які працюють проти України, не місце в парламенті* [У, із з. О. Тягнибока, 12.11.2010]. *Такий мер є ненормальним по відношенню до своїх співгородян* [УН, із з. народ. депутата П. Симоненка, 23.05.2009]. *Наша «хвора» опозиція не може вже відстояти свої права ніде* [У, із з. політолога М. Борисенка, 11.07.2008]. *Наш мер (Л. Черновецький – Д.С.) продовжує просувати «больні» законопроекти* [Г, із з. В. Кличка, 12.10.2009]. *Чому неадекватним вважають його (Л. Черновецького – Д.С.) і його команду /.../* [У, 17.02.2008] та ін.;

2) комплементарні – позначають два взаємодоповнювальні видові поняття, що разом становлять певне родове поняття, без проміжних ланок. Наприклад, *мед. вагітність – викидень: Вагітність протікає позитивно, жінка знаходить під постійним наглядом лікарів* [Д, № 183, 25.09.2008]. *Екіпаж балкера закликав українську владу прискорити переговори про звільнення та домогтися негайної евакуації жінки, у якої стався викидень* [РБК, 11.09.2009], *політ. вагітність – викидень: Масову політичну вагітність зафіксували журналісти у Київраді* [У, 21.12.2008]. *Викидень*

політичної системи – так охрестили мас-медійники новий закон про вибори, проголосований поспіхом у Раді [Г, 14.07.2008]; мед. **голос – німота**: *Голос Сашика у перехідному віці почав ламатися та суттєво змінився* [У, 06.06.2009] **Німота** та віра у власні сили цієї дитини вражають [Е, 17.10.2011] та ін.;

3) векторні – позначають дві протилежно спрямовані або взаємозворотні явища, напрями, відношення, дії, ознаки та ін. Наприклад, *політ. динамізм – адинамія*: *Тепер Тимошенко зі своєю правдою та динамізмом відсиджується у Лук'янівському СІЗО* [РБК, 11.10.2011]. *Адинамія ЮВ (Ю. Тимошенко – Д.С.) значно зменшилась: тепер вона знову бореться з несправедливістю* [У, 04.09.2011]; мед. **доброякісний – злякисний**: *Фахівці виявили в нього доброякісне новоутворення розміром 6 сантиметрів* [Г, 12.12.2009]. *Поставили діагноз: мастопатія із загрозою розвитку злякисних пухлин* [УП, 17.03.2010]; мед. **«вакцинальніки» – «антивакцинальніки»**: *«Вакцинальніки» знову взяли за масову вакцинацію населення* [Глав, 27.11.2009]. *«Антивакцинальніки» вимагають припинення небезпечного щеплення* [У, 19.09.2009] та ін.;

4) координатні – позначають дві протилежні точки певного часового або просторового відрізка. Наприклад, *політ. здоровий – хворий*: *Здоровий політик ніколи не зраджує свого виборця* [РБК, 12.07.2008]. *Хворі депутати зовсім не думають про свій електорат* [Н, 17.04.2007]. мед. **живий – безжиттєвий**: *Хлопець хоч і знепритомнів, але був ще живий* [УП, 19.07.2008]. *Безжиттєва людина лежала у комі більше доби* [УН, 11.09.2009] та ін.

У формально-структурному відношенні для антонімічних пар медичних термінів у ЗМІ характерними є такі, що мають спільні компоненти – корені, основи або лексеми. Їх, як правило, відносять до словотвірних, і кількість таких пар співвідносна з продуктивністю в літературній мові в цілому. Наприклад, **здоров'я – нездоров'я**: *Здоров'я у жителів цього поселення хитке і не стабільне* [Н, 12.09.2009].

Нездужання та нездоров'я американської фінансової системи беззаперечно вплинуть не тільки на малі економіки, як наша, а й на великі, такі як китайська, японська, російська [ТСН, 09.08.2011]; лікар – псевдо-лікар: У нашій професії лікарів з великої літери дуже багато, тільки України таких спеціалістів, м'яко кажучи, не визнає [Д, № 141, 14.08.2007]. Хіба цей псевдо-лікар може зрівнятись з попередником, якого незаконно зняли [Н, 10.08.2010] та ін.

Досліджений нами матеріал дозволяє стверджувати, що у структурному плані функціональні терміни-антоніми типово виявляються як конструкції:

1) термін – термін: *хворий – здоровий: Хворий, але гордий, він прийшов у цей день на роботу [Е, 11.08.2011]. І він відчуває себе абсолютно здоровою людиною [Н, 19.06.2009]; схудлий – повний: Схудлий хлопець намагався набрати протягом десяти років і марно [Г, 11.04.2009]. Повним Сергій прийшов у шоу («Зважені та щасливі» – Д.С.), а уходить з високо піднятою головою [Т, 13.12.2011]; мед. буйний – урівноважений: Тут пацієнт трошки буйний, і вгамувати його надто складно [Н, 15.08.2010]. Зі спокійними пацієнтами працювати набагато легше, але платять більше за неспокійних [РБК, 19.08.2008]; заспокійливий (препарат) – збуджувальний (препарат): Приймати цей заспокійливий препарат порадив один лікар [Г, 12.09.2009]. Хіба з таким збуджувальним препаратом можна нормально заснути [Е, 17.09.2011]; агресія – спокій: Тоталітарна агресія і досі нагадує про себе в столичному метро [РБК, 17.06.2011]. Комуністичний спокій прийде лише за умов не входження в Раду КПУ [УП, із з. народ. депутата Р. Зварича, 17.06.2008] та ін.*

Схожі процеси антонімізації медичних термінів у ЗМІ, що реалізуються в семантичній кореляції «термін – термін», можна відобразити в запропонованих нижче схемах, які унаочнюють прокоментовані трансформації:

Схема 8. Функціональна антонімія медичних термінів у ЗМІ
(термін – термін)

2) термін – термінологічне сполучення: *політ. буйний – відносно урівноважений: Буйних політиків Литвин пропонує штрафувати гривнею [РС, 11.09.2010]. Такого відносно урівноваженого політика як віце-Прем'єр (Б. Колесніков – Д.С.) в нашій політиці ще пошукати [Н, 14.06.2010]; інтерн – лікар від бога: Такі інтерни не тільки не вилікують, а й ще нових хвороб додадуть [Н, 16.09.2008]. Цей лікар від бога поставив вчасно правильний діагноз [Е, 16.07.2011]; авітаміноз – вітамінна перенасиченість: Хіба можна об'єднатись двом абсолютно різним за ідеологією партіям (про коаліцію між НУНС і «Комуністичною партією» – Д.С.) – або це авітаміноз, можливо, навесні або це чергова «утка» [У, із інт. народ. депутата В. Кириленка, 11.03.2010]. Литвин натякає, що Янукович і Тимошенко переносять дату виборів через власну «вітамінну перенасиченість» [УП. 03.04.2009] та ін.;*

Унаочнити семантичні кореляції «термін – термінологічне сполучення» можна у вигляді схеми:

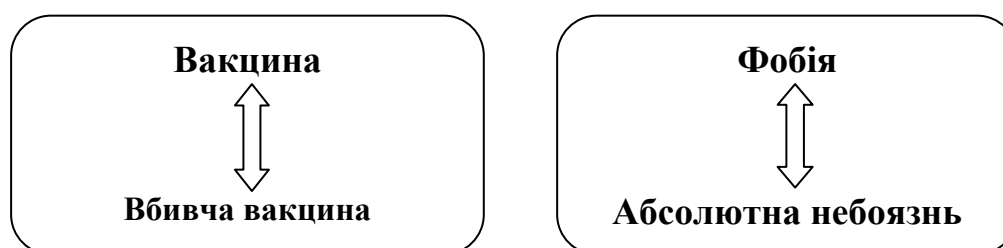
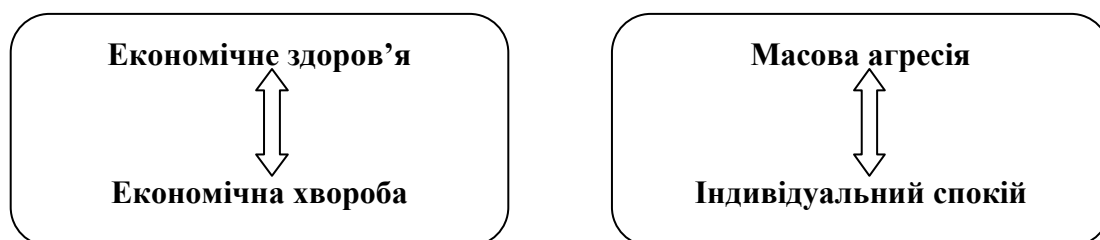

Схема 9. Функціональна антонімія медичних термінів у ЗМІ
(термін – термінологічне сполучення)

3) термінологічне сполучення – термінологічне сполучення:

політ. «смерть» політична – «життя» аполітичне: Політичною «смертю» може закінчитись входження С.Тігіпка до уряду Миколи Азарова [У, із з. політолога В. Марченка, 13.09.2009]. Аполітичне «життя» – єдиний вихід для Президента Ющенка сьогодні [У, 16.09.2008]; економічне здоров'я – економічна хвороба: Економічне здоров'я вітчизняної валюти може похитнутись [Кор, 16.04.2010]. Економічна хвороба білоруського рубля, схоже, невиліковна [РБК, 17.05.2011]; неправильний баланс вітамінів – правильний баланс вітамінів: Скажімо, у людини з неправильним балансом вітамінів втрачається апетит, дошкуляє постійна сонливість [Д, № 33, 26.02.2009]. У людини з правильним балансом вітамінів завжди гарний настрій, вона не втомлюється та не має сонливості [Кор, 14.03.2009] та ін:

*Схема 10. Функціональна антонімія медичних термінів у ЗМІ
(термінологічне сполучення – термінологічне сполучення)*

Найбільш регулярними засобами вираження антонімічних відношень медичної термінології у ЗМІ є утворення комплементарних антонімів – словосполучень із означальними компонентами, мотивованими загальнолексичними антонімами. Наприклад, **внутрішня політична ін'єкція – зовнішня політична ін'єкція: Зробити внутрішню політичну ін'єкцію від корупції пропонують чиновникам депутати від Народного Руху України [У, 10.09.2007]. Зовнішня політична ін'єкція від економічного дефолту триває в прибалтійських країнах [УП, 11.10.2009]; політ. перша медична допомога – остання медична допомога: Перша**

медична допомога у вигляді траншу МВФ нам не потрібна [Г, 11.07.2010].
Ці гроші були останньою медичною допомогою від Європи та Сполучених Штатів [У, 17.09.2008] та ін.

Частотними у функціональній антонімії мас-медіа є також використання префіксів із полярним значенням або чергування наявності префікса з його відсутністю:

– ...- – **анти-:** «вітамін» - «антивітамін»: «*Вітамін*» у вигляді *передвиборчих обіцянок народ вже прийняв* [Глав, із інт. політолога М. Захарченка, 27.11.2009]. «*Антивітамін*» Азарова щодо стабілізації цін на сири *спрацьовує, говорять політологи* [У, 19.09.2009]; **стрес** – **антистрес:** *Великим стресом для Європи було ув'язнення Луценка* [Н, 18.06.2010]. *Президентська реформа – антистрес для Януковича* [Е, 17.09.2010] та ін.;

– ...- – **не-:** *політ. адекватний – неадекватний: Адекватний Довгий за мільйон дівкам не продасться* [Т, 15.07.2010]. *Чому неадекватним вважають його (Л. Черновецького – Д.С.) та його команду /.../* [У, 17.02.2008]; *мед. боязнь – небоязнь: Боязнь висоти вже на цьому етапі загострилася, і ламати ноги я не ризикнула* [У, 17.09.2009]. *Небоязнь висоти дозволило дівчинці дійти до фіналу шоу («Зважені та щасливі» – Д.С.)* [Т, 19.11.2011] та ін.;

– ...- – **де-:** *генерація – дегенерація: Нова українська генерація та День Конституції {...}* [У, 28.06.2011]. *В Україні формується політична дегенерація: зміна відбувається в ешелоні політичної влади* [УП, із з. політолога В. Погребінського, 17.05.2007]; *мед. компресія – декомпресія: Збільшити компресію на ноги – один із продуктивних виходів із ситуації* [Г, 18.05.2008]. *Декомпресія є зараз основним у лікуванні* [РБК, 15.04.2007] та ін.;

– **міні-** – **максі-:** *політ. мініхвороба впливу – максіхвороба впливу: Мініхвороба впливу ззовні продовжує «атакувати» Іран* [УП, 24.06.2011]. *Максіхвороба впливу Америки на Ірак загострюється*

[РС, 19.05.2011]; *екон., фінан.* **мінін'єкція – максін'єкція**: *Гроші МВФ – це мінін'єкція Європи в економіку України* [5к, 19.06.2008]. *Кошти Росії в Білорусію – це максін'єкція проти дефолту* [Н, 17.08.2011] та ін.;

– **гіпер-** – **гіпо-:** *мед.* **гіперавітаміноз – гіповітаміноз**: *При відсутності вітамінів восени може настати гіпервітаміноз* [Г, 15.02.2009]. *Дефіцит вітамінів в організмі – ознаки гіповітамінозу* [РБК, 17.02.2008] та ін.

Таким чином, функціональна антонімія медичних термінів є характерною особливістю текстів ЗМІ. Саме за допомогою семантичного контрасту досягається одна з основних функцій мас-медіа – вплив на реципієнта. Фронтальна протилежність та розрізнення за диференційною ознакою, що є характерною для медичних термінів-антонімів у системі мови науки, надає ще більшої експресії та модельованих конотацій, коли йдеться про функціонально іншу комунікативну сферу. У структурному плані функціональні антонімічні пари виявляються як типові конструкції, що втілюють комунікативні антиномії в моделях «термін – термін», «термін – термінологічне сполучення», «термінологічне сполучення – термінологічне сполучення». За мотивацією рівня й обсягу протиставлення основними типами контрастності семантичних відношень між медичними термінами-антонімами у ЗМІ є градуальні, комплементарні, векторні та координатні. Саме вони й виявляють специфіку антонімії як комунікативного ресурсу мас-медіа.

3.4. Функціональна омонімія медичних термінів у мас-медіа

Функціональний підхід до дослідження мас-медійної мови повинен враховувати конотації термінів, їх можливість реалізовувати емоційно-експресивні значення в невласливих для термінів (як елементів генетично генетично властивої їм системи) контекстах. Зокрема, Т. Панько пропонує розв'язувати питання дуалістичності термінів (у системі й поза нею) в такий спосіб: розрізняти значення у вживанні найпоширеніших в обігу термінів (науковий стиль) та їх сприйняття (художній стиль і стиль масової інформації). Перше – це власне первинне наукове значення, друге – вторинне, конотативне. «Терміни, вжиті не в науковому значенні, можуть сприйматися реципієнтом по-різному, і тут велику силу мають митці слова (літератори, публіцисти, журналісти), від майстерності яких і залежить доля того чи іншого терміна» [229, с. 112]. Із цього погляду, дуже часто термін, потрапляючи в мас-медійну сферу, набуває значення, яке в майбутньому може слугувати дефініцією фахової термінології, але вже іншого термінополя. У функціональній термінології такий процес називається омонімізацією. Як видно з процесу омонімізації термінології, дослідницьким полем, де відбуваються семантичні та функціональні трансформації семантики, постає передусім мас-медійна комунікація. А отже, назване явище потребує аналізу.

У науковому стилі явище омонімії термінології – «категорія негативна, а самі відношення слів, що тотожні за формою, але різні за значенням, – нерегулярними та безперспективними» [18, с. 117]. В. Даниленко у свою чергу вважає обов'язковими для термінів-омонімів дві ознаки – це наявність у термінів різних, не пов'язаних між собою дефініцій та використання співзвучних термінів у різних термінологічних системах [86, с. 12]. У науковій літературі відповідно виділяють

міжнаукові (міждисциплінарні, міжгалузеві) та міжсистемні (функціональні) омоніми.

Функціональні омоніми досить часто виявляються в комунікативній сфері ЗМІ й залучаються журналістами до текстів як своєрідна «гра слів», асоціативний перегук понять. Медійні функціональні омоніми медичної термінології виконують, передусім, функцію впливу на реципієнта, як й інші проаналізовані нами вище можливості термінів у вторинній функції. Досягається це, як правило, лінгвістичним каламбуром та прийомом вже названої «гри слів»: *Операція «Операція»* {...} [У, 11.09.2007]. *Хірургія себе «хірургіє»* {...} [Н, 15.07.2008]. *Комп'ютерний вірус почав в інтернеті третю вірусну війну* [Г, 18.09.2009]. *Уявний вірус уяви* [РБК, 17.06.2007] та ін., або контамінатом-фразеологізмом: *Операція Ю та нові пригоди «тимошенківців»* {...} [УП, 10.06.2011]. *Особливості національної «трансплантології»* {...} [Кор, 18.04.2010].

Виникнення функціональних медичних термінів-омонімів, на нашу думку, спричинене трьома факторами екстра- й інтралінгвальних взаємозалежностей:

1) наявністю в різних, достатньо віддалених одна від одної терміносистемах термінів, що мають однакову графічну та звукову форму, але різну номінативність; семантика таких термінопонять абсолютно відрізняється (мотивованість взагалі відсутня, оскільки термін функціонує тривалий час у різних сферах). Наприклад, **операція** (мед., інф., екон.): *Операція* унікальна тим, що Ірині одночасно вживлюють її шкіру й донорську [Х, № 184 (4009), 13.12.2011]. *Провівши кілька простих операцій, цей новий iPhone починає знову з легкістю працювати* [Т, 11.03.2011]. *Негативним прикладом, що засвідчує її непрозорість, є рефінансування групи банків, які були обґрунтовано звинувачені у спекулятивних операціях з метою завищення курсу* [УП, 18.08.2009]; **температура** (мед., політ.): *Під час грипу не можна збивати високу температуру* {...} [Г, 26.09.2009]. *За логікою, через нездоровий глузд*

градус кийрадівської температури має зрости [Г, із офіційної з. депутатської фракції у Київграді Блока Володимира Кличка, 10.09.2009]; **градус** (мед., політ.): *Щоб нормалізувати кровообіг, лікарі на три доби знизили температуру тіла малюка до 33 градусів* [Н, 18.07.2008]. **Градус температури політичної еліти в студії шоу Савіка Шустера** («Шустер LIVE» – Д.С.) *підвищувався щохвилини* [Г, 10.11.2010] та ін.;

2) метафоричним використанням того чи іншого терміна чи загальнолітературного слова, що на якомусь етапі за сумісністю ознак увійшли до іншої терміносистеми. Наприклад, **вірус медичний > вірус комп'ютерний**: **Вірус з нищівною силою рушить українську націю** [РБК, 11.11.2009]. *Разом із файлами нової навчальної програми завантажуються і віруси. Розробники закликають бути пильними!* [Н, 14.06.2010] та ін.;

3) властивістю того чи іншого багатоаспектного об'єкта мати ідентичні найменування, що належать до різних метамов. Наприклад, **мед. банка**: *Один із перевірених шляхів – банки на спину* [Г, 17.05.2008]; **інф. таблетка**: **«Таблетка»** (планшет – Д.С.) *побудована на 1,2-гігагерцовому процесорі і оснащена 7-дюймовим сенсорним дисплеєм з роздільною здатністю 800 на 480 точок* [5к, 04.09.2011] та ін.

Таким чином, функціональна омонімія термінів виникає в результаті вторинної номінації як наслідок процесу семантичної деривації. Ідеться про перенесення найменування з одного поняття на інше без відношення до тієї чи іншої терміносистеми. За нашими спостереженнями, функціональна омонімізація медичних термінів тематично виявляється у сферах:

– **політики**: **Київрадівський тиск** *підвищився удвічі: сьогодні обирають нового секретаря столичної ради* [УМ, № 066, 20.04.2011]. **Йї** (про Ю. Тимошенко – Д.С.) **серце** *захистить ваші серця* [Г, із з. С. Соболева, 17.09.2009]. **Воєнізована операція** *переростає у політичну зі*

знищення Каддафі та буде тривати безстроково – заява США [Глав, 19.05.2011] та ін.;

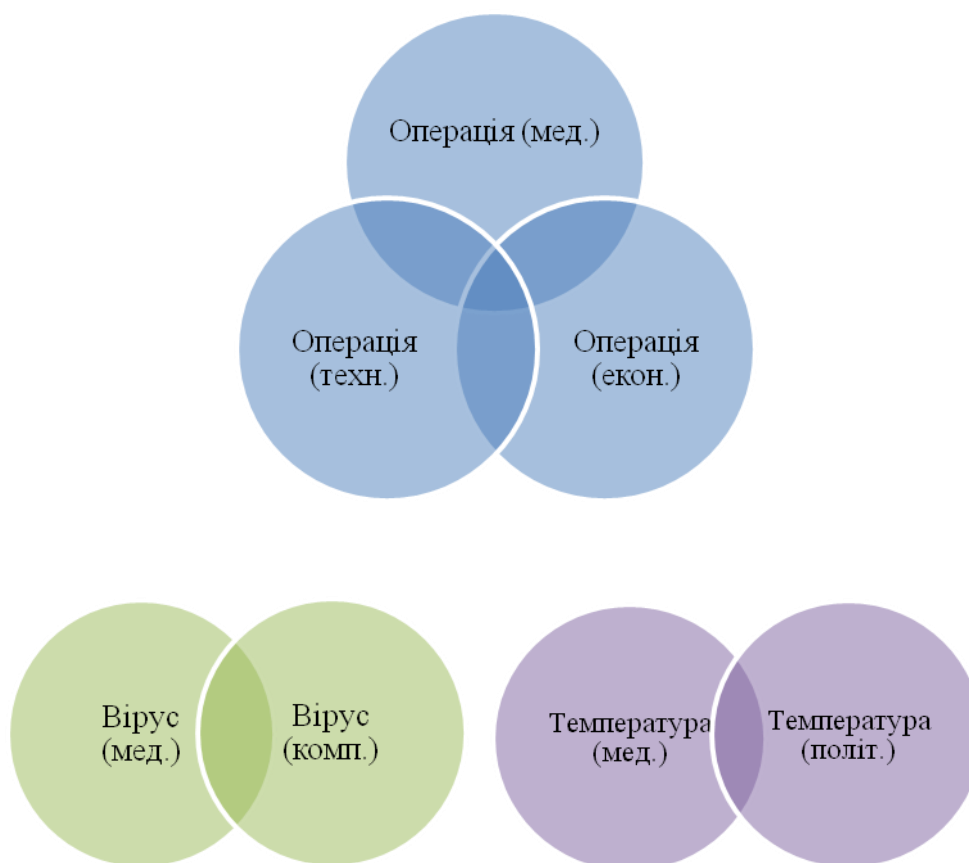
– **економіки:** *Важливо зазначити, що спроби Конституційного суду дестабілізувати економічну ситуацію призведуть до деформації **органів** влади на всіх рівнях* [Д, із інт. політолога Р. Мартинюка, № 83, 15.05.2008].

Корекція доларового курсу – друга і остання {...} [УМ, № 139, 30.07.2008]. *Негативним прикладом, що засвідчує її непрозорість, є рефінансування групи банків, які були обґрунтовано звинувачені у спекулятивних **операціях** з метою завищення курсу* [УП, 18.08.2009] та ін.;

– **інформатики:** **Вірус**, що блокує комп'ютер і вимагає 2000 гривень, замаскували під аббревіатурою спецслужби [Н, 17.08.2011]. *Провівши кілька простих **операцій**, цей новий Phone починає знову з легкістю працювати* [Т, 11.03.2011]. *Зокрема, є вимога, щоб були встановлені охоронна та пожежна сигналізація, ліцензійна **антивірусна програма**, належне сервісне обслуговування комп'ютера, — резюмує Леся Дзундза* [Е, 29.12.2011] та ін.;

– **культури:** **Авітаміноз** за московськими театрами — це повторюється щорічно — притупив давнє розуміння, що існує певний **синдром** антрепризи: нікому не потрібна п'єса надвисокого польоту, а така — щоб усім подобалася /.../ [Д, № 28, 16.02.2007]. **Операція** по звільненню українських театралів з будівель столичних театрів триває [У, 17.04.2008] та ін.

Семантичне та тематичне перетинання омонімічних термінологічних форм, прокоментовані вище, можна узагальнити у вигляді схем, у яких основний акцент робиться на мотивації та результатах накладання значення термінопонять із різних галузей, з особливою увагою до ядрової семи:

Зона семантичної інтерференції:

- небезпека;
- дія;
- процес;

Схема 11. Функціональна омонімія медичних термінів у ЗМІ

Отже, в мові мас-медіа функціональна омонімія медичних термінів зустрічається меншою мірою, ніж функціональна синонімія чи функціональна антонімія, що загалом корелюється з тенденціями розвитку літературної мови нового часу. Терміни в невласливому їм комунікативному контексті можуть не тільки вживатися у вторинній функції, а й виявляти трансформовану семантику, зокрема зумовлену виходом за межі типового для них наукового стилю. Функціональна омонімізація медичних термінів тематично реалізується передусім у сферах політики, економіки та фінансів, культури та інформаційних

технологій, хоча сам процес омонімізації є іманентною характеристикою мови в цілому. Звернення до функціонального ресурсу семантики трансформованого слова лише уточнює, уконкретнює іманентні характеристики мови й дозволяє, таким чином, спостерегти залежність семантичних процесів розвитку мови від певної комунікативної сфери її життя.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3

Функція як універсальна лінгвостилістична категорія дістає аргументованих пояснень у контексті динамічних процесів розвитку літературної мови, зокрема стилю масової інформації. Серед основних функцій терміна, як і будь-якої іншої мовної одиниці, виділяємо комунікативну, яка вказує на диспозицію можливостей терміна – слугувати найменуванням поняття в системі понять і водночас виходити за межі системи, зазнавати трансформаційних змін, зумовлених умовами й обставинами спілкування. Насамперед це стосується мови ЗМІ – найбільш динамічної комунікативної сфери сьогодення. Потенційно кожен термін здатний виконувати вторинну функцію, набуваючи емоційно-експресивного забарвлення як результат виходу за межі наукового стилю й реалізуючи семантику, скорельовану з новим контекстуальним оточенням.

У текстах ЗМІ медичний термін може виконувати, зокрема, такі стилістичні функції: первинного та вторинного найменування, образності, порівняння та пояснення, кожна з яких визначає природу та специфіку різного роду стилістичних прийомів, тропів і фігур, що активізують трансформацію медичної термінології в медійному просторі. Зважаючи на основні стилістичні фігури, за допомогою яких досягаються певні комунікативні ефекти та здійснюються модельовані функції, можна говорити про їх визначальний вплив на реалізацію семантичної структури та експресивного потенціалу медичного терміна в мові ЗМІ. Аналіз стилістичних функцій дає підстави твердити, що первинна й нейтральна номінації медичного терміна пов'язані з інформаційною та аналітичною функцією мас-медіа, а вторинна – з функцією впливу на реципієнта.

На функціонально-парадигмальному рівні трансформаційні процеси пов'язані з синонімічними, антонімічними та омонімічними відношеннями медичних термінів у вторинній функції. Функціональна синонімія та функціональна антонімія є найтиповішими моделями трансформаційних

процесів медичних термінів у мас-медійному дискурсі, омонімічні відношення виявляються набагато рідше, що відбиває загальні процеси розвитку семантики слова в літературній мові.

У синонімічні відношення вступають здебільшого назви хвороб, їх збудників та процеси, пов'язані з лікуванням, що свідчить про тематичну поширеність цих підгруп спеціальної медичної лексики в масовій мовній свідомості. Досліджуючи функціональну синонімічну парадигматику медичної термінології, ми дійшли висновку, що найтипівішими моделями на структурному рівні є «термін – термін», «термін – термінологічне словосполучення», «термінологічне словосполучення – термінологічне словосполучення». А отже, семантико-структурні моделі трансформації значення слова мають регулярний характер у мові, незалежно від функціонального стилю і груп лексики, що трансформуються. Семантика медичних термінів у ЗМІ лише підтверджує універсальний характер зміни значення слова в генетично неспорідненому контексті.

Антонімічні відношення, за нашими спостереженнями, тематично виявляються у назвах хвороб та їх збудників, назвах ліків і процесів, пов'язаних із лікуванням, відбиваючи реалії та пріоритети цієї комунікативної сфери. Типи функціональних антонімів, які є найуживанішими у мові ЗМІ, – градуальні, комплементарні, векторні, координатні, що виявляють повний спектр комунікативної та загальномовної антонімії, скорельованих у відношеннях – частковий і повний вияв ресурсу слова.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Актуальний дослідницький простір сучасного українського мовознавства визначається у векторах знання про функції мови, динаміку її змін, здатності вербалізувати екстралінгвально зумовлені комунікативні потреби суспільства. Тому особливої ваги набуває аналіз активних процесів розвитку семантики слова, спричинених новими функціями, комунікативним контекстом і виходом за межі системи. Екстралінгвальна мотивація та інтралінгвальна реалізація значення слова в реальному житті мови скорельовані й дозволяють спостерегти процеси функціональної еволюції мови.

На увагу в такій постановці питання заслуговує медична термінологія – спеціально вербалізована група понять, що в новому часі активно впливають на динаміку семантичних змін лексики української мови.

Логіка аналізу медичної термінології полягає не тільки в її характеристиках як компонента специфічної лексичної підсистеми, але і в здатності бути поліфункціональною, втілювати іманентну здатність мови як відкритої системи до саморозвитку і множинності реалізацій.

Дослідження функціонального ресурсу медичних термінів у ЗМІ дозволило розрізнити медичні терміни, професіоналізми та наукову номенклатуру – їх диференціація спирається на номінативну та семасіологічну функції в медійних текстах. Важливим в інтерпретації цих понять, на нашу думку, є вияв емоційності, конотативної насиченості та образності. Медична термінологія, відповідно, пов'язана з системою фахових понять, наукова медична номенклатура – з системою умовних символів, професіоналізми – з системою найменувань, що офіційно не закріплені в нормативному науковому вжитку.

Медичний термін як лексична одиниця особливого статусу характеризується нами в параметрах дефініції та системи, і водночас,

продуктивними постають розглянуті підходи до терміна в контексті лінгвістики універсалій, семіотичних та лінгвопрагматичних концепцій, що дозволяють пояснити особливості функціонування терміна поза системою. Фахова лексика медичного знання за межами терміносистеми набуває емоційно-експресивних конотацій, здатна бути оцінним маркером актуальних суспільних, політичних, культурних подій.

Соціум як масовий комунікант сучасного медіапростору визначає вербалізовані компоненти інформаційного дискурсу, їх адекватність вимогам часу. Комунікативне тло постає своєрідним «дзеркалом» актуальних проблем сьогодення, в якому медична термінологія функціонує за принципом специфічного механізму досягнення основних завдань медіаіндустрії. Регулятиви цього механізму, таким чином, актуалізують комплекс іманентних ознак мовної системи та її функцій, що розглядаються сучасною лінгвістикою як інтра- й екстралінгвальні взаємозалежності.

У медійній комунікації терміну властиві специфічні ознаки, що корелюються прагматичними та стилістико-функціональними параметрами стилю масової інформації. У дисертаційному дослідженні спостережено тенденцію до розвитку «нової» семантики українського літературного слова, що відбувається у процесі детермінологізації.

Функція як комунікативний універсум та прагматична категорія, що властива терміну, схарактеризована нами в контексті концепції інтелектуалізації сучасної української літературної мови. Функціонування медичної термінології в ЗМІ вмотивовано мовними та позамовними чинниками – глобалізаційними процесами в соціумі, розширенням меж комунікативно-інформаційного простору, полікультурністю, необхідністю мовної експресії та естетизації, оцінної номінації як специфічними характеристиками масової комунікації.

Медичним термінам у мас-медіа як особливим функціональним одиницям властиві повне або часткове заміщення первинної номінації,

набуття конотацій та специфічної функціональної експресії. Крім розширеної номінативної та функціонально-стилістичної, вони виконують низку прагматичних функцій, чим і зумовлена їх продуктивність у медійному дискурсі. Особливості вживання медичних термінів у текстах мас-медійного поля пов'язані також із комунікативно-інформативним спрямуванням мови ЗМІ: впливом на аудиторію, інформативністю, часто з додатковим конотативним відтінком.

Функції, що виконують медичні терміни у стилі масової інформації – первинного і вторинного називання, образності, порівняння та пояснення – визначають природу та специфіку стилістичних тропів і фігур, які активізують медійну трансформацію термінів: епітети, метафори, порівняння, перифрази та ін. Аналіз функціонального ресурсу медичної термінології у стилі масової інформації дозволяє констатувати, що терміни у первинній функції реалізуються здебільшого в інформаційних жанрах спеціальних текстів сучасної журналістики, а у вторинній функції – в аналітичних жанрах неспеціальних текстів. Результати нашого дослідження доводять, що функціональний потенціал медичної термінології спирається на високий рівень оцінності, який виявлений у відкритій (в семантиці одиниці немає прихованого змісту і майже відсутня маніпулятивна стратегія) та прихованій (зміст прихований, а значення одиниці набуває конотативного відтінку) оцінці.

Лінгвостилістичний аналіз медійної медичної термінології виявляє постійну динаміку, виявлену у функціональних парадигмальних відношеннях: функціональна синонімія та функціональна антонімія є найтипівішими моделями скорельованих трансформаційних процесів медичних термінів у мас-медійному дискурсі, омонімічні ж відношення виявляються набагато рідше.

Дослідивши функціональну синонімічну парадигматику медичної термінології, ми дійшли висновку, що найтипівішими моделями на структурному рівні є «термін – термін», «термін – термінологічне

словосполучення», «термінологічне словосполучення – термінологічне словосполучення». У синонімічні відношення найчастіше вступають назви хвороб, їх збудників та процеси, пов'язані з лікуванням. Терміни медицини у вторинній функції, за результатами нашого дослідження, виявляються у синонімічних рядах, що складають від двох до семи-восьми компонентів. Такі широкі синонімічні ряди медійного комунікативного поля активно використовуються журналістами не тільки в медичній тематиці, але й у політичній, економічній, фінансовій, культурній та інших сферах.

Фронтальна протилежність та розрізнення за диференційною ознакою, які є характерними для медичних термінів-антонімів, надають їм ще більшої експресії та конотації й виявляються регулярно саме в термінологічних антонімічних парах. Антонімічні відношення, за нашими спостереженнями, типово репрезентовані в назвах хвороб та їх збудників, назвах ліків та процесів, пов'язаних з лікуванням. Основними типами протиставлення семантичних відношень між медичними термінами-антонімами у ЗМІ є градуальні, комплементарні, векторні та координатні. У структурному плані медичні терміни-антоніми утворюють групи за наявності чи відсутності префіксів, що семантично протиставляються одне одному, а також виявляються як конструкції «термін – термін», «термін – термінологічне сполучення», «термінологічне сполучення – термінологічне сполучення».

Функціональна омонімія у мові мас-медіа виявляється найменше, порівняно з функціональною синонімією чи функціональною антонімією. Омонімізація функцій характерна передусім для сфер політики, економіки та фінансів, культури та інформативних технологій.

Динамічний характер мови стилю масової інформації актуалізує також інноваційні лексичні й дериваційні процеси в медичній термінології. Передусім щодо лексико-семантичної деривації, за допомогою якої створюються «нові» функціонально зумовлені значення з яскраво вираженими експресією та іншими конотативними відтінками. У мас-медійному

просторі переважають метафоричні, метонімічні, епітетні, порівняльні та перифразні конструкції лексико-семантичного словотвору медичної термінології.

Епітетна функція медичних термінів у вторинній номінації виявляється найчастіше і, як правило, або в нейтральній, або в іронічно-зневажливій формі щодо названого об'єкта. Проаналізований фактичний матеріал дозволив виокремити характерні для українських ЗМІ епітетні функції різних частин мови, насамперед іменників, прикметників та дієслів.

Метафора як дериваційна модель семантичної трансформації медичних термінів у тексті часто виникає як авторська номінація, неологізм, підхоплений іншими суб'єктами мас-медіа. Загалом серійність, притаманна медійній метафоризації, підтверджує тезу щодо інтерпретативності та варіативності, які широко виявляються в інформаційному контексті. Мовний матеріал українських мас-медіа дозволяє виділити номінативні, концептуальні та образні види метафор. Метафоризація, за нашими спостереженнями, корелюється з медійними ідеологемами, що найповніше представлені у концептах «життя», «смерть», «лікування», «хвороба». Метафоризовані ідеологеми медичної сфери (особистісні та соціальні) вкорінюються в масовій свідомості за допомогою стереотипів, що часто тиражуються у ЗМІ. Такі дериваційні моделі мають ряд особливостей, зумовлених специфікою економічної, політичної та культурної ситуації в країні та світі. Це виявляється передусім вживання медичних термінів для посилення іронічності, емоційно-експресивного навантаження та інтертекстуальності, що властиві текстам засобів масової інформації.

Метонімізація – один із активних дериваційних процесів трансформації семантики медичних термінів – зумовлена, на наш погляд, економією мовних зусиль у мас-медіа. За результатами нашого дослідження, найпоширенішим прийомом метонімічної моделі деривації

медичного терміна є синекдоха. Часто метонімізовані конструкції вжиті в заголовковій частині медійного тексту, оскільки підсилюють конотативні відтінки слова та актуалізують саме значення медичного терміна.

Структурно-композиційна варіативність медійних порівнянь, що виявляються на основі сполучників як, ніби, наче, мов, немов та ін., а також описових конструкцій, переконливо свідчить про емоційно-експресивну атрибутивну та образну природу вторинних функцій медичних термінів у стилі масової інформації.

Перифразова деривація семантики медичних термінів у медійному дискурсі виконує функцію розширеної номінації, що, з одного боку, сприяє виразній емоційно-експресивній конотації, а також, економить лексичні зусилля, оскільки створює можливість замінювати описову конструкцію більш лаконічною (інколи навіть одним словом). Перифразу як дериваційній моделі властива семантична цілісність. З метою посилення пояснювальної функції медичний термін часто трансформується в оказіональний перифраз. Вторинне називання медичної реальності шляхом моделювання перифраза – один із поширених прийомів медійного дискурсу.

Досліджений матеріал дозволяє твердити про визначальний вплив активних дериваційних моделей лексико-семантичного словотвору, на семантичну структуру і потенціал медичного терміна, та на психолінгвістичні способи сприйняття дійсності мовним соціумом.

Номінативна функція медичних термінів у мас-медійному дискурсі зумовлена низкою прагматичних чинників: соціальною особливістю реципієнтів, комунікативною ситуацією, жанровою специфікою та ін. Одна з основних властивостей вторинної номінації медичних термінів, якою, власне, визначений вплив на реципієнта, – це експресивність як здатність мовних одиниць бути засобом суб'єктивного увиразнення. Експресивність медичних термінів у мові ЗМІ може мати кілька рівнів: номінативний

(первинний, нейтральний, вторинний), функціонально-прагматичний та емоційно-експресивний.

Таким чином, досліджений у дисертації матеріал дозволив об'єктувати широкий функціональний потенціал медичних термінів у мові українських ЗМІ. Мовна фактологія засвідчила відкритість медичних термінів до трансформації семантики та набуття ними нових функцій в нестандартних комунікативних ситуаціях, дозволила укласти словник «Медична термінологія в українських ЗМІ» (К., 2012), що побудований за різними параметрами – алфавітним та функціонально-парадигмальним. Різномасштабні принципи лексикографічного представлення матеріалу дозволили послідовно виявити вторинні функції медичних термінів у сучасних текстах ЗМІ.

Словник об'єднує 1315 мовних одиниць (медичні терміни, окремі професіоналізми та наукова номенклатура, що набули нової семантики та функціонально-стилістичних характеристик завдяки функціонуванню в невластивому їм контексті), зrealізованих у текстах стилю масової інформації. У словнику подані моделі семантичної трансформації медичного терміна, представлено специфічну функціональну синонімію та антонімію термінів у ЗМІ. Джерелами укладання словника стали україномовні газетно-журнальні та електронно-інформаційні тексти мас-медійного простору. Укладений словник «Медична термінологія в українських ЗМІ» є першою спробою лексикографічного видання, у якому медична термінологія представлена у вторинній функції, коли йдеться про мову мас-медіа.

Подальше дослідження функціонування медичних термінів у мові ЗМІ, враховуючи їх комунікативний і прагматичний потенціал, сприятиме глибшому з'ясуванню стилістичної перспективи цієї групи лексики та особливостей трансформаційних процесів у семантиці слова, що постійно відбуваються в мас-медійному дискурсі. Об'єктивація функцій медичної термінології поза системою, таким чином, комунікативна, а отже пов'язана з виявленням її стилістичних і семантичних особливостей передусім у стилі масової інформації. Саме ця комунікативна сфера активно впливає на динамічні процеси розвитку слова в сучасній українській літературній мові.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Абакумова Г.О. До питання про експресивність терміна / Г.О. Абакумова // Мовознавство [науково-теоретичний журнал] – 1981. – № 3. – С. 85-87.
2. Авербух К.Я. Общая теория термина : комплексно-вариологический подход / К.Я. Авербух. – Иваново, 2005. – 260 с.
3. Авербух К.Я. Стратификация терминологии в аспекте системных представлений / К.Я. Авербух // Научно-техническая терминология: Научно-технический реферативный сборник. Вып. 2. – М. : Госстандарт России, ВНИИКИ, 2001. – С. 6-8.
4. Авксентьева Л.Г. та ін. Фразеологія сучасної української мови / Л.Г. Авксентьева, В.С. Калашник, В.Д. Ужченко. – Х. : ХДУ, 1977. – 61 с.
5. Аврорин В.А. Проблемы изучения функциональной стороны языка / В.А. Аврорин. – Л. : Наука, 1975. – 276 с.
6. Ажнюк Б.М. Мовна єдність нації: діаспора й Україна : [монографія] / Б.М. Ажнюк. – К. : Рідна мова, 1999. – 452с.
7. Аксенов А.П. Универсальная книга знахаря XXI ст. / А.П. Аксенов. – Донецк : Сталкер, 2008. – 512 с.
8. Александровская Л.В. Семантика термина как члена общелитературной лексики : автореф. дис. ... к. филол. наук : спец. 10.02.04 / Л.В. Александровская. – М. : МГУ, 1973. – 19 с.
9. Аллергология : Словарь-справочник / Н.М. Бережная, Л.Л. Бобкова. – К. : Наукова думка, 1986. – 447 с.
10. Апресян В.Ю. и др. Языковая картина мира и системная лексикография / В.Ю. Апресян, Ю.Д. Апресян, Е.Э. Бабаева, О.Ю. Богуславская, Б.Л. Иодмин. – М. : Изд-во МГУ, 2006. – 911 с.
11. Апресян Ю.Д. Лексическая семантика / Ю.Д. Апресян // Синонимические средства языка. – М. : Наука, 1974. – 376 с.

12. Ардашева Н.А. Словарь терминов и понятий по медицинскому праву / Н.А. Ардашева. – СПб. : Спецлит, 2007. – 588 с.
13. Арутюнова Н.Д. Номинация и текст // Языковая номинация. Виды наименований / Н.Д. Арутюнова. – М. : Наука, 1977. – С. 304-357.
14. Арутюнова Н.Д. Предложение и его смысл / Н.Д. Арутюнова – М. : Наука, 1976. – 384 с.
15. Арутюнова Н.Д. Типы языковых значений : Оценка. Событие. Факт / Н.Д. Арутюнова. – М. : Наука, 1974. – 366 с.
16. Арутюнова Н.Д. Язык и мир человека / Н.Д. Арутюнова. – М. : «Языки русской культуры», 1999. – 896с.
17. Атанасова И.Я. О характеристике термина // ВТУ имени Святых Кирилла и Мефодия. Филологический факультет. Каф. Русского языка Ежегодные лингвистические чтения 15 ноября 2003 г. / И.Я. Атанасова. – Велико-Тырново, 2004. – С. 7-12.
18. Ахманова О.С. Термины как предмет лексикографии // Семиотические проблемы языка, науки, терминологии и информатики / О.С. Ахманова. – М. : Изд-во МГУ, 1971. – 234 с.
19. Бакулев Г.П. Массовая коммуникация. Западные теории и концепции / Г.П. Бакулев. – М. : Аспект-Пресс, 2005. – 176 с.
20. Басова Л.В. Оценочность как прагматическая составляющая публицистических текстов / Л.В. Басова // Язык и стиль современных средств массовой информации : [межвуз. сб. науч. тр. Всерос. конфер., посв. 80-летию проф. Н.С. Валгиной] / Отв. ред. Т.В. Маркелова. – М. : МГУП, 2007. – С. 18-22.
21. Батароев К.Б. и др. Научная теория, ее эвристическая и логическая функции // Проблемы теоретизации научного знания / К.Б. Батароев, И.С. Ладенко. – Иркутск, 1986. – С.4-16.
22. Бацевич Ф.С. Нариси з комунікативної лінгвістики : Монографія / Ф.С. Бацевич. – Л. : Видавничий центр при ЛНУ ім. І. Франка, 2003. – 281 с.

23. Бацевич Ф.С. Основы коммуникативной лингвистики / Ф.С. Бацевич. – Л. : Видавничий центр ЛНУ, 2000. – 237 с.
24. Бацевич Ф.С. та ін. Основные лексико-семантические процессы в сфере общественно-политической терминологии / Ф.С. Бацевич, И.Г. Галенко // Соотношение интернационального и национального в общественно-политической терминологии восточнославянских языков. – Л. : Высшая школа, 1984. – С. 107-145.
25. Бацевич Ф.С. та ін. Очерки по функциональной лексикологии / Ф.С. Бацевич, Т.А. Космеда. – Л. : Изд. центр ЛНУ, 1997. – 392 с.
26. Бацевич Ф.С. Прагматичний фокус емпатії як лінгвістична проблема / Ф.С. Бацевич // Актуальні питання української лінгвістики: теорія і практика [Зб. наук. праць]. – К. : ВПЦ «Київський університет», 2009. – Вип. 19 (присв. проф. Шевченко Л.І.). – С. 31-43.
27. Бацевич Ф.С. Прагматичні переформативи: спроба обґрунтування / Ф.С. Бацевич // Мовознавство [науково-теоретичний журнал] – К. : Інститут мовознавства ім. О.Потебні, 2008. – №1. – С. 31-34.
28. Бацевич Ф.С. Проблеми і термінологічний апарат сучасної лінгвістичної прагматики / Ф.С. Бацевич // Вісник Національного університету «Львівська політехніка» «Проблеми української термінології» [серія]. – Л. : Видавництво Нац. ун-ту «Львівс. політехніка», 2008. – № 620. – С. 250-255.
29. Бельчиков Ю.А. Нормативно-стилистическая база языка средств массовой коммуникации / Ю.А. Бельчиков // Язык массовой и межличностной коммуникации. – М. : Медиа-Мир, 2007. – С. 185-207.
30. Беляева Е.Н. и др. К вопросу о терминологии, связанной с товарным знаком / Е.Н. Беляева, М.Г. Доронин // Наука и инновации. – 2005. – № 1. – С. 44-51.
31. Березин Ф.М. та ін. Общее языкознание: Учебное пособие для студентов педагогических институтов / Ф.М. Березин, Б.Н. Головин. – М. : Просвещение, 1979. – 416 с.

32. Божко Л.И. Научно-техническая терминология как один из объектов изучения закономерностей развития языка / Л.И. Божко // Научные доклады высшей школы. Филологические науки. – 1971. – № 5. – С. 15-29.
33. Борисова Е.Г. Отражение коммуникативной организации высказывания в лексическом значении / Е.Г. Борисова // Вопросы языкознания. – 1990. – № 2. – С. 14-19.
34. Брагина А.А. Значение и оттенки значения в терминах / А.А. Брагина // Терминология и культура речи. – М. : Наука, 1981. – С. 37-46.
35. Брицын М.А. и др. Лексика со значением «кожное заболевание» в древнерусском языке / М.А. Брицын, Т.В. Олещук // Лексическая и синтаксическая семантика русского языка. – К. : Наука, 1982. – С. 3-12.
36. Будагов Р.А. Язык, история и современность / Р.А. Будагов. – М. : Изд-во МГУ, 1971. – 299 с.
37. Вакалюк Я.О. Лексика народної медицини українських говорів Прикарпаття. Івано-Франківська обл. Додатки [Атлас] / Я.О. Вакалюк. – Ужгород, 1974. – 220 с.
38. Вакуров В.Н. и др. Стилистика газетных жанров / В.Н. Вакуров, Н.Н. Кохтев, Г.Я. Соглганик. – М. : Изд-во Московского университета, 1978. – 183 с.
39. Валгина Н.С. Основные проблемы изучения современных СМИ / Н.С. Валгина // Язык и стиль современных средств массовой информации : [межвуз. сб. науч. тр. Всерос. конфер., посв. 80-летию проф. Н.С. Валгиной] / Отв. ред. Т.В. Маркелова. – М. : МГУП, 2007. – С. 7-18.
40. Васильева Н.В. Термин // Лингвистический энциклопедический словарь / Н.В. Васильева. – М. : СЭ, 1990. – С. 508-509.

41. Васильева Н.В. Языки для специальных целей и норма // Естественный язык, искусственные языки и информационные процессы в современном обществе / Н.В. Васильева. – М. : Наука, 1988. – С. 55-70.
42. Вежбицкая А. Семантические универсалии и описание языков / А. Вежбицкая. – М. : Языки русской культуры, 1999. – 780 с.
43. Вежбицкая А. Язык. Культура. Познание / А. Вежбицкая. – М. : Русские словари, 1996. – 410 с.
44. Вербенец М.Б. Юридична термінологія української мови: історія становлення і функціонування: Автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 / М.Б. Вербенец. – К., 2004. – 20 с.
45. Виноградов В.В. Избранные труды: лексикология и лексикография / В.В. Виноградов. – М. : Наука, 1977. – 312 с.
46. Виноградов В.В. Русский язык (Грамматическое учение о слове) / В.В. Виноградов. – М. : Высшая школа, 1986. – 649 с.
47. Виноградов В.В. Слово и значение как предмет историко-лексикографического исследования / В.В. Виноградов // История слов / В.В. Виноградов. – М. : Толк, 1994. – С. 5-38.
48. Винокур Г.О. О некоторых явлениях словообразования в русской технической терминологии / Г.О. Винокур // Труды МИФЛИ : [Сб. ст. по языкознан.] – М. : Наука, 1939. – Т.5. – С. 3-54.
49. Винокур Т.Г. Закономерности стилистического использования языковых единиц / Т.Г. Винокур. – М. : Наука, 1980. – 236 с.
50. Винокуров В.В. Лексикология и лексикография / В.В. Виноградов. – М. : Наука, 1977. – 312 с.
51. Вовк О.Б. Типи мовної номінації / О.Б. Вовк // Мовознавство [науково-теоретичний журнал] – 1990. - №5. – С. 20-24.
52. Волкотруб Г.Й. Практична стилістика сучасної української мови. Використання морфологічних засобів мови [Текст] : навч. посібник / Г.Й. Волкотруб. – К. : ЛДЛ, 1998. – 176 с.

53. Володина М.Н. Когнитивно-информационная природа термина (на материале терминологии средств массовой информации) / М.Н. Володина. – М. : Изд-во МГУ, 2000. – 346 с.
54. Володина М.Н. Когнитивный аспект исследования языка коммуникации / М.Н. Володина // Язык массовой и межличностной коммуникации. – М. : Медиа-Мир, 2007. – С. 54-64.
55. Володина М.Н. Теория терминологической номинации / М.Н. Володина. – М. : Изд-во МГУ, 1997. – 268 с.
56. Володина М.Н. Термин как средство специальной информации / М.Н. Володина. – М. : Изд-во МГУ, 1996. – 80 с.
57. Володина М.Н. Язык СМИ – основное средство воздействия на массовое сознание / М.Н. Володина // Язык СМИ как объект междисциплинарного исследования : [Учеб. пособ.] / Отв. ред. М.Н. Володина. – М. : Изд-во МГУ, 2003. – С. 9-31.
58. Вольф Е.М. Функциональная семантика оценки / Е.М. Вольф / Вступ. ст. Н.Д. Арутюновой, И.И. Чельшевой. – М. : КомКнига, 2006. – 280 с.
59. Воронин Д.И. Акт речи и его наукометрическая аналогия в коммуникативно-познавательной перспективе / Д. Воронин // Актуальные проблемы вербальной коммуникации : язык и общество [Сб. науч. трудов] / Ред. Л.О. Кудрявцева. – К., 2004. – С. 141–146.
60. Гак В.Г. Асимметрия лингвистического знака и некоторые общие проблемы терминологии / В.Г. Гак // Семиотические проблемы языков науки и информатики. – М. : Высшая школа, 1971. – С.68-71.
61. Гак В.Г. Языковые преобразования / В.Г. Гак. – М. : Языки русской культуры, 1998. – 768 с.
62. Гаряева Н.С. Социальная дифференциация языка и типологии прессы / Н.С. Гаряева // Язык и стиль современных средств массовой информации : [межвуз. сб. науч. тр. Всерос. кофер., посв. 80-летию проф. Н.С. Валгиной] / Отв. ред. Т.В. Маркелова. – М. : МГУП, 2007. – С. 88-97.

63. Герасименко О.І. Судово-медичний російсько-український словник-довідник / О.І. Герасименко. – К. : Право, 1997. – 367 с.
64. Головин А.И. Особенности номинации в медицинской терминологии / А.И. Головин // Языковая номинация. Тезисы докладов международной научной конференции. – М. : МГЛУ, 1996. – С. 183-184.
65. Головин Б.Н. Введение в языковедение / Б.Н. Головин. – М. : Высшая школа, 1977. – 311 с.
66. Головин Б.Н. Роль терминологии в научном и учебном общении // Термин и слово : [Межвуз. сб.] / Б.Н. Головин. – Горький : ГГУ, 1981. – С. 3-10.
67. Головин Б.Н. Типы терминосистем и основания их различия // Термин и слово : [Межвуз. сб.] / Б.Н. Головин. – Горький : ГГУ, 1981. – С. 3-10.
68. Головин Б.Н., Кобрин Р.Ю. Лингвистические основы учения о терминах / Б.Н. Головин и др. – М. : Высшая школа, 1987. – 103 с.
69. Голубовська І.О. Мовна картина світу як об'єкт лінгвістичного вивчення / І.О. Голубовська // Наукова спадщина професора С.В. Семчинського і сучасна філологія : [Зб. наук. праць] : У 2-х ч. / Упорядн. В.Ф. Чемес. – К. : ВПЦ «Київський університет», 2001. – Ч. 1. – С. 252-258.
70. Гонтаренко М.С. Валеологический словарь / М.С. Гонтаренко – Х. : ХГУ, 1999. – 315 с.
71. Горелов И.Н. и др. Основы психолингвистики : [Учеб. пособ.] / И.Н. Горелов, Седов К.Ф. – М. : АСТ, 1997. – 224 с.
72. Городенська К.Г. та ін. Словотвірна структура слова / К.Г. Городенська, М.В. Кравченко – К. : Наукова думка, 1981. – 200 с.
73. Городецкий Б.Ю. Термин как семиотический феномен // Проблемы теоретической и экспериментальной лингвистики / Б.Ю. Городецкий. – М. : Лингвистика, 1977. – С. 12-14.

74. Горпинич В.О. Українська словотвірна дериватологія : [Навч. посіб.] / В.О. Горпинич. – К. : Наукова думка, 1973. – 168 с.
75. Гречко В.А. Из истории терминов (Семантическое и грамматическое развитие терминологических дериватов) // Термин и слово : [Межвуз. сб.] / В.А. Гречко. – Горький : ГГУ, 1981. – С. 11-23.
76. Гринберг Дж. та ін. Меморандум о языковых универсалиях // Новое в лингвистике / Дж. Гринберг, Ч. Остуд, Д. Дженкинс [перевод с англ.]. – Вып. 5. – 1970. – С. 31.-41.
77. Гринев С.В. Введение в лингвистику текста : [Учеб. пособ.] / С.В. Гринев. – М. : МПУ, 1999. – 60 с.
78. Гринев С.В. Введение в терминоведение / С.В. Гринев. – М. : Моск. лицей, 1993. – 309 с.
79. Гринев С.В. Введение в терминологическую лексикографию / С.В. Гринев. – М. : Изд-во МГУ, 1986. – 102 с.
80. Гринев С.В. Методические основы медицинского терминоведения (состояние и перспективы разработки) / С.В. Гринев // Проблемы упорядочения медицинской терминологии. – М. : Моск. лицей, 1989. – С. 79-81.
81. Гринев С.В. Семиотические аспекты терминоведения / С.В. Гринев // Терминоведение. Вып. 1-3. – М. : Моск. лицей, 1997. – С. 11-13.
82. Гринев С.В. Терминоведение : Итоги и перспективы // Терминоведение / С.В. Гринев. – М., 1993. – Вып. 3 – С. 5-13.
83. Гумбольдт В. фон. Избранные труды по языкознанию : Пер. с нем. / Общ. ред. Г.В. Рамишвили; Послесл. А.В. Гулги, В.А. Звегинцева. – М. : Прогресс, 2000. – 400 с.
84. Гутиряк О.І. Англійська термінологія маркетингу: структура та семантичні характеристики : Автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.01/ О.І. Гутиряк. – К., 1999. – 18 с.

85. Даниленко В.П. Русская терминология : Опыт лингвистического описания / В.П. Даниленко. – М. : Наука, 1977. – 127 с.
86. Даниленко В.П. и др. Лингвистический аспект стандартизации терминологии / В.П. Даниленко, И.Н. Волкова, Л.А. Морозова, Л.В. Новикова. – М. : Наука, 1993. – 160 с.
87. Дергач Д.В. Природа засобів масової інформації в контексті лінгвістичної аналітики / Д.В. Дергач // Компаративні дослідження слов'янських мов і літератур : Пам'яті акад. Леоніда Булаховського : [Зб. наук. пр.]. – К., 2009. – Спец. випуск. – С. 137-143.
88. Дергач Д.В. Стилїстика онімів в українських мас-медіа : [Монографія] / Д.В. Дергач. – К. : ВПЦ «Київський університет», 2010. – 270 с.
89. Джеймс Лалл. Медіа, комунікації, культура. Глобальний підхід. [Пер. з англ.] / Дж. Лалл. – К. : К.І.С., 2002. – 264 с.
90. Дзендзелівський Й. Конспект лекцій з курсу української діалектології / Й. Дзендзелівський. – Ужгород, 1966. – 99 с.
91. Дидик-Меуш Г.М. Медична номенклатура в пам'ятках української мови : автореф. дис. ... к. філол. наук : спец. 10.02.01 / Г.М. Дидик-Меуш. – Л., 2001. – 20 с.
92. Дідківська Л.П. Словотвір, синонімія, стилїстика / Л.П. Дідківська. – К. : Наукова думка, 1982. – 172 с.
93. Дубичинский В.В. Искусство создания словарей. Конспекты по лексикографии / В.В. Дубичинский. – Х. : ХГПУ, 1994. – 102 с.
94. Дубичинский В.В. Теоретическая и фактическая лексикография / В.В. Дубичинский. – Вена–Харьков : Харьковское лексикографическое общество, 1998. – 160 с.
95. Дубичинский В.В. Терминографическая проблематика / В.В. Дубичинский // Современные проблемы терминологии и терминографии : [Тезисы докладов междунар. научн. конфер.] – К. : КМУЦА, 2000. – С. 6-7.

96. Дубічинський В.В. Лексикографія української мови / В.В. Дубічинський. – Х. : НТУ «ХП», 2002. – 146 с.
97. Дубічинський В.В. Українська лексикографія : історія, сучасність, комп'ютерні технології : [Навч. посіб.] / В.В. Дубічинський. – Х. : НТУ «ХП», 2004. – 203 с.
98. Дубровина Л.В. Медицинская терминология в лексической системе современного английского языка – М., 1986. – 211 с.
99. Дускаева Л.Р. Принципы типологии газетных речевых жанров // Язык СМИ в поликультурном пространстве: [Сб. науч. ст.] / Л.Р. Дускаева. – М. : РГДК, 2005. – С. 115-136.
100. Дядищева-Росовецька Ю. Концептуальне обґрунтування об'єкту і методу в сучасній українській лінгвофольклористиці та етнолінгвістиці / Ю. Дядищева-Росовецька // Актуальні проблеми української лінгвістики : теорія і практика – К. : ВПЦ «Київський університет», 2008. – Вип. 17. – С. 17-22.
101. Д'яков А.С. та ін. Основи термінотворення / А.С. Д'яков, Т.Р. Кияк, З.Б. Куделько. – К. : «Academia», 2000. – 348 с.
102. Дятчук В.В. Семантична структура і функціонування лексики української літературної мови / В.В. Дятчук. – К. : Наукова думка, 1983. – 165 с.
103. Ермоленко С.Я. Семантико-стилистическая доминанта функционального стиля / С.Я. Ермоленко // Функциональная стилистика: теория стилей и их языковая реализация. – Пермь, 1986. – С. 29-36.
104. Етимологія назв лікарських засобів / Довідковий посібник з етимології назв лікарських засобів, історії та відкриття застосування у фармації. – К. : КРГК, 1991. – 214 с.
105. Ермоленко С.Я. Мова і українознавчий світогляд : [Монографія] / С.Я. Ермоленко. – К. : НДІУ, 2007. – 444 с.

106. Єрмоленко С.Я. Мовне моделювання дійсності і знакова структура мовних одиниць / С.Я. Єрмоленко. – К. : Видавничий Дім Дмитра Бураго, 2006. – 384 с.
107. Єрмоленко С.Я. Нариси з української словесності (стилістика і культура мови) / С.Я. Єрмоленко. – К. : Довіра, 1999. – 431 с.
108. Жайворонок В.В. Знаки української етнокультури : [Словник-довідник] / В.В. Жайворонок. – К. : Довіра, 2006. – 703 с.
109. Желтухина М.Р. Специфика речевого воздействия тропов в языке СМИ : дис. ... д-ра филол. н. : спец. 10.02.19 / М.Р. Желтухина. – М., 2004. – 720 с.
110. Журавлев А.Ф. Технические возможности русского языка в области предметной номинации / А.Ф. Журавлев // Способы номинации в современном русском языке. – М. : Наука, 1982. – С. 45-108.
111. Журавлева Т.А. Особенности терминологической номинации : [Монография] / Т.А. Журавлева. – Донецк : АООТ Торговый дом «Донбасс», 1998. – 253 с.
112. Завальнюк А.Х. Краткий словарь судебно-медицинских терминов. – К. : Высшая школа, 1982. – 189 с.
113. Загальна гігієна: словник-довідник / І.І. Даценко, В.Г. Бардов. – Л. : Афіша, 2001. – 244 с.
114. Залевская А.А. Психолінгвістическіе ісследованія. Слово. Текст : [Избранные труды] / А.А. Залевская – М. : Гнозис, 2005. – 543 с.
115. Зализняк А. Семантическая деривация в синхронии и диахронии: проект «Каталога семантических переходов» / А. Зализняк // Вопросы языкознания. – 2001. – № 2. – С. 13-25.
116. Зарицький М.С. Стилїстика сучасної української мови [навч. посібник для студ. вищих навч. закладів] / М.С. Зарицький. – К. : Парламентське вид-во, 2001. – 156 с. [с рис.].

117. Засекіна Л.В. та ін. Психолінгвістична діагностика / Л.В. Засекіна, С.В. Засекін – Луцьк : РВВ «Вежа» Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2008. – 188 с.

118. Засурский Я.Н. Особенности современной коммуникации / Я.Н. Засурский // Язык массовой и межличностной коммуникации. – М. : Меиа-Мир, 2007. – С. 9-13.

119. Засурский Я.Н. СМИ как форма «общественного диалога» / Я.Н. Засурский // Язык современной публицистики : [Сб. ст.] / сост. Г.Я. Солганик. – М. : Наука, Флинта, 2005. – С. 8-19.

120. Звегинцев В.А. Язык и лингвистическая теория / В.А. Звегинцев. – М. : Изд-во МГУ, 1973. – 246 с.

121. Золян С. Языковые функции: возможности расширения модели Романа Якобсона / С. Золян // Роман Якобсон : Тексты, документы, исследования. – М. : Рос. гос. гум. ун-т, 1999. – С. 638-647.

122. Иванова О.В. Ассоциативная структура термина / О.В. Иванова // Семантика языковых единиц : [Доклады VI международной конференции]. – М. : Моск. гос. открытый пед. ун-т, 1998. – Т.1. – С. 141-143.

123. Ивина Л.В. Лингво-когнитивные особенности отраслевых терминологий / Л.В. Ивина. – М. : Академический проект, 2003. – 304 с.

124. Іваненко І. Українська логопедична термінологія як об'єкт лінгвістики // Українська мова: науково-теоретичний журнал / І. Іваненко. – К., 2009. – № 1. – С. 53-60.

125. Иванов В. Основні теорії масової комунікації і журналістики : [Навч. посіб.] / В. Иванов / За наук. ред. В.В. Різуна — К. : Центр Вільної Преси, 2010. – 258 с.

126. Іващенко В.І. Лінгвоконцептуальна репрезентація фрагментів когніції в термінопросторі української мистецтвознавчої картини світу : дис... д-ра філол. наук : спец. 10.02.01 / В.І. Іващенко. – К., 2007. – 512 с.

127. Казими́рова И.А. Семантическая структура и парадигматические отношения глагольно-инфинитивных сочетаний в современном русском языке : дис ... канд. филол. наук : спец. 10.02.01 / И.А. Казими́рова. – К., 1993. – 225 с.
128. Кайда Л.Г. Позиция автора в публицистике. Стилистическая концепция / Л.Г. Кайда // Язык современной публицистики : [Сб. статей] / сост. Солганик Г.Я. – М. : Наука, Флинта, 2005. – С. 112-145.
129. Как работать над терминологией : Основы и методы / Отв. ред. В.С. Кулебабкин. – М. : Наука, 1968. – 76 с.
130. Канделаки Т.Л. Семантика и мотивированность терминов: [Монография] / Т.Л. Канделаки. – М. : Наука, 1977. – 168 с.
131. Караулов Ю.Н. Русский язык и языковая личность / Ю.Н. Караулов. – М. : Наука, 1987. – 261 с.
132. Карпіловська Є. Динаміка словникового складу сучасної української мови на тлі міжслов'янських / Є. Карпіловська // Мовознавство. – 2003. – № 2/3. – С. 96-111
133. Катюрова М.П. Об экстралингвистических основаниях смысловой структуры научного текста (функционально-стилистический аспект) / М.П. Катюрова. – Красноярск : Красноярский университет, 1998. – 171 с.
134. Квитко И.С. Термин в научном документе / И.С. Квитко. – Л. : Изд-во при Львовском государственном ун-те, 1976. – 162 с.
135. Квитко И.С. и др. Терминологические проблемы редактирования / И.С. Квитко, В.М. Лейчик, Г.Г. Кабанцев. – Л. : Высшая школа, 1986. – 151 с.
136. Кияк Т. Лингвистические аспекты терминоведения : [Учебн. пособ.] / Т. Кияк. – К. : УМК ВО, 1989. – 102 с.
137. Кіцера О. До питання унормування української термінології / О. Кіцера // Українська термінологія і сучасність : [Зб. наук. праць]. – Вип. VI. – К. : КНЕУ, 2005. – С. 164–166.

138. Клименко Н.Ф. та ін. Динамічні процеси в сучасному українському лексиконі : [Монографія] / Н.Ф. Клименко, Є.А. Карпіловська та ін. – К. : Видавничий Дім Дмитра Бураго, 2008. – 335 с.
139. Клушина Н.И. Публицистический текст в прагматическом аспекте / Н.И. Клушина // Язык массовой и межличностной коммуникации. – М. : Медиа-Мир, 2007. – С. 75-106.
140. Кобозева И.М. Лингвопрагматический аспект анализа языка СМИ / И.М. Кобозева // Язык средств массовой информации: [Учеб. пособ. для вузов] / Под ред. М.Н. Володиной. – М. : Академический проект, АльмаМатер, 2008. – С. 221-236.
141. Ковалевська Т.Ю. та ін. Реклама та PR у масово-інформаційному просторі : [Монографія] / Т.Ю. Ковалевська, Н.В. Кондратенко. – Л. : Астропринт, 2009. – 400 с.
142. Ковалик І.І. Питання українського і слов'янського мовознавства [Вибрані праці] / Упорядн. З. Терлак / І.І. Ковалик. – Л.–Івано-Франківськ, 2008. – 496 с.
143. Коготкова Т.С. Термин в тексте / Т.С. Коготкова // Русская речь. – 1980. – № 1. – С. 89-94.
144. Кожина М.Н. Специфика и эволюция функциональных стилей / М.Н. Кожина. – Пермь, 1979. – 174 с.
145. Кожина М.Н. Стилистика текста в коммуникативном аспекте / М.Н. Кожина. – Пермь, 1987. – 168 с.
146. Кожина М.Н. Функциональные разновидности речи в коммуникативном аспекте / М.Н. Кожина. – Пермь, 1988. – 165 с.
147. Кокорина Е.В. СМИ и интернет-коммуникация / Е.В. Кокорина // Язык современной публицистики : [Сб. статей] / сост. Г.Я. Солганик – М. : Наука, Флинта, 2005. – С. 96-101.
148. Комарова З.И. О сущности термина // Термин и слово : [Межвуз. сб.]. – Горький: ГГУ, 1979. – С. 3-13.

149. Комарова З.И. Семантическая структура специального слова и ее лексикографическое описание / З.И. Комарова. – Свердловск : Изд-во Уральск. ун-та, 1991. – 359 с.
150. Комова М. 50 років термінологічної лексикографії / М. Комова // Проблеми української термінології : [Вісник]. – Львів, 2002. – № 453. – С. 5-18.
151. Конобродська В. Етнолінгвістичний і лінгвістичний аспекти дослідження діалектної лексики / В. Конобродська // Матеріали 5 конгресу Міжнародної асоціації українців. – Чернівці : Рута, 2003. – С. 406-410.
152. Кононенко В. Символи української мови / В.І. Кононенко. – Івано-Франківськ : Плай, 1996. – 272 с.
153. Корнейко І.В. Становлення термінології медичної радіології в українській мові : дис... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 / І.В. Корнейко. – Х., 1996. – 182 с.
154. Костомаров В.Г. Русский язык на газетной полосе. Некоторые особенности языка современной газетной публицистики / В.Г. Костомаров. – М. : Изд-во Московского ун-та, 1971. – 267 с.
155. Котелова Н.З. К вопросу о специфике термина / Н.З. Котелова // Лингвистические проблемы научно-технической терминологии. – М., 1970.
156. Кочерган М.П. Лінгвістика тексту // Загальне мовознавство [Підручник] / М.П. Кочерган. – К. : Видавничий центр «Академія», 2006. – С. 160-164.
157. Краковецька Г.О. Латинська мова. Рецептурса. Клінічна термінологія : підручник для студ. / Г.О. Краковецька. – К. : Здоров'я, 1999. – 360 с.
158. Кровицька О. Українська лексикографія: теорія і практика / О. Кровицька. – Л. : Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2005. – 175 с.

159. Кубрякова Е.С. Номинативный аспект речевой деятельности / Е.С. Кубрякова. – М. : Наука, 1986. – 157 с.
160. Кубрякова Е.С. Типы языковых значений. Семантика производного слова / Е.С. Кубрякова. – М. : Наука, 1981. – 179 с.
161. Кудрявцева Л.А. Моделирование динамики словарного состава языка : [Монография] / Л.А. Кудрявцева. – К. : ИСИОУ, 1994. – 280 с.
162. Кудрявцева Л.А. Моделирование динамики словарного состава языка : [Монография] / Л.А. Кудрявцева. – 2-е изд., испр. – К. : ИПЦ «Киевский университет», 2003. – 208 с.
163. Культура мови на щодень / Н.Я. Дзюбишина-Мельник та ін. / Відп. ред. С.Я. Єрмоленко; НАН України, Інститут української мови. – К. : Довіра, 2000. – 170 с. – [Словники України].
164. Лащук О.Р. Теория формата в массовой коммуникации / О.Р. Лащук // Вестник Московского университета. Серия 10. Журналистика. – 2010. – № 6. – С. 36-41.
165. Левин А.В. и др. Реальности иного мира. Лингвосемантический текст (Попытка анализа и систематизации) / А. Левин, В.Строчков // Лабиринт-Эксцентр. – 1991. – №3. – С. 74-85.
166. Левковская К.А. Теория слова, принципы ее построения, аспекты изучения лексического материала / К.А. Левковская. – М., 1962.
167. Лейчик В.М. Некоторые вопросы упорядочения терминообразовательных отношений // Термин и слово : [Межвуз. сб.] / В.М. Лейчик. – Горький : ГГУ, 1981. – С. 121-128.
168. Лейчик В.М. и др. Терминоведение : предмет, методы, структура / В.М. Лейчик, Л.М. Бесекирска – Белосток : «Libra» PPHUW, 1998. – 184 с.
169. Леонтьев А.А. Основы психолингвистики / А.А. Леонтьев. – М. : Изд-во М. Фортона, 1997. – 346 с.
170. Леонтьев А.А. Язык, речь, речевая деятельность / А.А. Леонтьев. – М. : Просвещение, 1969. – 614 с.

171. Лепеха Т. Лексико-семантичні особливості термінів судово-медичної експертизи / Т. Лепеха // Українська термінологія і сучасність: [Зб. наук. праць]. / Відп. ред. Л.О. Симоненко. – К.: КНЕУ, 1998. – С. 141-145.

172. Лисиченко Л.А. Багатозначність у лексико-семантичній системі : структурний, семантичний, когнітивний аспекти / Л.А. Лисиченко. – Х. : Основа, 2008. – 272 с.

173. Лисиченко Л.А. Лексико-семантична система української мови / Л.А. Лисиченко. – Харків : Харк. ун-т, 1997. – 129 с.

174. Литвиненко Н.П., Місник Н.В. Українська медична термінологія у фаховій мові лікаря [Навч. посіб.] / Н.П. Литвиненко. – К. : Книга плюс, 2001. – 176 с.

175. Литвинчук И.Н. Прагматика эмотивного текста (психосемантическое экспериментальное исследование) : дис. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.15 / И.Н. Литвинчук – К., 2000.

176. Літературна мова у просторі національної культури / Відп. ред. Л.І. Шевченко; Авт. В.М. Русанівський, Л.А. Лисиченко, С.Я. Єрмоленко. – К. : ВПЦ «Київський університет», 2004. – 135 с.

177. Лотте Д.С. Как работать над терминологией : Основы и методы / Д.С. Лотте. – М. : Изд-во Акад. наук СССР, 1968. – 76 с.

178. Лотте Д.С. Основы построения научно-технической терминологии / Д.С. Лотте. – М. : Изд-во Акад. наук СССР, 1961. – 127 с.

179. Лукина М.М. и др. СМИ в интернете / М.М. Лукина // Средства массовой информации России : [Учеб. пособ. для студ. вузов] / М.И. Алексеева, Л.Д. Болотова, Е.Л. Вартанова; Под ред. Я.Н. Засурского. – М. : АспектПресс, 2008. – С. 338-356.

180. Лысакова И.П. Язык газеты : социолингвистический аспект. – Л. : Изд-во ЛГУ, 1981. – 104 с.

181. Лысакова И.П. Язык современной русской прессы : социолингвистический аспект / И.П. Лысакова // Язык массовой и межличностной коммуникации. – М. : Медиа-Мир, 2007. – С. 40-53.
182. Майданова Л.М. Практическая стилистика жанров СМИ : [Учеб. пособ.] / Л.М. Майданова, С.О. Калганова – Екатеринбург : Гуманитарный ун-т, 2006. – 336 с.
183. Макарець Ю.С. Перифразові номінації в українській публіцистиці початку ХХІ ст. : Автореф. дис. ... к. філол. наук : спец. 10.02.01 / Ю.С. Макарець. – К., 2011. – 22 с.
184. Макарець Ю.С. Особливості семантико-функціонального призначення перифразів у публіцистиці / Ю.С. Макарець // Вісник Харківського педагогічного університету імені В.Н. Каразіна. Серія «Філологія» : [Зб. наук. праць]. – Х. : ХНУ, 2010. – Вип. 60. – Ч. 1. – С. 413-417.
185. Масенко Л.Т. Нариси з соціолінгвістики / Л.Т. Масенко. – К., 2010. – 243 с.
186. Маслова В.А. Лингвокультурология [Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений] / В.А. Маслова – М. : Академия, 2001. – 208 с.
187. Масс-медиа и гражданское общество : [Монография] / Под ред. А. Холода, А. Лобанова, С. Михальчик и др. – Кривой Рог : Международный исследовательский центр «Человек: язык, культура, познание», 2008. – 227 с.
188. Мацько Л.І. та ін. Стилiстика української мови : [Пiдручник] / Л.І. Мацько, О.М. Сидоренко, О.М. Мацько / За ред. Л.І. Мацько. – К. : Вища школа, 2003. – 462 с.
189. Мацюк Г.П. Про термiнологiю одиниць загальноживаної лексики / Г.П. Мацюк // Мовознавство [науково-теоретичний журнал]. – 1984. – №5. – С. 68-71.
190. Медична енциклопедія / За ред. П.І. Червяк– К. : Вид. центр «Просвіта», 2001. – 1024 с.

191. Місник Н.В. Формування української медичної клінічної термінології : дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 / Н.В. Місник. – К., 2002. – 173 с.
192. Моисеев А.И. О языковой природе термина / А.И. Моисеев // Лингвистические проблемы научно-технической терминологии. – М., 1970.
193. Мойсієнко А.К. Динамічний аспект номінації / А.К. Мойсієнко. – К. : ВПЦ «Київський університет», 2004. – 100 с.
194. Мони́на Т.С. Оценочная функция языковой игры в газете / Т.С. Мони́на // Язык и стиль современных средств массовой информации : [межвуз. сб. науч. труд. Всерос. конфер., посв. 80-летию проф. Н.С. Валгиной] / Отв. ред. Т.В. Маркелова. – М. : МГУП, 2007. – С. 239-244.
195. Морковкин В.В. Лексическая многозначность и некоторые вопросы ее лексикографической интерпретации / В.В. Морковкин // Русский язык. Проблемы художественной речи. Лексикология и лексикография. Виноградовские чтения 9-10. – М. : Наука, 1981. – С. 153-166.
196. Мосенкіс Ю.Л. Теоретичні аспекти поглибленого діхронічного дослідження основної лексики : до проблеми гіпотетичного первісного мовного стану як найдавнішого етапу доісторії укр. мови / Ю.Л. Мосенкіс. – К. : Віпол : Перше вересня, 1997. – 210 с.
197. Муромцев І.В. Морфеміка і словотвір сучасної української мови : [Навч. посіб.] / І.В. Муромцев. – Х. : ХДУ, 1980. – 60 с.
198. Наєнко Г. Семантика слова в староукраїнському науковому тексті / Г. Наєнко // Семантика мови і тексту : [зб. ст.] – Івано-Франківськ, 2000. – С. 24-34.
199. Наконечна Г. Українська науково-технічна термінологія / Г. Наконечна. – Л. : Кальварія, 1999. – 110 с.

200. Налепин В.П. Термин и терминосистема как предмет лексикографии : дис. ... к. филол. н. : спец. 10.02.01 / В.П. Налепин. – М., 1975.
201. Науменко Т.В. Массовая коммуникация: теоретико-методологический анализ / Т.В. Науменко. – М. : Перспектива, 2003. – 252 с.
202. Непийвода Н.Ф. Детерминологизация как результат взаимодействия общелитературной и терминологической лексики : дис. ... к. филол. наук : спец. 10.02.01 / Н.Ф. Непийвода. – К., 1983.
203. Непийвода Н.Ф. Мова української наукової технічної літератури (функціонально-стилістичний аспект) : [Монографія] / Н.Ф. Непийвода. – К. : ТОФ «МФА», 1997. – 264 с.
204. Непийвода Н.Ф. Про вплив термінології на загальноживану лексику // Дивослово : [Науково-методичний журнал] / Н.Ф. Непийвода. – 1980. – № 4. – С. 44-47.
205. Неретина С.С. Тропы и концепты / С.С. Неретина. – М. : ВКГТ, 46 с.
206. Нетлюх М.А. Українсько-латинський анатомічний словник / М.А. Нетлюх [Вид. 2-е, випр.] – Львів : Стрім, – 2000. – 216 с.
207. Нечай С.В. Латинсько-український медичний словник / С.В. Нечай. – К. : УЛТК. Фонд ТТ, 2002. – 384 с.
208. Никитевич В.М. Основы номинативной деривации / В.М. Никитевич. – Минск : «ВШ», 1985. – 157 с.
209. Никитина Ф.А. Влияние аналогии на словообразование / Ф.О. Никитина. – К. : КГУ, 1973. – 198 с.
210. Никитина Ф.А. Диахронические структурные изменения в лексике и словообразовании / Ф.О. Никитина. – К. : КГУ, 1974. – 72 с.
211. Николаева А.В. Общая схема комплексного семантического анализа газетного текста / А.В. Николаева // Язык массовой и межличностной коммуникации. – М. : Медиа-Мир, 2007. – С. 65-74.

212. Ніка О.І. Проблеми функціоналізму в історико-лінгвістичних дослідженнях / О.І. Ніка // Дискурс української історичної романістики : поетика жанру. Наукові студії. – К. : ВПЦ «Київський університет», 2000. – С. 478–483.

213. Нікітіна Ф.О. Аналогія і словотворчі моделі / Ф.О. Нікітіна. – К. : Київс. держ. ун-т, 1971. – 51 с.

214. Нікітіна Ф.О. Семантичні та словотворчі проблеми сучасної термінології / Ф.О. Нікітіна. – К. : Київс. держ. ун-т, 1978. – 32 с.

215. Нікітіна Ф.О. Структурні та математичні методи вивчення мови / Ф.О. Нікітіна. – К. : Київс. держ. ун-т, 1987. – 36 с.

216. Нікуліна Н.В. Термінознавство : лінгвістичний опис української термінологічної системи автобудування : [Навч. посіб.] / Н.В. Нікуліна. – Х. : Харк. нац. автомоб.-дорож. ун-т, 2006. – 144 с.

217. Німчук В.В. Термінологічна система як результат пізнання об'єкта / В.В. Німчук. – К. : Наукова думка, 1983. – 175 с.

218. Новий англо-український медичний словник / За ред. В.Л. Ривкіна, М.С. Бенюмовича; Відп. ред. Л.І. Шевченко, В.І. Шматко; Упор.: Л.І. Шевченко, О.І. Ніка, Л.В. Шулінова, О.І. Хом'як. – К. : Арій, 2007. – 784 с.

219. Новий англо-український, українсько-англійський медичний словник : близько 24 000 термінів / Упоряд. Н.Р. Мокіна; За ред. Л.І. Шевченко, В.І. Шматко, В.В. Лося / Науковий переклад і редагування : Л.І. Шевченко, В.І. Шматко, О.І. Ніка, А.А. Дем'янюк. – К. : Арій, 2009. — 480 с.

220. Новиков Л.А. Семантика руського языка / Л.А. Новиков. – М. : Высшая школа, 1982. – 272 с.

221. Номинативные свойства языковых единиц : [Межвуз. сб.] / Редкол. Р.М. Бирюкович и др. – Саратов, 1990. – 153 с.

222. Номинативный аспект лингвистических единиц в языках различных типов : [Межвуз. сб.] / Редкол. Р.М. Бирюкович и др. – Саратов, 1986. – 148 с.
223. Номинация и коммуникация / Редкол. А.Д. Райхштейн и др. – М., 1985. – Вып. 250. – 143 с.
224. Общее языкознание. Формы существования, функции, история языка / Отв. ред. Б.А. Серебренников. – М. : Наука, 1972. – 212 с.
225. Овчаренко Н.І. Способи номінації словотворення у сучасній українській мінералогічній термінології : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 / Н.І. Овчаренко – Дніпропетровськ, 1996. – 21 с.
226. Орфографічний словник українських медичних термінів / Уклад. Л.І. Петрух, О.Я. Томашевська. – Л. : Книжковий дім, 1993. – 617 с.
227. Отин Е.С. Избранные труды по языкознанию / Е.С. Отин. – Донецк : Донеччина, 1999. – 400 с.
228. Павлюк Л.С. Знак. Символ. Міф у масовій комунікації : [Посібник] / Л.С. Павлюк. – Л. : ПАІС, 2006. – 120 с.
229. Панько Т.І. Від терміна до системи / Т.І. Панько. – Л. : Вища школа, 1979. – 147 с.
230. Панько Т.І. та ін. Українське термінознавство [Підручн.] / Т.І. Панько, І.М. Кочан, Г.П. Мацюк. – Львів : Світ, 1994. – 216 с.
231. Пащенко В.М. та ін. Слово і контекст : [Навч. посіб.] / В.М. Пащенко, В.М. Бережняк. – Ніжин : Ніжинський держ. педагогічний ун-т ім. Миколи Гоголя, 1999. – 100 с.
232. Пекарская Л.А. Реализация требований к «идеальному» термину в реально функционирующих терминологиях // Термин и слово : [Межвуз. сб.] / Л.А. Пекарская. – Горький : ГГУ, 1981. – С. 22-28.
233. Пентилюк М.І. Культура мови і стилістика : [Підручник для гімназій гуманітарного профілю] / М.І. Пентилюк. – К. : Вежа, 1994. – 239 с.

234. Передрієнко В.А. Формування української літературної мови 18 ст. на народній основі / В.А. Передрієнко – К. : Наукова думка, 1979. – 143 с.
235. Петров В.В. Семантика научных терминов / В.В. Петров. – Новосибирск : Наука, 1982. – 128 с.
236. Петрук Л. Медичні словники України (1990-2007 рр.) // Українська термінологія і сучасність : [Зб. наук. пр.] / Л. Петрук, В. Петрук. – К., 2007. – Вип. 7. – С. 338-342.
237. Плющ М.Я. Граматика української мови : [Навч. посіб. для студентів філол. спец. вищ. навч. закл. у 2-х т.] / М.Я. Плющ. – К. : Вища школа, 2005. – Ч. 1. Морфеміка. Словотвір. Морфологія. – 286 с.
238. Покровская Е.В. Прагматика современного газетного текста / Е.В. Покровская // Культура речи. – М., 2006. - № 3. – С. 19-34.
239. Пономарів О.Д. Стилїстика сучасної української мови : [Підручн. для студ. гуманіт. спец. вищих закл. освіти] / О.Д. Пономарів. – 3-тє вид., перероб. і доп. – Т. : Навчальна книга-Богдан, 2000. – 246 с.
240. Потебня А.А. Мысль и язык / А.А. Потебня. – К. : СИНТО, 1993. – 192 с.
241. Потебня А.А. Символ и миф в народной культуре / Сост. А.Л. Топорков / А.А. Потебня. – М. : Лабиринт, 2007. – 479 с.
242. Потебня А.А. Эстетика и поэтика / А.А. Потебня. – М. : Иск-во, 1976. – 614 с.
243. Почепцов Г.Г. О месте прагматического элемента в лингвистическом описании // Прагматические и семантические аспекты синтаксиса / Г.Г. Почепцов. – К. : Наука, 1985. – С. 26-38.
244. Поэтика публицистики : [Сборник] / Под ред. Г.Я. Солганика. – М. : Изд-во МГУ, 1980. – 160 с.
245. Прикладне термінознавство : [Навч. посібн.] / За ред. В.В. Дубічинського, Л.А. Васенко. – Харків : НТУ «ХП», 2003. – Ч. 1. – 145 с.

246. Присяжнюк О.К. Російсько-український медичний словник професійної мови фахівців з внутрішніх хвороб (із тлумаченням термінів) / О.К. Присяжнюк. – К. : Берта, 1995. – 616 с.

247. Проблеми української термінології : [Зб. наук. пр.] – Львів: Ліга-Прес, 2004. – 228 с.

248. Проблеми української термінології : Збірник наукових праць учасників 9-ї Міжнародної наукової конференції «Проблеми української термінології «СловоСвіт 2006» – Л. : Національний університет «Львівська політехніка», 2006. – 210 с.

249. Проблеми української термінології : Збірник наукових праць учасників 10-ї Міжнародної наукової конференції «Проблеми української термінології «СловоСвіт 2006» – Л. : Національний університет «Львівська політехніка», 2008. – 198 с.

250. Радзієвська Т.В. Комунікативно-прагматичні аспекти текстотворення : дис. ... д-ра філол. наук : спец. 10.02.01 / Т.В. Радзієвська. – К., 1999. – 390 с.

251. Радзієвська Т.В. Текст як засіб комунікації / Т.В. Радзієвська. – К. : Ін-т УМ НАН України, 1998. – 194 с.

252. Реформатский А.А. Введение в языковедение / Под ред. В.А. Виноградова. – М. : Аспект-Пресс, 1996. – 536 с.

253. Реформатский А.А. Термин как член лексической системы языка // Проблемы структурной лингвистики / А.А. Реформатский. – М. : Наука, 1967. – 260 с.

254. Рицар Б. та ін. Про деяку критику щодо української науково-технічної термінології / Б. Рицар, Р. Рожанківський, В. Моргунюк // «Проблеми української термінології»: (матеріали 6-ї Міжнародної наукової конференції «СловоСвіт 2000» [Зб. наук. пр.] – 2000. – № 402. – С. 170-175.

255. Ріднева Л.Ю. Народна медична лексика російської мови в структурно-семантичному і функціональному аспектах (назви хвороб і хворобливих станів) : дис. ... к. філол. н. : спец. 10.02.02 – К., 1998. – 209 с.

256. Романов А.А. Прагматические особенности перформативных высказываний / А.А. Романов // Прагматика и семантика синтаксических единиц. – Калинин : Калининск. гос. ун-т, 1984. – С. 86-92.
257. Російсько-український медичний словник / Уклад. О. Мусій, С. Нечай, О. Соколюк, С. Гаврилук. – Умань : РГТК, 1994. – 213 с.
258. Російсько-український словник наукової термінології : Біологія. Хімія. Медицина. – К. : Тема, 1996. – 312 с.
259. Російсько-українсько-латинський словник гігієнічних термінів / За ред. Є.Г. Гончарука. – К. : СДМА, 1991. – 545 с.
260. Російсько-українсько-латинський словник медичних термінів / За ред. В.Г. Коляденка, Ю.В. Шаніна. – К. : Бетта, 1995. – 615 с.
261. Руденко Д.И. Лингвофилософские парадигмы: границы языка и границы культуры / Д.И. Руденко // Философия языка: в границах и вне границ. – Х. : Око, 1993. – С. 101-173.
262. Русанівський В.М. Структура лексичної і граматичної семантики / В.М. Русанівський. – К. : Наукова думка, 1988. – 240 с.
263. Русова Н.Ю. Терминология и терминологический баланс данных // Терминология в структурно-семантическом и функциональном аспектах / Н.Ю. Русова. – Новгород, 1991. – С. 78-86.
264. Селиванова Е.А. Основы лингвистической теории текста и коммуникации / Е.А. Селиванова. – К. : Фитосоциоцентр, 2002. – 336 с.
265. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми / О.О. Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2008. – 712 с.
266. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика : термінологічна енциклопедія / О.О. Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2006. – 716 с.
267. Семчинський С.В. Загальне мовознавство / С.В. Семчинський. – К. : Вища школа, 1988. – 328 с.
268. Симоненко Л.О. Українська термінологія кін. ХХ ст. / Л.О. Симоненко // Українська термінологія і сучасність (Матеріали II Всеукр. конфер.). – К. : 1997. – С. 10-14.

269. Симоненко Л.О. Формування української біологічної термінології / Л.О. Симоненко. – К. : Наукова думка, 1991. – 152 с.
270. Скороходько Е.Ф. Термін у науковому тексті (до створення терміноцентричної теорії наукового дискурсу) / Е.Ф. Скороходько ; Український ін-т лінгвістики і менеджменту. – К. : Логос, 2006. – 100 с.
271. Словарь иностранных терминов / Вст. ст. В.В. Бурцевой / Отв. редакторы В.В. Бурцева, Н.М. Семенова. – М. : Рус. яз. – Медиа, 2000. – 320 с.
272. Словарь терминов в медицинской и клинической генетике / В.Г. Германов, Т.А. Зубов и др. – Луганск : ЛГМУ, 1996. – 22 с.
273. Словарь терминов : Общество. Семантика. Экономика. Культура. Образование / Ю.В. Рождественский. – М. : Флинт, Наука, 2003. – 112 с.
274. Словник медичних термінів / В.Й. Кресюн, Ю.І. Бажора, Л.Г. Кириченко. – Одеса, 1994. – 376 с.
275. Словообразование. Стилистика. Текст. Номинативные средства в текстах разных функциональных стилей / Науч. ред. Г.А. Николаев, И. Онхайзер. – Казань, 1990. – 175 с.
276. Слухай Н.В. Міфологічні джерела прагматикону текстів мас-медіа : [Навчал. посіб.] / Н.В. Слухай. – Сімферополь, 2004. – 107 с.
277. Смирнова А.Г. Функционирование терминов медицинской науки в современном русском языке / А.Г. Смирнова. – А.-Ата, 1985. – 170 с.
278. Снитко Е.С. Внутренняя форма в процессах номинации (на материале русского языка) : автореф. дис. ... на соискание науч. степени д-ра филол. наук : спец. 10.02.02 / Е.С. Снитко. – К., 1990. – 34 с.
279. Снитко Е.С. Составные наименования в газетно-публицистической речи / Е.С. Снитко. – К., 1981.

280. Соколовська Т.Г. Українська термінологія з генетики: походження, структура, системність (лінгвістична проблематика): автореф. дис. ... к. філол. н. : спец. 10.02.01 – К., 1999. – 21 с.
281. Солганик Г.Я. Лексика газеты / Г.Я. Солганик. – М. : Изд-во МГУ, 1981. – 108 с.
282. Солганик Г.Я. Место языка СМИ в литературном языке. Перспективы развития / Г.Я. Солганик // Язык массовой и межличностной коммуникации. – М. : Медиа-Мир, 2007. – С. 553-568.
283. Солганик Г.Я. О поэтике публицистики / Солганик Г.Я. // Функциональная стилистика: теория стилей и их языковая реализация. – Пермь, 1986. – С. 128-134.
284. Солганик Г.Я. Общая характеристика языка современных СМИ в сопоставлении с языком СМИ предшествующего периода / Г.Я. Солганик // Язык массовой и межличностной коммуникации. – М. : Медиа-Мир, 2007. – С. 15-39.
285. Солганик Г.Я. Стилистика текста / Г.Я. Солганик. – М. : Флинта, Наука, 2001. – 256 с.
286. Солганик Г.Я. Стилистика текста : [Учеб. пособие для студентов, абитуриентов, преподавателей-филологов] / Г.Я. Солганик. – М. : Флинта, Наука, 1997. – 256 с.
287. Солганик Г.Я. Стилистический словарь публицистики : Ок. 6000 слов и выражений / Г.Я. Солганик. – М. : Русское слово, 1999. – 649 с.
288. Солганик Г.Я. Толковый словарь: Язык газеты, радио, телевидения : Ок. 6000 слов и выражений / Г.Я. Солганик. – М. : Изд-во ЛСТ; Изд-во Лстрель, 2002. – 52 с.
289. Сорокина Т.С. История медицины / Т.С. Сорокина. – М. : Изд-во УДН, 1988. – 72 с.
290. Социальная практика й журналистский текст / Под ред Я.Н. Засурского, Е.И. Пронина. – М., 1990. – С. 41.

291. Средства массовой информации России : [Учеб. пособ. для студ. вузов] / М.И. Алексеева, Л.Д. Болотова, Е.Л. Варганова и др. ; Под ред. Я.Н. Засурского. – М. : АспектПресс, 2008. – 380 с.
292. Ставицька Л. О. Арго, жаргон, сленг: Соціально диференціяція української мови / Л.О. Ставицька. – К. : Критика, 2005. – 464 с.
293. Стасюк Т.В. Відомі утворення : структурно-семантичні і функціонально-стилістичні аспекти у мові сучасної публіцистики : дис. ... к. філол. н. : спец. 10.02.01 / Т.В. Стасюк. – К., 2005. – 265 с.
294. Стасюк Т.В. Соціокогнітивний підхід до вивчення терміна : аналіз визначень лінгвістів-когнітологів / Т.В. Стасюк // Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика : [Зб. наук. праць]. – К. : ВПЦ «Київський університет», 2012. – Вип. XXIV. – С. 50-62.
295. Степанов Ю.С. В трехмерном пространстве языка : семиотические проблемы лингвистики, философии, искусства / Ю.С. Степанов. – М. : Наука, 1985. – 334 с.
296. Степанов Ю.С. Методы и принципы современной лингвистики / Ю.С. Степанов. – М. : Эдиториал УРСС, 2001. – 311 с.
297. Степанов Ю.С. Смена «культурных парадигм» и ее внутренние механизмы / Ю.С. Степанов, С.Г. Проскурин // Философия языка : в границах и вне границ. – Х. : Око, 1993. – Т.1. – С. 13-36.
298. Стецюк Р.І. Українська кардіологічна термінологія (структурно-семантична характеристика) : дис... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 / Р.І. Стецюк – Запоріжжя, 1998. – 198 с.
299. Стилистика газетных жанров / Под ред. Д. Розенталя. – М. : Изд-во Московского университета, 1981. – 229 с.
300. Стишов О.А. Динамічні процеси в лексико-семантичній системі та в словотворі української мови кінця ХХ ст. (на матеріалі мови засобів масової інформації) : дис. ... доктора філол. наук : спец. 10.02.01 / О.А. Стишов. – К., 2003. – 597 с.

301. Стишов О.А. Українська лексика кінця ХХ століття: на матеріалі засобів масової інформації / О.А. Стишов. – 2-ге вид., перероб. – К. : Пугач, 2005. – 388 с.
302. Суперанская А. и др. Общая терминология [Вопросы теории] / А. Суперанская, Н. Подольская, Н. Васильева – М. : Едиториал УРСС, 2003. – 248 с.
303. Суперанская А., Подольская Н., Васильева Н. Общая терминология [Терминологическая деятельность] / А.В. Суперанская и др. – М. : Изд-во ЛКИ, 2008. – 288 с.
304. Сурикова Т.И. Этический аспект языка СМИ / Т.И. Сурикова // Язык массовой и межличностной коммуникации. – М. : Медиа-Мир, 2007. – С. 133-184.
305. Суська О.О. Розвиток інформаційно-комунікативних теорій мас-медіа та вивчення впливу інформаційного простору на особистість людини / О.О. Суська // Слово. Символ. Текст: [сб. науч. тр., посвященный 80-летию проф. М.А.Карпенко] / Под общ. ред. Е.С. Снитко, Л.П. Дядечко. – К. : ИПЦ «Киевский университет», 2006. – 380 с.
306. Сучасна українська літературна мова : [Підручник] / А.П. Грищенко, Л.І. Мацько, М.Я. Плющ та ін. / За ред. А.П. Грищенка. – 2-е вид., перероб. і допов. – К. : Вища школа, 1997. – 330 с.
307. Табанакова В.Д. Идеографическое описание научной терминологии / В.Д. Табанакова. – Тюмень : Изд-во Тюменского гос. ун-та, 1999. – 200 с.
308. Табанакова В.Д. Когнитивная функция категориальной модели научного термина / В.Д. Табанакова // Научно-техническая терминология: Научно-реферативный сборник.– М. : Госстандарт России, ВНИИКИ, 2002. – Вып. 2. – С. 81-82.
309. Тараненко А.А. Языковая семантика в ее динамических аспектах / А.А. Тараненко. – К. : Наука, 1989. – 256 с.

310. Татаринov В.А. История отечественного терминоведения : [В 3-х томах] Направления и методы терминологических исследований : Очерк и хрестоматия. – М. : Моск. лицей, 1995. – Т. 2., Книга 1. – 334 с.
311. Татаринov В.А. Теория терминоведения. Теория термина. История и современное терминоведение [В 3-х томах]. – М. : Моск. лицей, 1996. – Т. 1. – 311 с.
312. Телия В.Н. Коннотативный аспект семантики номинативных единиц / В.Н. Телия. – М. : Наука, 1986. – 141 с.
313. Телия В.Н. Типы языковых значений. Связанное значение слова в языке / В.Н. Телия. – М. : Наука, 1981. – 269 с.
314. Теорія та прагматика термінологічної лексики / Відп. ред. Л.О. Симоненко. – К. : Наукова думка, 111 с.
315. Термин и их функционирование : [Межвуз. сб. науч. труд.]. – Горький : ГГУ, 1987. – 103 с.
316. Термин и культура речи : [Межвуз. сб. науч. труд.]. – Горький : ГГУ, 1981. – 269 с.
317. Термин и слово : [Межвуз. сб. науч. труд.]. – Горький : ГГУ, 1979. – 101 с.
318. Термин и слово : [Межвуз. сб. науч. труд.]. – Горький : ГГУ, 1981. – 106 с.
319. Термины в языке речи / Отв. ред. В.Н. Немченко. – Горький : ГГУ, 1985. – 121 с.
320. Ткаченко А.О. Мистецтво слова: вступ до літературознавства : [Підручник для студентів гуманітарних спеціальностей вищих навчальних закладів] / А.О. Ткаченко. – 2-ге вид., випр. і доп. – К. : ВПЦ «Київський університет», 2003. – 448 с.
321. Тлумачний словник медичних термінів: Російською, латинською та українською мовами / Н.П. Літвиненко, Н.В. Місник– К. : ПЕРУН, 2010. – 848 с.

322. Толикина Е.Н. Некоторые лингвистические проблемы изучения термина / Е.Н. Толикина // Лингвистические проблемы научно-технической терминологии. – М., 1970.

323. Толстая С. Постулаты московской этнолингвистики / С. Толстая // *Etnolingwistica*. – Lublin : LYF, 2006. – С. 7-27.

324. Толстой Н. И. Язык и народная культура. Очерки по славянской мифологии и этнолингвистике / Н.И. Толстой. – М. : Новый мир, 1995. – С. 15-26.

325. Трафименкова Т. Терминология болезней как объект ономазиологического, семантико-парадигматического и лексико-графического исследования: автореф. дис. ... к. филол. н. : спец. 10.02.01 – Орлов, 2008. – 24 с.

326. Тропініна Н.П. Прагматичний тип вторинної номінації в сучасній російській мові / Н.П. Тропіна // *Мовознавство* [Зб. наук. праць]. – 1993. – № 3. – С. 53-57.

327. Уваров Л. Символизация в познании / Л. Уваров. – Минск : Наука и техника, 1971. – 128 с.

328. Українська мова: Енциклопедія. – К. : Українська енциклопедія, 2000. – 752 с.

329. Українська термінологія і сучасність : [Зб. наук. пр.]. – Вип. 1-9. – К., 1995-2011.

330. Український латино-англійський медичний тлумачний словник / За ред. М. Павловського, Л. Петрух, І. Головка. – Львів, 1995.

331. Українсько-латинський-англійський медичний тлумачний словник : Близько 33000 термінів : [У 2-х томах] – Л. : Вид. спілка «Словник» Львівського державного медичного університету, 1995. – 786 с.

332. Українсько-латинсько-англійський медичний тлумачний словник. – Л. : Лава-Дорн, 1995. – 646 с.

333. Українсько-російський словник наукової термінології : близько 100 000 термінів і термінів-словосполучень / уклад. М.П. Годована ;

заг. ред. Л.О. Симоненко ; НАН України, Інститут української мови. Комітет наукової термінології. – К. ; Ірпінь : Перун, 2004. – 403 с. – (Серія «Академічні словники»).

334. Усатенко О.К. Російсько-український словник медичної термінології О.К. Усатенко. – К. : Словник України, 1996. – 654 с.

335. Уфимцева А.А. К вопросу о лексико-семантической системе языка / А.А. Уфимцева // Вопросы языкознания. – 1962. - №4. – С. 36-46.

336. Уфимцева А.А. Типы словесных знаков / А.А. Уфимцева. – М. : Наука, 1974. – 206 с.

337. Федотов О.В. та ін. Морфологічний словник медичної термінології / О.В. Федотов, О.М. Очкуренко, К.М. Фенчин – К. : Здоров'я, 1993. – 460 с.

338. Фіголь Н.М. Новотвори на сторінках сучасної періодики // Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика [зб. наук. пр.] / Н.М. Фіголь. – К. : ВПЦ «Київський університет», 2010. – Вип. 19. – С. 56-80.

339. Фомина И.Д. Аудитория печатных СМИ / И.Д. Фомина // Средства массовой информации России : [Учеб. пособ. для студ. вузов] / М.И. Алексеева, Л.Д. Болотова, Е.Л. Вартанова и др. ; Под ред. Я.Н. Засурского. – М. : АспектПресс, 2008. – С. 202-223.

340. Фролова Т.И. Информационные агентства / Т.И. Фролова // Средства массовой информации России : [Учеб. пособ. для студ. вузов] / М.И. Алексеева, Л.Д. Болотова, Е.Л. Вартанова и др. ; Под ред. Я.Н. Засурского. – М. : АспектПресс, 2008. – С. 356-377.

341. Функциональная семантика: Оценка, экспресивность, модальность [Сб. науч. труд.]. – М. : Ин-т языковедения РАН, 1996. – 168 с.

342. Цісар Н. Асоціативні зв'язки в українській медичній термінології / Н.А. Цісар // Українська термінологія і сучасність: [Зб. наук. праць]. – К., 2009. – Вип. VIII. – С. 179-182.

343. Чабаненко В.А. Основи мовної експресії / В.А. Чабаненко. – К. : Вища школа, 1984. – 168 с.
344. Чабаненко В.А. Стилїстика експресивних засобів української мови / В.А. Чабаненко. – Запоріжжя, 1995. – 84 с.
345. Человеческий фактор в языке: Языковые механизмы экспрессивности / В.Н. Телия, Т.А. Графова и др. / Отв. ред. В.Н. Телия. – М. : Наука, 1991. – 214 с.
346. Чемеркін С. Публіцистичний стиль української мови в Інтернеті : диференційні ознаки / С. Чемеркін. – Українознавство. – 2008. – № 4. – С. 220-224.
347. Чемеркін С.Г. Репрезентативність гіпертексту у функціонально-стильових різновидах української мови в Інтернеті / С.Г. Чемеркін // Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика [Зб. наук. пр.]. – К. : ВПЦ «Київський університет», 2009. – Вип. 19. – С. 111-116.
348. Черникова Н.В. Метафора и метонимия в аспекте современной неологии / Н.В. Черникова // Филологические науки. – 2001. - № 1. – С. 82-90.
349. Черникова Н.В. Оценочная коннотация в структуре актуализированных лексических единиц / Н.В. Черникова // Язык и стиль современных средств массовой информации : [межвуз. сб. науч. тр. Всерос. кофер., посв. 80-летию проф. Н.С. Валгиной] / Отв. ред. Т.В. Маркелова. – М. : МГУП, 2007. – С. 417-425.
350. Чорновол Г. Новітня економічна термінологія та її стилістичне вживання в сучасній українській мові (на матеріалі періодичних видань): дис. ... к. філол. н. : спец. 10.02.01 / Г. Чорновол. – К., 2004.
351. Чорновол Г.В. Антропоморфна метафора у системі економічної термінології (на матеріалі сучасних інтернет-видань) / Г.В. Чорновол // Українська термінологія і сучасність : [Зб. наук. праць] – К., 2007. – Вип. 7. – С. 129-133.

352. Чушкова О.В. Аналітичні номінації в економічній терміносистемі (структурно-типологічний аспект) : дис. ... канд. філол. н. : спец. 10.02.01 / О.В. Чушкова – Х., 2002. – 19 с.

353. Шанский Н.М. Лексикология современного русского языка / Н.М. Шанский. – М. : 1972. – С. 125-145.

354. Шанский Н.М. Развитие словообразовательной системы русского языка / Н.М. Шанский. – М. : Просвещение, 1969. – 198 с.

355. Шапран Д.П. Сучасна українська термінологія маркетингу: семантика і прагматика : дис... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 / Д.П. Шапран. – Дніпропетровськ, 2004. – 207 с.

356. Шевченко Л. Інтелектуальна еволюція української літературної мови: теорія аналізу : [Монографія]. – К. : ВПЦ «Київський університет», 2001. – 498 с.

357. Шевченко Л.І. Діалектика наукового пошуку і проблеми інтелектуалізації української мови / Л.І. Шевченко // Українське мовознавство [Зб. наук. пр.]. – 1991. – Вип. 18. – С. 3-5.

358. Шевченко Л.І. Екстралінгвістична основа як фактор формування мовних особливостей жанру / Л.І. Шевченко // Вісник Київського університету. Українська філологія. – 1980. – № 22. – С. 68-77.

359. Шевченко Л.І. Концепти теорії інтелектуалізації літературної мови в контексті розвитку стилю масової інформації / Л.І. Шевченко // Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика [зб. наук. пр.]. – К. : ВПЦ «Київський університет», 2004. – Випуск 7. – С. 3-15.

360. Шевченко Л.І. Концептуальність теорії мовної інтелектуалізації / Л.І. Шевченко // Сучасні проблеми філології [Темат. зб. наук. пр.]. – К. : Ін-т системних досліджень освіти, 1993. – С. 230-237.

361. Шевченко Л.І. Розвиток і функціонування української мови як проблеми лінгвістики і соціології / Л.І. Шевченко // Українська мова й історія : [Зб. наук. пр.] – К. : Навч.-метод. каб. вищ. освіти Міністерства освіти України, 1993. – С. 61-66.

362. Шевченко Л.І. Синонімія як об'єкт стилістичного вивчення. Проблематика, методика аналізу / Л.І. Шевченко // Вісник Київського університету. Літературознавство. Мовознавство. – К. : Вид-во при Київ. держ. ун-ті, 1986. – Вип. 28. – С. 133-139.

363. Шевченко Л.І. Стили сучасної української мови. Проблема структуризації / Л.І. Шевченко // Українська мова: з минулого в майбутнє. – К. : НАН України, 1998. – С. 183-186.

364. Шевченко Л.І. Тенденції розвитку української термінології в контексті проблеми мовного планування / Л.І. Шевченко // Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах : [Зб. наук. пр.] – К. : ІВЦ Держкомстату України. – 2002. – Вип. 2. – С. 11-18.

365. Шевченко Л.І. Термінологія як проблема інтелектуалізації мови / Л.І. Шевченко // Сучасні проблеми термінології та термінографії : [Тези Міжнар. наук. конфер.]. – К. : КМУЦА, 2000. – С. 11-12.

366. Шевченко Л.І. Функції мови як об'єкт дидактики у вищій школі / Л.І. Шевченко // Всеукраїнська науково-практична конференція «Сучасний стан вищої освіти в Україні: проблеми та перспективи». – К. : ВПЦ «Київський університет», 2000. – С. 240-243.

367. Шевченко Л.І. Функції української літературної мови як об'єкт дидактики / Л.І. Шевченко // Українське мовознавство. – 1997. – Вип. 1. – С. 132-137.

368. Шевченко Л.І. Функція як лінгвістична категорія: теоретичне моделювання, статус / Л.І. Шевченко // Вісник Київ. ун-ту ім. Т. Шевченка. Літературознавство. Мовознавство. Фольклористика. – К. : ВПЦ «Київський університет», 2000. – Вип. 9. – С. 64-69.

369. Шевченко Л.І., Дергач Д.В. Лексико-семантичний потенціал слова в науковому діалозі українських філологів : Ю.О. Карпенко – Л.А. Лисиченко / Л.І. Шевченко, Д.В. Дергач // Слов'янський збірник. – Одеса, 2011. – Вип. 14. – С. 16-22.

370. Шевченко Л.І., Шулінова Л.В. Стилїстика української літературної мови : Функціональна діагностика тексту / Л.І. Шевченко, Л.В. Шулінова. – К. : ВПЦ «Київський університет», 2004. – 349 с.

371. Шевченко Л.І., Шулінова Л.В. Стилїстика української літературної мови : Функціональна діагностика тексту. Книга 2. / Л.І. Шевченко, Л.В. Шулінова. – Видання 3-є : доп. і перероб. – К. : ВПЦ «Київський університет», 2012. – 388 с.

372. Шелов С.Д. Внеязыковая терминологичность терминологической системы / С.Д. Шелов // Терминоведение / Под ред. В.А. Татарина. – М. : 1993. – С. 14-20.

373. Шелов С.Д. О соотношении «профессиональная лексика – терминология» (к проблеме классификации специальной лексики) / С.Д. Шелов // Научно-техническая терминология [Тезы докладов Всесоюз. науч. конфер.]. – М. : 1983. – С. 68-71.

374. Шелов С.Д. Определение терминов и понятийная структура терминологии / С.Д. Шелов. – СПб. : Изд-во С.-Петербург. ун-та, 1998. – 236 с.

375. Шелов С.Д. Семантическое, понятийное и терминологическое поле термина / С.Д. Шелов // Научно-техническая терминология : [Научно-технический реферативный сборник]. – М. : Госстандарт России, ВНИИКИ, 2001. – Вып. 2. – С. 100-102.

376. Шелов С.Д. Терминология, профессиональная лексика и профессионализм: К проблеме классификации специальной лексики / С.Д. Шелов // Вопросы языковедения. – 1984. – № 5. – С. 17-20.

377. Шерковин Ю.А. Психологические проблемы массовых информационных процессов / Ю.А. Шерковин. – М. : Мысль, 1973. – 216 с.

378. Шестаков С.О. Лексико-семантичні інновації у системі сучасної української номінації (на матеріалі енергонімів та прагмонімів) : дис. ... к. філол. н. : спец. 10.02.01 / С.О. Шестаков. – Х., 2002. – 241 с.

379. Шестакова Л.Л. Политический язык: лексико-семантический аспект изучения / Л.Л. Шестакова // Лингвистика на исходе XX века. [Междун. конфер]. – М. : МГУ, 1995.

380. Шкондин М.В. Системные характеристики СМИ / М.В. Шкондин // Средства массовой информации России : [Учеб. пособ. для студ. вузов] / М.И. Алексеева, Л.Д. Болотова, Е.Л. Вартанова и др. ; Под ред. Я.Н. Засурского. – М. : АспектПресс, 2008. – С. 166-202.

381. Шмелев Д.Н. О семантических изменениях в современном русском языке / Д.Н. Шмелев // Развитие грамматики и лексики современного русского языка. – М. : Наука, 1964. – С. 4-17.

382. Шмелев Д.Н. Современный русский язык / Д.Н. Шмелев. – М. : Просвещение, 1977. – 335 с.

383. Шостак М.И. и др. Газеты и журналы (Комплексный анализ) / М.И. Шостак // Средства массовой информации России : [Учеб. пособ. для студ. вузов] / М.И. Алексеева, Л.Д. Болотова, Е.Л. Вартанова ; Под ред. Я.Н. Засурского. – М. : АспектПресс, 2008. – С. 264-278.

384. Штельмах М.Л. Інтерв'ю в системі жанрів сучасної україномовної комунікації: автореф. дис. ... к. філол. н. : спец. 10.02.01 / М.Л. Штельмах. – К. : Київський університет, 2008. – 19 с.

385. Шумарова Н.П. Роль ЗМК у розвитку мовної ситуації / Н.П. Шумарова // Наукові записки Інституту журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – К. : Ін-т журналістики. – 2010. – С. 45-56. – Том 11

386. Шутак Л. Словотвірна категоризація суб'єктивної оцінки / Л. Шутак, В. Шинкарук. – Чернівці : Рута, 2002. – 128 с.

387. Щерба Л. Языковая система и речевая деятельность / Л. Щерба. – Л. : Наука, 1974. – 428 с.

388. Ющенко Ю.П. Філософсько-методологічні аспекти сучасної української медичної семіотики: дис... канд. філос. н. / Ю.П. Ющенко. – К., 2004. – 21 с.

389. Язык – система. Язык – текст. Язык – способность [Сб. статей] (К 60-летию Ю.Н. Караулова, чл.-кор. РАН) / Ин-т рус. языка РАН. – М., 1995. – 286 с.

390. Язык и массовая коммуникация. Социолингвистическое исследование / Отв. ред. Э.Г. Туманян. – М. : Наука, 1984. – 280 с.

391. Язык и стиль современных средств массовой информации : [межвуз. сб. науч. тр. Всерос. кофер., посв. 80-летию проф. Н.С. Валгиной] / Отв. ред. Т.В. Маркелова. – М. : МГУП, 2007. – 476 с.

392. Язык и стиль средств массовой информации и пропаганды: печать, радио, телевидение, документальное кино / Под ред. Д.Э. Розенталя. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1980. – 256 с.

393. Язык о языке : [Сб. статей] / Под общ. ред. Н.Д. Арутюновой. – М. : Языки русской культуры, 2000. – 624 с.

394. Язык современной публицистики : [Сб. статей] / Сост. Г.Я. Солганик. – М. : Флинта, Наука, 2005. – 232 с.

395. Язык средств массовой коммуникации: [Учеб. пособие для вузов] / Под ред. М.Н. Володиной. – М. : Академический проспект; Альма Матер, 2008. – 760 с.

396. Языковая номинация: виды наименований / Отв. ред. Б.А. Серебренников. – М. : Наука, 1977. – 357 с.

397. Як побудувати словник : Синхронія і діяхронія : [Пробний зошит] / Т. Лепеха, А. Крейтор та ін. / За ред. проф. А.П. Загнітка. – Донецьк : ДонНУ, 2003. – 46 с.

398. Rivers W. Mass media and modern society / W.L. Rivers, T. Peterson. – San Francisco : Rinehart Press, 1971. – 342 p.

399. Schramm W. The mass media and national development. The role of information in the developing countries / W. Schramm. – Stanford : Stanford University Press, 1964. – 334 p.